

HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti

Heiskanen Ulla-Mari
Jumppanen Aapo
Träsk Maarit

Hyvinvointialan nykytila ja tulevaisuus Etelä-Pohjanmaalla

– Maakunnallinen tarve- ja kehittämiselvitys

Julkaisuja 11

Hyvinvointialan nykytila ja tulevaisuus Etelä-Pohjanmaalla

Maakunnallinen tarve- ja kehittämiselvitys

Heiskanen Ulla-Mari

Jumppanen Aapo

Träsk Maarit

Julkaisija: Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
Kampusranta 9
60320 SEINÄJOKI
Puh. 06 4213 300
Fax. 06 4213 301

Kuvat: Jari Eloranta
Jaana Huhtala (Päiväkoti Marjapulla ja Hoivakoti Vuosikas, Lapua)

ISBN 978-952-10-4127-3 (painettu julkaisu)
978-952-10-4128-0 (pdf)

ISSN 1796-0649 (painettu julkaisu)
1796-0657 (pdf)

Painopaikka: Oy Fram Ab, Vaasa

Esipuhe

Hyvinvointialan palveluyrittäjyys on saanut viime vuosina yhä enemmän jalansijaa yhtenä palveluyrittäjyyden alana. Tästä huolimatta julkinen sektori koetaan palvelujen tuottajana ensisijaiseksi vaihtoehdoksi. Hyvinvointialan yritystoimintaan suhtaudutaan usein muuta palvelualan yritystoimintaa varauksellisemmin. Vallalla on vielä perinteinen näkemys siitä, että verovaroin tuotettuja julkisia hyvinvointipalveluja on edelleen ylläpidettävä laaja-alaisina yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutuotannon jäädessä täydentäjän rooliin. Laajempi katsantokanta olisi kuitenkin tarpeen, jotta kaikki palvelujen tuottajat voidaan nähdä kokonaisuutena, samalla kentällä toimivina ja yhteistyötä tekevinä yksiköinä. Hyvinvointialan kenttä on laaja ja palvelutarve kasvava, se tarjoaa kaikille sektoreille runsaasti toiminnan mahdollisuuksia.

Kuten koko maassa, myös Etelä-Pohjanmaalla palvelusektori on viime vuosina kasvanut vauhdilla. Tämä kehitys on näkynyt mm. siinä, että hyvinvointialalle on 2000-luvun aikana perustettu runsaasti uusia yrityksiä. Hyvinvointialan kehittämistahtoa maakunnasta löytyy, sillä ala on nostettu esimerkiksi maakuntaohjelmassa yhdeksi avainklusteriksi. Käsillä oleva julkaisu tuo tietoa Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan nykytilasta, tulevaisuuden tarpeista sekä mahdollisuuksista, joita hyvinvointiala voi parhaimmillaan tarjota.

Selvitys on osa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin 1.9.2001–30.6.2007 toteuttamaa Palvelualojen teemaohjelmaa, jota on rahoittanut Etelä-Pohjanmaan TE-keskus Euroopan Sosiaalirahaston turvin sekä hankkeen alkuvaiheessa myös Etelä-Pohjanmaan liitto. Seinäjoen Elinkeinokeskus on tukenut hankkeessa tehtyjä Baltian opintomatkoja. Hankkeessa on toiminut laaja ohjausryhmä, jonka kokoonpano on vaihdellut toteutusaikana eri organisaatioissa tapahtuneiden henkilöstömuutosten seurauksena. Edustus ohjausryhmässä on Ruralia-instituutin lisäksi ollut Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksesta, Etelä-Pohjanmaan liitosta, kaikista Etelä-Pohjanmaan seutukunnista, Etelä-Pohjanmaan Sosiaalipsykiatrisesta yhdistyksestä, Länsi-Suomen lääninhallituksesta, Töysän kunnasta, Etelä-Pohjanmaan Yrittäjiltä, Etelä-Pohjanmaan Kauppakamarilta sekä Tavaratalo Lehtiseltä.

Julkaisun ovat kirjoittaneet ja koonneet projektitutkija Ulla-Mari Heiskanen, projektisuunnittelija Aapo Jumppanen ja projektipäällikkö Maarit Träsk. Raportin ulkoasusta ja viimeistelystä ovat huolehtineet tutkussihiteeri Terttu Poranen sekä julkaisusihteeri Jaana Huhtala. Suuret kiitokset kaikille, jotka ovat osallistuneet hankkeen toteutukseen vuosien varrella.

Seinäjoella syyskuussa 2007

Sami Kurki
Johtaja, professori

Sisällys

Tiivistelmä	7
Abstract	9
1 Johdanto	11
1.1 Palvelualojen teemaohjelma ja hyvinvointipalvelut	11
1.2 Maakunnallisen hyvinvointialan tarve- ja kehittämisselvityksen tausta	11
2 Hyvinvointipalveluyrittäjyys Suomessa	13
2.1 Hyvinvointipalveluyrittäjyuden määritelmä.....	13
2.2 Hyvinvointipalvelualan yritykset osana palvelualaa	13
2.3 Hyvinvointialan yritysten ominaispiirteitä ja tulevaisuuden näkymiä Suomessa.....	16
3 Hyvinvointipalveluyrittäjyuden tulevaisuuden näkymiä Etelä-Pohjanmaalla	19
3.1 Väestötekijät	19
3.2 Hyvinvointipalveluyrittäjyys Etelä-Pohjanmaalla	21
3.3 Hyvinvointialan työpaikat ja työllisyys Etelä-Pohjanmaalla.....	25
4 Maakunnallinen tarve- ja kehittämisselvitys – hyvinvointialan nykytila ja tulevaisuus	29
4.1 Haastattelu- ja kyselyaineisto hyvinvointialan toimijoiden näkemyksistä.....	29
4.2 Hyvinvointialan kehitys Etelä-Pohjanmaalla	30
4.2.1 Hyvinvointipalvelujen määritelmä ja toimijat	31
4.2.2 Hyvinvointialan nykytilanne Etelä-Pohjanmaalla	31
4.2.3 Tulevaisuuden tarpeet ja haasteet hyvinvointipalveluissa	36
4.2.4 Yrittäjyys hyvinvointialalla	39
4.2.5 Palvelutuotannon kehitystarpeet.....	41
4.2.6 Hyvinvointialan kehittämistoiminta Etelä-Pohjanmaalla	43
4.3 Etelä-Pohjanmaan hyvinvointiala muuhun Suomeen verrattuna	45
4.3.1 SWOT -analyysi Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan kehittymisestä kerätyn aineiston pohjalta	45
5 Katsaus Päijät-Hämeen ja Satakunnan hyvinvointialan kehitykseen	48
5.1 Taustaa	48
5.2 Klusterimallit Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa	49
5.3 Parhaita löydöksiä	52
5.4 Yhteenveto	57
6 Palvelualojen teemaohjelman arviointia	59
6.1 Hankkeen kuvaus.....	59
6.2 Hankkeen tulokset ja vaikutukset	60
6.2.1 Koulutus	60
6.2.2 Hankkeet	63
6.3 Tavoitteiden toteutumisen arviointia	64
6.4 Hankkeen vaikuttavuus	68

7 Loppupäätelmät	70
Lähteet	72
Liite 1. Hyvinvointialan asiantuntijahaastattelut Etelä-Pohjanmaalla	74
Liite 2. Haastattelurunko	75
Liite 3. Kyselylomake	76
Liite 4. Koulutustaulukko	81
Kuviot	
Kuvio 1. Palvelujen tuottajasektorit	14
Kuvio 2. Väestön kehitys ja ennuste Etelä-Pohjanmaalla 1980–2040	19
Kuvio 3. Väestön huoltosuhteen kehitys Etelä-Pohjanmaalla 1980–2040	20
Kuvio 4. Perustetut palvelualan yritykset Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005	21
Kuvio 5. Terveydenhuollon- ja sosiaalipalvelujen yritystoimipaikat Etelä-Pohjanmaalla 2000–2004	22
Kuvio 6. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita tarjoavien yritysten määrän nettomuutos Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005	23
Kuvio 7. Palvelualojen työpaikat Etelä-Pohjanmaalla	25
Kuvio 8. Yksityisiä sosiaali- ja terveystalvueluita tuottavien yritysten henkilökunta Etelä-Pohjanmaalla vuosina 1990, 1995, 2003	26
Kuvio 9. Vastaajien jakautuminen eri sektoreille	30
Kuvio 10. Vastaajien asema tai tehtävä	30
Kuvio 11. Hyvinvointialan nykytilanne palvelutarjonnan ja kehittämisen näkökulmasta	34
Kuvio 12. Tulevaisuuden haasteet hyvinvointialalla	36
Kuvio 13. Hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen haasteet	40
Kuvio 14. Hyvinvointipalvelujen tuotanto	42
Taulukot	
Taulukko 1. Sosiaalipalveluita tuottavien yritysten SWOT-analyysi	17
Taulukko 2. Terveystalvueluita tuottavien yritysten SWOT-analyysi	18
Taulukko 3. Perustetut palvelualan yritykset Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005	22
Taulukko 4. Liikevaihto/henkilö (1000 euroa), yrityskoko alle 10 henkeä palvelualoilla Etelä-Pohjanmaalla	24
Taulukko 5. Liikevaihto/henkilö (1000 euroa), 10 - 49 henkilön yritykset palvelualalla Etelä-Pohjanmaalla	24
Taulukko 6. Joidenkin hyvinvointialan ammattiryhmien avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat Etelä-Pohjanmaalla 30.12.2006	27
Taulukko 7. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan SWOT-analyysi.....	47
Taulukko 8. Palvelualojen teemaohjelman suorit tiedot.....	63

Tiivistelmä

Termillä hyvinvointialan palveluyrittäjyys tarkoitetaan terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen alalla tapahtuvaa yritystoimintaa. Tässä selvityksessä käytettävän laajan määritelmän mukainen hyvinvointialan palveluyrittäjyuden käsite sisältää kaikki sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut ja lisäksi muut henkilökohtaiseen hyvinvointiin liittyvät palvelut.

Kansallisten katsausten mukaan hyvinvointipalveluyrittäjyuden tulevaisuuden vahvuudet näyttävät sosiaali- ja terveyspalveluissa rakentuvan pitkälti samankaltaisten elementtien kautta. Molemmissa nähdään kysynnän kasvavan tulevaisuudessa, ja tarjotut palvelut nähdään laadukkaina ja henkilökunta ammattitaitoisena. Myös kustannustehokkuus ja palvelualttius nähdään selvinä vahvuuksina. Hyvinvointipalveluyrittäjyuden kahta päätoimialaa vaivaavat pitkälti samankaltaiset ongelmat, kuten kuntien vahva rooli palvelumarkkinoilla, liiketoimintaosaamisen heikkoudet sekä työvoimapula tietyillä aloilla.

Etelä-Pohjanmaalla tehdyn hyvinvointialan tarve- ja kehittämiselvityksen tulokset muokkaavat kansallisen tason tilannetta. Palveluala on kehittynyt suotuisasti viime vuosina. Tämä kehitys on 2000-luvulla näkynyt mm. siinä, että alalle on perustettu runsaasti uusia yrityksiä. Asiantuntijahaastattelujen sekä julkiselle, yksityiselle ja kolmannelle sektorille lähetetyn kyselyn tulosten mukaan palvelutuotannon haasteita kuvaa parhaiten markkinoiden kehittymättömyys. Kuntien palvelustrategioilla voidaan selkeyttää palvelutuotannon työnjakoa. Kaikilla osapuolilla on tarvetta vahvistaa osaamistaan kilpailuttamisesta ja liiketoiminnan periaatteista. Yrittäjät tarvitsevat laajempia markkina-alueita palveluilleen, jotta toiminta olisi vakaammalla pohjalla eikä yhden kunnan varassa. Toinen palvelutuotannon haasteisiin liittyvä painopiste on toimijoiden verkostoituminen.

Palvelutarpeet kohdistuvat erityisesti iäkkääseen väestöön, mutta perinteisten palvelujen lisäksi on yhä enemmän tuotettava räätälöityjä palveluja. Vanhemman väestön lisäksi on huomioitava myös työikäisen väestön ennaltaehkäisevät hyvinvointipalvelut sekä perheiden hyvinvointia parantavat palvelut. Eteläpohjalaisten hyvinvointipalvelujen veturiksi tunnistetaan liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut, joiden ympärille on mahdollisuus kehittyä yhä laajempaa liiketoimintaa ja verkostomalleja. Vahvana ja tunnettuna erottuu myös lastensuojelun osaaminen. Maakunnan vahvuudet hoivapalveluissa ovat kodinomaisuus ja maaseutumaisuus.

Kehittämistyö vaatii pitkäjänteisyyttä ja laajaa yhteistyörintamaa. Hanketoiminnan suunnittaminen yhteistyöverkostojen rakentamiseksi eri sektorien välille on edelleen tärkeää. Palvelualojen teemaohjelma on osaltaan rakentanut tätä yhteistyötä ja vastannut maakunnassa syntyneisiin palvelualojen kehittämistarpeisiin koulutusten ja hanketoiminnan kautta, mutta toimintakentän muuttuessa jatkuvaa kehittämistyötä tarvitaan.

Abstract

“Service entrepreneurship in the wellness field” (SEWF) refers to business activities in the healthcare and social services sector. A broad definition of SEWF is used here to encompass all social and healthcare services in addition to other personal wellness services.

According to a national survey, the future strengths of SEWF are seen as deriving from elements similar to those affecting social and health services generally. Both are seen as involving a growing demand, a high-quality offering of services and a professionally skilled workforce. Cost-efficiency and willingness to be of service are also seen as clear strengths. The two main areas of SEWF face similar problems, such as the strong role of the municipalities in the service market, weaknesses in entrepreneurial know-how and a labour shortage in certain areas.

The results of a needs and development report on the wellness field, conducted in South Ostrobothnia, reflect the situation in the nation as a whole. The service sector has experienced favourable developments in recent years, as seen in, e.g., the many new businesses that have been established since 2000. Based on interviews with experts and surveys of public, private and third sectors, the clearest challenges to the production of services lie in underdevelopment of the markets. The division of labour in service production could be clarified by municipal service strategies. All parties need to bolster their competencies in business principles and in offering competitive services. Entrepreneurs need broader market areas for their services so that operations may take place on a firmer basis and not be dependent upon single municipalities. Networking among the different actors is another point to emphasise with respect to the challenges facing service production.

The need for services focuses on the elderly in particular, but increasingly, tailored services should be produced alongside the traditional services. In addition to the elderly, preventive wellness services for the working-age population should be considered, as well as services to improve family wellness. The engine of wellness services in South Ostrobothnia is identified as sports and recreational services, around which broader business activities and networking models may be developed. Child welfare is another markedly robust and well-known area of proficiency. South Ostrobothnia’s strengths in the caring services lie in its ruralness and domesticity.

Development work demands perseverance and cooperation along a broad front. It is still important to guide project activities into the building up of cooperative networks between the different sectors. For their part the service fields have, through their themed programme, built up cooperation in response to their development needs, but as the field of activities continues to change, continual development work is needed.

1 Johdanto

1.1 Palvelualojen teemaohjelma ja hyvinvointipalvelut

Hyvinvointipalvelujen tuotannon haasteet ja erityisesti eri tuotantosektorien välinen problematiikka ovat viime vuosina olleet runsaasti esillä. Hyvinvointipalvelujen yksityinen palvelutarjonta on 2000-luvulla kasvanut voimakkaasti, mutta kysynnän ja tarjonnan kohtaavuusongelmat sekä tilaajien ja tuottajien yhteistyötä rajoittavat näkemyserot ovat hidastaneet ja vaikeuttaneet kehitystä. Etelä-Pohjanmaalla toteutetun Palvelualojen teemaohjelman perimmäisenä tavoitteena on ollut kolmen palvelusektorin välisen yhteistyön kehittäminen.

Hankkeen alussa vuonna 2001 teemaohjelman suunnitteluun osallistuivat silloisen Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (nyk. Ruralia-instituutti) Seinäjoen yksikön lisäksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun yksiköistä teknologia- ja yrityspalvelukeskus SeiTek ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehitystoiminnan yksikkö SoTe sekä informaatioteknologiayritys LifeIT Oyj. Teemaohjelman laadinnassa käytettiin mm. Delfoi-kyselyä, joka osoitti ne kehittämistarpeet, joihin maakunnassa tulisi pureutua. Silloin tärkeimpiä kehittämisen painopisteitä olivat mm. sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen kehittäminen, eri palvelujen tuottajien välinen yhteistyö ja verkostoituminen sekä palvelujen tuottajien osaamisen tason nostaminen ja koulutuksen kehittäminen. Näiden tarpeiden pohjalta laadittiin teemaohjelma, jota on toteutettu koordinaatiohankkeessa erityisesti järjestämällä palvelualan koulutuksia ja seminaareja, olemalla mukana alan hankkeissa ja rakentamalla yhteistyöverkostoja. Teemaohjelmassa on loppuvaiheessa keskitytty nimenomaan hyvinvointipalveluihin, joissa kolmen sektorin yhteistyön kehittämiseen on nähty erityinen tarve.

1.2 Maakunnallisen hyvinvointialan tarve- ja kehittämisselvityksen tausta

Maakunnallisen hyvinvointialan tarve- ja kehittämisselvityksen tekeminen osoittautui hyödylliseksi teemaohjelman toteutuksen loppuvaiheessa. Selvityksellä haluttiin todentaa hyvinvointialalla tapahtuneet muutokset teemaohjelman toteutusajankautana ja verrata tuloksia vuonna 2001 tehtyyn Delfoi-kyselyyn. Selvityksen tavoitteena oli löytää vastauksia seuraaviin kohtiin:

- Millainen on hyvinvointipalvelujen nykytilanne Etelä-Pohjanmaalla?
- Minkälaisia palvelutarpeita tulevaisuudessa on?
- Millaiset ovat yksityisen hyvinvointipalvelutarjonnan kehitysnäkymät?
- Minkälaisia haasteita yrittäjyyden kehittämisessä on?
- Millaista on hyvinvointialan kehittämistoiminta Etelä-Pohjanmaalla?
- Mitä Etelä-Pohjanmaalla voidaan oppia muiden maakuntien hyvinvointialan kehittämistyöstä?

Selvitystä lähdettiin tekemään keräämällä tausta-aineistoksi hyvinvointialan kansallista ja maakunnallista tilastotietoa. Maakunnallinen aineisto kerättiin haastattelemalla hyvinvointialan asiantuntijoita eri organisaatioista sekä toteuttamalla kysely Etelä-Pohjanmaan kuntien viranhaltijoille, luottamushenkilöille, hyvinvointialan yrittäjille ja kolmannen sektorin palvelutuottajille sekä alan hanketoimijoille. Yksityisiä ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajia kyselyyn valittiin otoksena saman verran kuin julkisen sektorin edustajia. Yhteensä haastateltiin 12 asiantuntijaa ja kyselyn vastaanotti 185 henkilöä.

2 Hyvinvointipalveluyrittäjyys Suomessa

2.1 Hyvinvointipalveluyrittäjyyden määritelmä

Tässä Palvelualojen teemaohjelman selvityksessä keskitytään hyvinvointialan palveluyrittäjyyden tarkasteluun Etelä-Pohjanmaan maakunnan alueella. Hyvinvointialan palveluyrittäjyys kattaa yksityisen sektorin lisäksi myös kolmannen sektorin tuottamat hyvinvointipalvelut, jotka molemmat kytkeytyvät tiiviisti julkisen sektorin rinnalle hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Ratkaisevaa on näiden kolmen sektorin välisen yhteistyön tarkastelu ja sen kehittämismahdollisuudet.

Termillä hyvinvointialan palveluyrittäjyys tarkoitetaan terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen alalla tapahtuvaa yritystoimintaa. Tässä selvityksessä käytettävän laajan määritelmän mukainen hyvinvointialan palveluyrittäjyyden käsite sisältää kaikki sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut sekä lisäksi muut henkilökohtaiseen hyvinvointiin liittyvät palvelut, ja siihen voidaan katsoa kuuluvaksi myös apuvälinetuotanto. Kapea-alaisesti katsottuna terveydenhuoltopalvelujen palveluyrittäjyyteen voidaan lukea kuuluviksi esimerkiksi lääkärikeskukset, sairaalat, fysioterapia ja hieronta sekä apteekit ja laboratoriot. Sosiaalialan palveluyrittäjyyteen puolestaan kuuluvat esimerkiksi lasten päivähoito, asumispalvelut ja sijaiskodit, kotipalvelu sekä toimintakeskukset. Lisäksi terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen toimialaluokkaan kuuluvat niin sanotut sosiaali- ja terveysalan integroivat palvelut kuten hoivakodit, palveluasunnot ja kotihoitoyritykset. (Sillanpää & Ålander 2006: 18.)

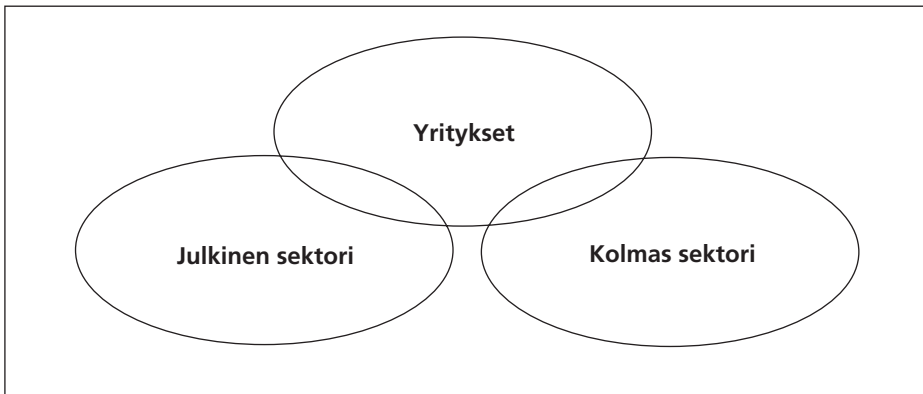
Käsitteenä palveluyrittäjyys liitetään maassamme selkeimmin terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluihin (Sillanpää & Ålander 2006: 21). Hyvinvointialan palveluyrittäjyys on siis hyvin tunnistettu palveluyrittäjyyden ala ja täten otollinen liiketoiminnan harjoittamiselle. Toisaalta hyvinvointipalvelujen yritystoimintaan suhtaudutaan usein muuta palvelualan yritystoimintaa kielteisemmin ja katsotaan, että on eettisesti arveluttavaa harjoittaa tuottavaa liiketoimintaa alalla, josta perinteisesti on huolehtinut verovaroin ylläpidetty julkisen sektorin palvelutuotanto (Kettunen 2006: 44). Alan yrittäjyyden kehittämisen kannalta olisi kuitenkin tärkeätä, että hyvinvointialan palvelun tuotantoa ei lokeroitaisi pelkästään julkisen sektorin hoidettavaksi, vaan se nähtäisiin yhtenä osana laajempaa palveluyrittäjyyden kenttää. Tämä helpottaisi osaltaan yhtenäisten palveluyrittäjyyden seurantaindikaattorien kehittämistä ja käyttöä hyvinvointialan palveluyrittäjyyden kehittämisessä (Sillanpää & Ålander 2006: 21).

2.2 Hyvinvointipalvelualan yritykset osana palvelualaa

Palvelusektori muodostaa Suomen kaltaisissa kehittyneissä teollisuusmaissa ylivoimaisesti suurimman osan kansantuotteesta ja työllisyydestä. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna palvelusektori on myös ollut ainoa työllisyyttään kasvattanut sektori maassamme. Palvelusektorin kasvuun ovat vaikuttaneet esimerkiksi tulotason nousu ja vapaa-ajan

lisääntyminen, naisten kasvanut työssäkäynti sekä tuotantorakenteen ja julkishallinnon erikoistuminen. Palvelut ovat luonteeltaan pitkälti paikkaan sidottuja ja edellyttävät riittävää väestöpohjaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että väestön keskittyminen on usein ratkaisevan tärkeää palvelutarjonnan kehittämisen kannalta. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 6.)

Palvelutuotanto tapahtuu kolmen tuottajasektorin eli julkisen sektorin, yritysten ja kolmannen sektorin kautta (Kuva 1).

Kuvio 1. *Palvelujen tuottajasektorit.*

Nämä kolme palvelujen tuottajaa eroavat toimintojen, tavoitteiden ja perusteiden osalta toisistaan niin paljon, että niiden erottelu on perusteltua. Yksityinen sektori toimii markkinatalouden toimintaperiaatteita seuraten. Sen tavoitteena on liiketaloudellisen voiton tuottaminen. Kolmas sektori sisältää yleishyödylliset yhdistykset, järjestöt ja säätiöt, jotka tavoittelevat ensisijaisesti jotakin muuta kuin voittoa. Julkinen sektori tarkoittaa puolestaan valtion ja kuntien muodostamia hallinnollisia yksiköitä, jotka käyttävät edustukselliseen kansanvaltaan pohjautuvaa toimivaltaa tuottaessaan erilaisia palveluita. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 6.)

Hyvinvointipalvelujen tuotanto tapahtuu myös edellä mainitussa palvelualojen tuottajasektorin kolmikentässä. Julkisella sektorilla kuntien rooli on keskeinen niiden vastatessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä. Kunnat tuottavat palvelut joko itse tai yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa tai hankkimalla ne muilta palvelujen tuottajilta eli joko kolmannelta sektorilta tai yrityksiltä. Kolmannen sektorin palvelutuotanto on myös erittäin merkittävää hyvinvointialan palvelutuotannossa. Pienintä, joskin viime vuosina kasvanutta roolia hyvinvointipalvelujen tuotannossa näyttelevät yritysten tuottamat hyvinvointipalvelut. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 6; Kettunen 2006: 8; Ekroos & Partanen 2006: 13.)

Hyvinvointipalveluyrittäjyyden liiketoimintaympäristö on muotoutunut nykyiseen tilaansa pitkälti 1990-luvun alun laman myötä. Erityisesti vuoden 1993 valtionosuusuudistus oli merkittävä virstanpylväs, sillä se tarkoitti esimerkiksi terveystalujen kustannusten kattamisessa huomattavaa vastuun siirtämistä valtiolta kunnille. Vuoden 1993 valtionosuusuudistuslaki määritteli myös sosiaalipalvelujen järjestämisen entistä selkeämmin kuntien tehtäväksi. Lain mukaan kunnat voivat toteuttaa järjestämisvastuunsa joko tuottamalla palvelut itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostamalla ne ulkopuolisilta tuottajilta. Uudistettu valtionosuuslaki tosin sanoen tarkoitti sosiaali- ja terveystalujen tuotannossa rakennemuutosta. Tämä toimialan rakennemuutos on ilmennyt viimeisen 14 vuoden aikana yritysten ja yhdistysten palvelutuotannon merkittävänä kasvuna. (Ekroos & Partanen 2006: 9.)

Tällä hetkellä keskeisin hyvinvointipalveluyrittäjyyteen vaikuttava tekijä on eduskunnan käsiteltäväksi syksyllä 2006 jätetty laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta, joka tulee muokkaamaan merkittäväällä tavalla alan markkinoita. Laki tosin keskittyy pääosin kuntarakenteisiin, kuntaliitoksiin ja kuntien väliseen yhteistyöhön, eikä niinkään suoraan itse palvelurakenteisiin. Yrityssektoria ei juuri ole otettu näihin neuvotteluihin mukaan, ja kumppanuusajattelu kuntien ja yritysten yhteistyöstä koetaan edelleen vieraaksi (Kettunen 2006: 3). Yritykset nähdään usein suoranaisten kilpailijoina kuntasektorilla, vaikka yhteistoimintaa on ollut aikaa harjoitella reilun vuosikymmenen ajan. Esimerkiksi sosiaalialalla yksityinen sektori mielletään edelleen usein kilpailijaksi, mikä aiheuttaa alan yrityksissä epävarmuutta. Hyvinvointipalvelujen tuotannossa kunnilla on usein myös niin sanottu nelosrooli, jossa palvelujen tuotanto, tilaaminen, järjestäminen ja rahoittaminen tapahtuvat suljetusti. Kunnat ovat myös usein jatkaneet oman palvelupotentiaalinsa lisäämistä, vaikka tämä ei aina olisikaan kokonaistaloudellisin ratkaisu. (Ekroos & Partanen 2006: 9). Nämä tekijät eivät edistä alan yrittäjyyden kehittymistä vaan ruokkivat epävarmuuden ilmapiiriä, sillä hyvinvointipalveluyrittäjyyden tulevaisuuden näkymät ovat pitkälti riippuvaisia siitä, miten kunnat ottavat yrityssektorin mukaan kehittämään palvelurakenteitaan (Kettunen 2006: 3). Tulevaisuudessa kuntien ja yritysten yhteistyön kehittämiseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota.

Hyvinvointipalvelujen tuotannossa ongelmia on aiheuttanut myös yritysten eriarvoinen asema suhteessa kolmannen sektorin toimijoihin. Julkinen sektori ja esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys ovat tukeneet voimakkaasti kolmannen sektorin palvelutuotantoa, mikä on oleellisesti heikentänyt yritysten menestymisen mahdollisuuksia. Hyvinvointipalvelujen tuotannossa havaittuja kilpailua vääristäviä tekijöitä on viime aikoina pyritty korjaamaan. Esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen kolmannen sektorin toimijoille antamiin avustuksiin liittyviä sääntöjä on tarkennettu siten, että ne vääristäisivät hyvinvointipalvelumarkkinoita mahdollisimman vähän. Helmikuussa 2004 RAY:n hallitus hyväksyi avustuspoliittisen linjauksen, jonka mukaan laajamittaiseen ja elinkeinotoimintaan verrattavaan, korvausta vastaan tapahtuvaan palvelutoimintaan ei avustuksia enää tulevaisuudessa myönnettäisi. Toisaalta esimerkiksi vielä vuonna 2006 ympäristöministeriö kaavaili uusia asumiseen liittyviä sosiaaliavustuksia, joihin vain kunnat ja 3. sektoria edustavat yhteisöt olisivat oikeutettuja. (Kettunen 2006: 42, 51.)

2.3 Hyvinvointialan yritysten ominaispiirteitä ja tulevaisuuden näkymiä Suomessa

Sosiaalipalvelujen tuotannossa yritysten rooli on ollut tähän mennessä lähinnä täydentää julkisen sektorin sosiaalipalveluita ja tasata niiden piirissä koettuja ruuhkahuippuja. Tilanne on kuitenkin muuttumassa asiakkaiden ostovoiman kasvaessa ja kuntien palveluostojen lisääntyessä. Alan yritykset myös erikoistuvat, ja isot yritykset valtaavat markkinoita valtakunnallisesti. (Kettunen 2006: 9.)

Terveyspalveluissa yritystoiminta on kasvanut sosiaalialan tavoin 1990-luvun puolivälistä lähtien. Yritysten palvelutuotannon prosentuaalinen kasvu on ollut huomattavasti nopeampaa kuin julkisen sektorin vastaava. Todellisuudessa yritystoiminnan kasvun nopeus on kuitenkin selitettävissä ennen kaikkea alhaisella lähtötasolla, ja palvelutuotannon määrä on todellisuudessa kasvanut julkisella sektorilla huomattavasti enemmän. Hoi-totakuun voimaantulo vuonna 2005 on kasvattanut edelleen julkista palvelutuotantoa ainakin lyhyellä aikavälillä, ja sen vaikutuksista yksityisten palvelujen kysyntään ei ole vielä varmuutta. Pitkällä aikavälillä on kuitenkin arvioitu, että sekä julkisten että yksityisten palvelujen tarvetta tulevat kasvattamaan väestön ikääntyminen sekä entistä laadukkaam-pien yksilöllisten terveyspalvelujen tarve. (Lith 2006: 4, 18.)

Yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin muodostamaa palvelutuotannon kokonaisuutta tarkasteltaessa nähdään, että sosiaali- ja terveyspalvelujen työllistävä vaikutus on ollut viime vuosina merkittävä. Suomen Kuntaliiton Rakennemuutos 2006 – katsauksen mu-kaan kolme viidesosaa koko maan työllisyyden paranemisesta oli peräisin hoivaklusterista (Kettunen 2006: 3).

Sosiaalipalvelujen tuottaminen vaatii paljon henkilökuntaa, mutta alalla toimivat yritykset ovat etupäässä erittäin pieniä, mikä kertoo alan kehittymättömyydestä. Vuonna 2004 lähes 90 prosenttia alan yrityksistä työllisti alle 10 henkilöä. Sosiaalialan työttömyys onkin laskenut vuosi vuodelta ja ala on hyvin naisvaltainen. Vuoden 2003 työssäkäyntitilastojen mukaan naisten osuus kaikista sosiaalialan työllisistä oli 91 % ja alan kaikista yrittäjistä peräti 94 %. (Kettunen 2006: 3, 42.)

Yksityiset terveyspalvelut ovat vielä yksityisiä sosiaalipalveluitakin pienyritysvaltaisempi toimiala. Vuonna 2004 lähes 98 prosenttia alan yrityksistä työllisti alle 10 henkilöä. Yli 50 henkilöä työllistäviä yrityksiä oli vuonna 2004 terveyspalveluissa vain 29 ja yli 250 henkilöä työllistäviä vain yksi koko maassa. (Ekroos & Partanen 2006: 14.) Jotakin tästä pienuudesta kertoo sekin, että vuonna 2004 yhden hengen yrityksiä kaikista terveys-palveluyrityksistä oli peräti 80 %. Yksityiset terveyspalveluyritykset ovat myös sangen naisvaltaisia, sillä vuonna 2004 peräti 60 % alan yrittäjistä oli naisia. (Lith 2006: 12.)

Sosiaalipalvelujen tuotannossa yritysten pienuus tarkoittaa sitä, että alan toimijoiden on tulevaisuudessa pärjätäkseen verkostoiduttava muiden toimijoiden kanssa, kehi-tettävä toimintaansa ammatillisesti erikoistumalla, liikkeenjohtotaitoja parantamalla,

teknologiaa hyödyntäen, laatujärjestelmiä laatien ja jopa kansainvälistymällä. Kaiken lisäksi tämän kehittämistyön tulisi olla vielä jatkuvaa. Samat seikat pätevät pitkälti myös yksityisten terveyspalvelujen kehittämiseen. Terveyspalvelujen yrittäjyyttä leimaa lisäksi myös kasvuyritysten vähäinen määrä. Syyksi tähän on nähty lähinnä julkisen palvelutuotannon laajuus ja vähäinen toimintojen ulkoistaminen, mikä ei anna tilaa yksityisten terveyspalveluyritysten yritys-koon laajentamiselle. Suurempi yritys-koko olisi kuitenkin hyödyksi kilpailtaessa mm. julkisista hankinnoista. (Kettunen 2006, 3.) Ylipäätään voidaan todeta, että hyvinvointipalveluita tuottavat yritykset eivät voi kasvaa, kun kunnat tuottavat palvelut itse. Toisaalta hyvinvointialan yrityksiä ollessa pieniä kunnat eivät voi ostaa niiltä kaikkia tarvitsemiaan palveluita, koska toimitusvarmuus saattaisi nousta helposti esteeksi (Lith 2006: 15). Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että hyvinvointipalveluyrittäjien tulevaisuuden näkymät ovat epävarmat ja yrityksen laajentamiseen liittyvät riskit saatetaan kokea niin suuriksi, ettei yritystoiminnan laajentaminen houkuttele. On syntynyt noidankehä, jonka murtaminen on erittäin vaikeaa.

Kauppa- ja teollisuusministeriön sosiaali- (Kettunen 2006: 52–55) ja terveysalojen (Ekroos & Partanen 2006: 60) yrittäjyyden toimialaraporteissa olleissa SWOT-analyysissä nostettiin esiin seuraavia aloihin liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia:

Taulukko 1. Sosiaalipalveluita tuottavien yritysten SWOT-analyysi (Kettunen 2006: 52–55).

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • kasvava kysyntä • hyvä ammattitaito ja koulutus • palveluiden korkea laatu • yritysten monipuolisuus • kustannustehokkuus • asiakaslähtöinen toimintatapa • joustavuus • yrittäjien myönteinen palveluasenne • työntekijöiden korkea motivaatiotaso 	<ul style="list-style-type: none"> • pieni yritys-koko – toimitusvarmuus • investointipääoman puute • palvelujen vähäinen tuoteistaminen • hinnoitteluosaaminen • liikkeenjohtotaidot • markkinointiosaamisen puute • yhden tukijalan varassa • riippuvaisuus kuntien päätöksistä • julkinen palvelutuotanto hinnanasettaja • neuvotteluvoima puuttuu • laatumääritykset epäselviä • asiakkaiden ennakkoluulot • yrittäjät ja työntekijät ikääntyvät
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • palvelumarkkinat avautuvat • kunnat lisäävät ostopalveluiden käyttöä; selkeät strategiat • kuntien hankintapolitiikka kehittyä • palveluseleiden käyttö yleistyy • asiakkaiden ostovoima kasvaa, asiakkaiden suorat ostot lisääntyvät • yhteistyö lisääntyy; klusteriyhteistyö tiivistyy • uusien rahoitusmuotojen kehittyminen esim. hoitovakuutus • yksityisen pääoman ohjautuminen alalle • teknologian hyödyntäminen • onnistunut sukupolvenvaihdos • kansallisen tason toimijoiden koordinointi paranee • sujuvat kumppanuusketjut 	<ul style="list-style-type: none"> • markkinoiden sulkeutuminen • kunnat vähentävät palveluhankintoja • kunnat keskittyvät vain julkisen tuotannon kehittämiseen • kansainvälisen kilpailun kiristyminen • suuret yritykset saavat monopoliaseman • kielteisten asenteiden yleistymisen • yrittäjien väsyminen • yrittäjien ja työntekijöiden ikääntyminen • pula motivoituneesta ja ammattitaitoisesta henkilökunnasta • työvoimakustannusten hallitsematon kasvu • uudet markkinoita vääristävät tuet

Taulukko 2. Terveyspalveluita tuottavien yritysten SWOT-analyysi (Ekroos & Partanen 2006: 60).

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • Kasvava kysyntä • Asiakaslähtöinen toimintatapa • Kustannustietoisuus • Joustavuus • Mielikuvatekijät • Palvelun laatu ja arvostus • Palvelualttius • Monikanavainen rahoitusjärjestelmä • Motivoiva työilmapiiri • Mahdollisuus kannustavien palkkausjärjestelmien hyödyntämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Julkisen tuottajan (kuntien ja kuntayhtymien) vahva rooli markkinoilla • Kuntien ostopolitiikan kehittämättömyys • Yksityisasiakkaiden heikko ostovoima • Kehittämis- ja investointipääomien puute • Saumattomien hoitoketjujen puute (sisältää mm. ongelmat potilastietojen siirrossa) • Työvoimapula tietyillä erikoisaloilla • Liikkeenjohtotaitojen puutteet • Tuotteistamisen, markkinoinnin ja tarjousmenettelyiden puutteellinen osaaminen • Tilastointipuutteet • Kustannusvaikutusten arviointi
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • Palvelumarkkinat kehittyvät • Kunnat lisäävät ostopalvelujen käyttöä • Palveluseleiden käyttö yleisty –asiakkaan mahdollisuus valita tuottaja paranee • Asiakkaiden ostovoima kasvaa – asiakkaiden suorat ostot lisääntyvät • Yksityistä pääomaa ohjautuu toimialalle • Yhteistyön lisääntyminen sekä toisten yritysten että muiden tuottajien kanssa • Uusien rahoitusmuotojen kehittyminen esim. hoitovakuutus • Nykyistä parempi potilastietojen siirtäminen ja palveluketjujen kehittyminen • Uusien teknisten innovaatioiden hyödyntäminen palvelutuotannossa • Klusteriyhteistyön tiivistyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnat keskittyvät oman tuotantonsa laajentamiseen • Kunta- ja palvelurakennemuutos "monopolisoi" terveyspalvelujen tuotantoa julkiselle sektorille • Julkisen sektorin laajentuminen yksityisille markkinoille – pelisäännöt selkiytymättömät • Kansaneläkelaitoksen rahoitusta supistetaan tai lopetetaan kokonaan terveyspalveluista • sairausvakuutuskorvaukset laajenevat myös julkiselle sektorille • Pula motivoituneesta ja ammattitaitoisesta henkilökunnasta • Työvoimakustannusten hallitsematon kasvu

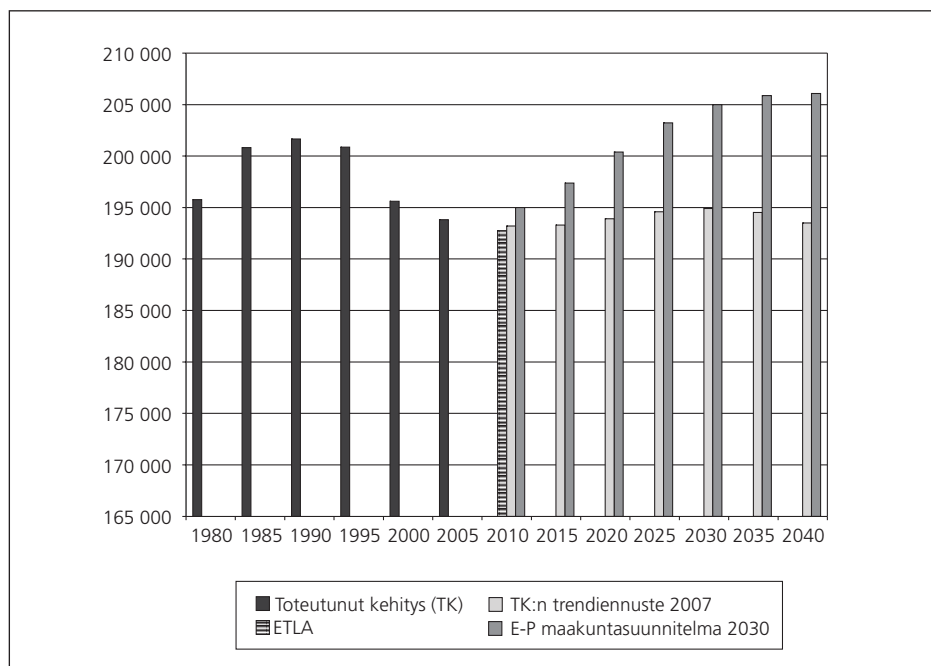
Hyvinvointipalveluyrittäjyyden tulevaisuuden vahvuudet näyttävät sosiaali- ja terveyspalveluissa rakentuvan pitkälti samankaltaisten elementtien varaan. Molemmissa nähdään kysynnän kasvavan tulevaisuudessa, ja tarjotut palvelut nähdään laadukkaina ja henkilökunta ammattitaitoisena. Myös kustannustehokkuus ja palvelualttius nähdään selvinä vahvuuksina. Hyvinvointipalveluyrittäjyyden kahta päätoimialaa vaivaavat pitkälti samankaltaiset ongelmat, kuten kuntien vahva rooli palvelumarkkinoilla, liiketoimintaosaamisen heikkoudet ja työvoimapula tietyillä aloilla. Hyvinvointipalveluyrittäjyyttä vaivaa myös investointipääomien puute, joka omalta osaltaan selittää myös alan pientä yrityskokoa. Alojen arvioidut mahdollisuudet eivät juuri poikkea toisistaan. Molemmilla aloilla palvelumarkkinoiden avautuminen ja kuntien ostopalvelujen kasvu nähdään tärkeinä tekijöinä samoin kuin esimerkiksi alan sisäisen yhteistyön kehittyminen ja yksityisten asiakkaiden määrän kasvu. Kovin yllättävää ei myöskään ole se, että molempia hyvinvointipalveluyrittäjyyden aloja uhkaavat tekijät ovat myös lähes samoja. Päällimmäisenä huolena molemmilla aloilla on pelko siitä, että kunnat kiristävät tulevaisuudessa otettaan palvelutuotannosta. Myös esimerkiksi pelot henkilökuntapulasta ja työvoimakustannusten hallitsemattomasta kasvusta muistuttavat molemmilla aloilla läheisesti toisiaan.

3 Hyvinvointipalveluyrittäjien tulevaisuuden näkymiä Etelä-Pohjanmaalla

3.1 Väestötekijät

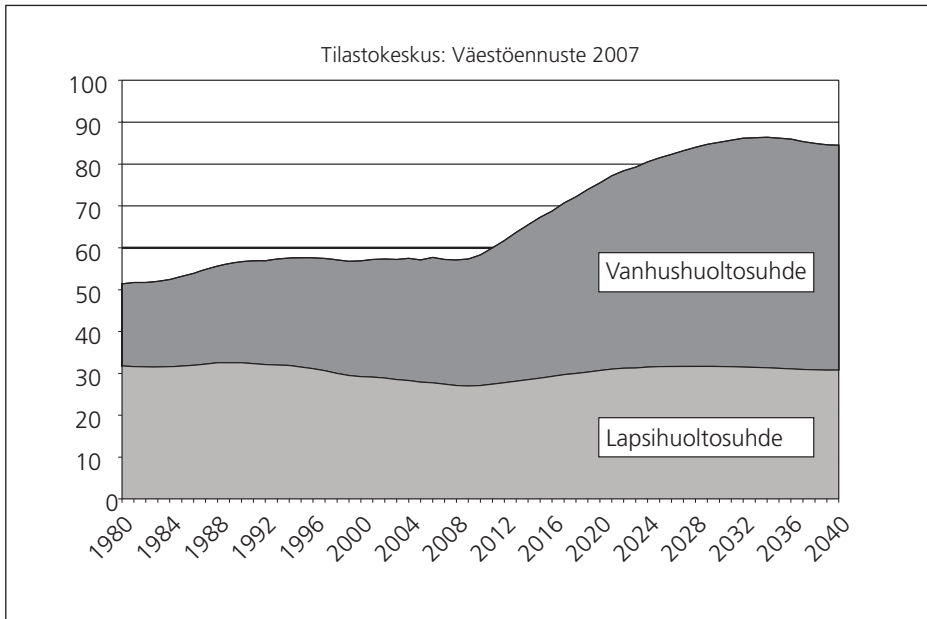
Väestön muutokset tulevat keskeisellä tavalla vaikuttamaan hyvinvointipalveluyrittäjien tarjoamien palvelujen kysyntään. Suurimpana muutoksena tulee epäilemättä olemaan väestön ikääntyminen maassamme, joka näkyy myös Etelä-Pohjanmaan väestöennusteessa.

Tilastokeskuksen väestönmuutosten ennakkotietojen mukaan Etelä-Pohjanmaan väkiluku oli vuoden 2006 elokuun päättyessä 193 784 henkeä eli 28 henkeä vähemmän kuin vuoden vaihteessa. Väestötappio oli aiheutunut negatiivisesta maassamuutosta (-148 henkeä), luonnollinen väestönkasvu (27 henkeä) ja siirtolaisuus (93 henkeä) sen sijaan olivat olleet positiivisia. Väestö oli tammi-elokuun 2006 aikana kasvanut seitsemässä Etelä-Pohjanmaan kunnassa, eniten Seinäjoella (234 henkeä). Etelä-Pohjanmaan viidestä seutukunnasta väestöään oli kasvattanut vain Seinäjoen seutukunta. Tulevaisuudessa Etelä-Pohjanmaan väkiluvun arvioidaan pienenevän vuoteen 2040 mennessä noin 7 prosenttia nykyisestä eli 180 100 henkeen. Ennustettu väestötappio on Suomen maakuntien joukossa hieman keskimääräistä suurempaa, sillä 19:sta maakunnasta Etelä-Pohjanmaan väestötappio on kahdeksanneksi suurin. Tulevaisuudessa väestön arvioidaan kasvavan neljässä Etelä-Pohjanmaan kunnassa: Nurmossa, Seinäjoella, Töysässä ja Ylihärmässä. (Etelä-Pohjanmaan liiton ennakkointiportaali 2006.)

Kuvio 2. Väestön kehitys ja ennuste Etelä-Pohjanmaalla 1980–2040 (Etelä-Pohjanmaan liiton ennakkointiportaali 2006).

Väestön ikääntyminen ja siihen läheisesti liittyvä alhainen syntyvyys ovat 2000-luvun Suomessa keskeisiä demografisia ongelmia, jotka selittävät pitkälti myös Etelä-Pohjanmaan väestön vähenemisen tulevaisuudessa. Väestön ikääntymisen tärkein vaikutus on väestöllisen huoltosuhteen huomattava heikkeneminen lähivuosikymmeninä.

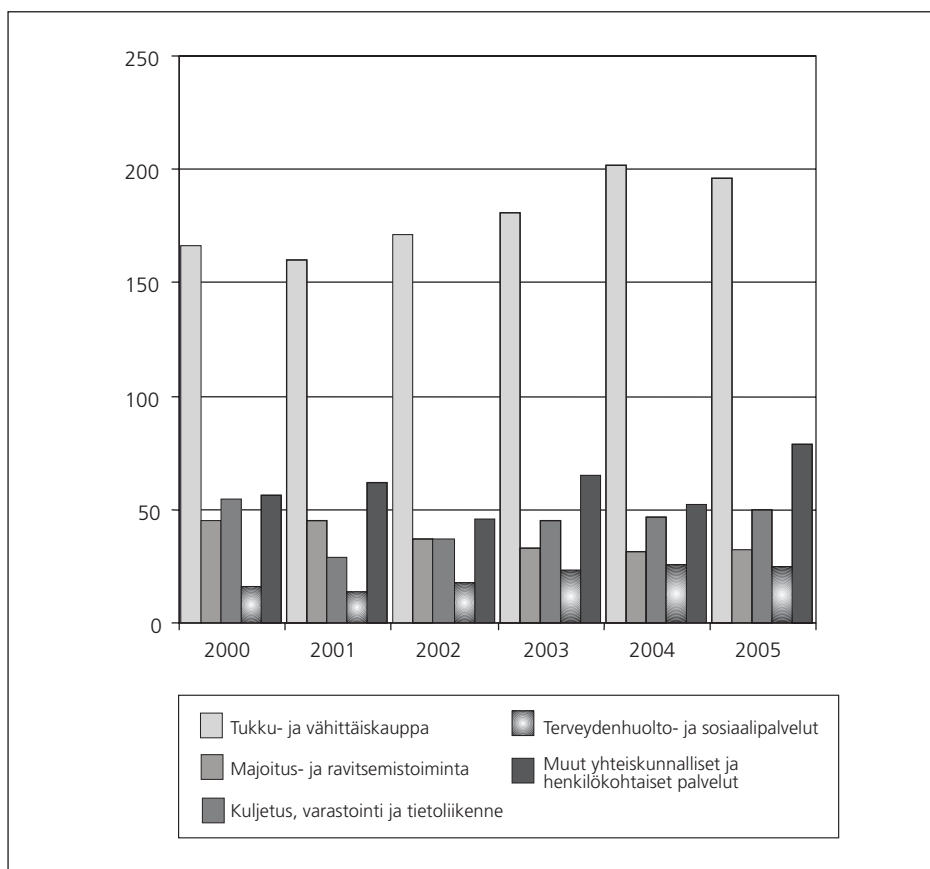
Kuvio 3. Väestön huoltosuhteen kehitys Etelä-Pohjanmaalla 1980–2040 (Etelä-Pohjanmaan liiton ennakointiportaali 2006).

Väestöllinen huoltosuhte tulee heikkenemään Etelä-Pohjanmaalla nopeasti (Kuvio 3). Kun vuonna 2007 maakunnassa on vielä hiukan alle 60 huollettavaa sataa työikäistä kohden, niin vuoteen 2040 mennessä on jo 84 huollettavaa sataa työikäistä kohden. Erityisesti vanhushuoltosuhteen ennustetaan lähes kaksinkertaistuvan vuoteen 2040 mennessä sekä Etelä-Pohjanmaalla että koko maassa. Vuonna 2040 Etelä-Pohjanmaalla arvioidaan olevan eläkeikäisiä jo 54 prosenttia työikäisen väestön määrästä. Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen ovat huolestuttavia tekijöitä kansantalouden kasvun ja julkisen talouden edellytysten kannalta. (Etelä-Pohjanmaan liiton ennakointiportaali 2006.) Tulevaisuudessa on siis yhä vähemmän varoja rahoittaa esimerkiksi eläkkeitä ja vanhusten hoidon kuluja, vaikka tarve näiden kulujen kattamiseen tuleekin nousemaan.

Hyvinvointipalveluyrittäjyyden kannalta väestön ikääntyminen ei ole yksinomaan negatiivinen tekijä, koska ikääntyvä väestö tarvitsee entistä enemmän hoivaa ja sairaanhoitoa. Hyvinvointipalvelujen alalla kysyntä tulee kasvamään huomattavasti seuraavien vuosikymmenten aikana. Toisaalta hyvinvointipalveluyrittäjyyden alalla on ollut jonkin verran ongelmia henkilökunnan ikääntymisen kanssa jo nyt, ja näiden ongelmien on nähty tulevaisuudessa vain entisestään syvenevän (Kettunen 2006: 19–20). Alan työvoiman riittävyyden varmistamiseen tulisi ryhtyä varautumaan ajoissa.

3.2 Hyvinvointipalveluyrittäjyys Etelä-Pohjanmaalla

Palveluala on kehittynyt suotuisasti Etelä-Pohjanmaalla viime vuosina. Tämä kehitys on näkynyt mm. siinä, että alalle on vuosina 2000–2005 perustettu runsaasti uusia yrityksiä (Kuvio 4). Etelä-Pohjanmaan palvelualojen yritysten määrän kasvua vuosina 2000–2005 tarkasteltaessa voidaan kuitenkin havaita, että vuosittaiset ja alakohtaiset vaihtelut ovat olleet sangan suuria (Taulukko 3). Perustetut 122 hyvinvointipalveluyritystä muodostivat pienimmän eli vajaan 6 prosentin osuuden kaikista Etelä-Pohjanmaalla perustetuista palvelualan yrityksistä.

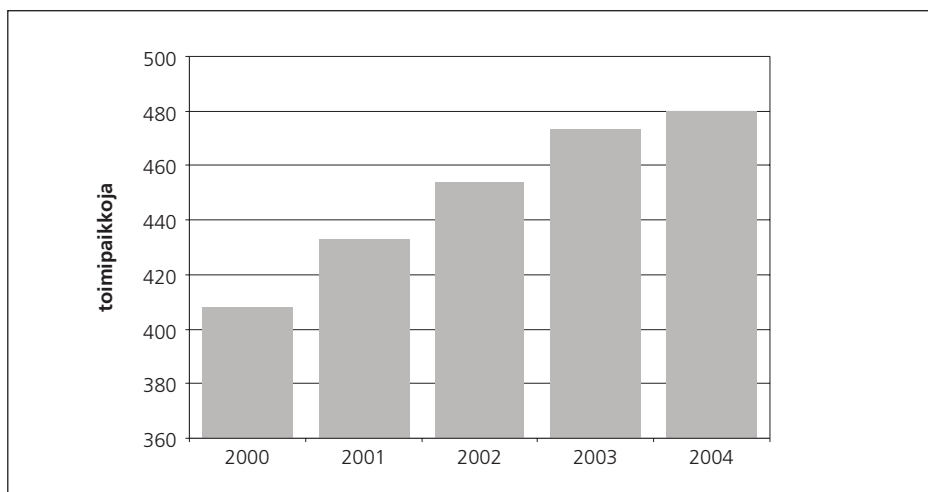

Kuvio 4. Perustetut palvelualan yritykset Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005 (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006).

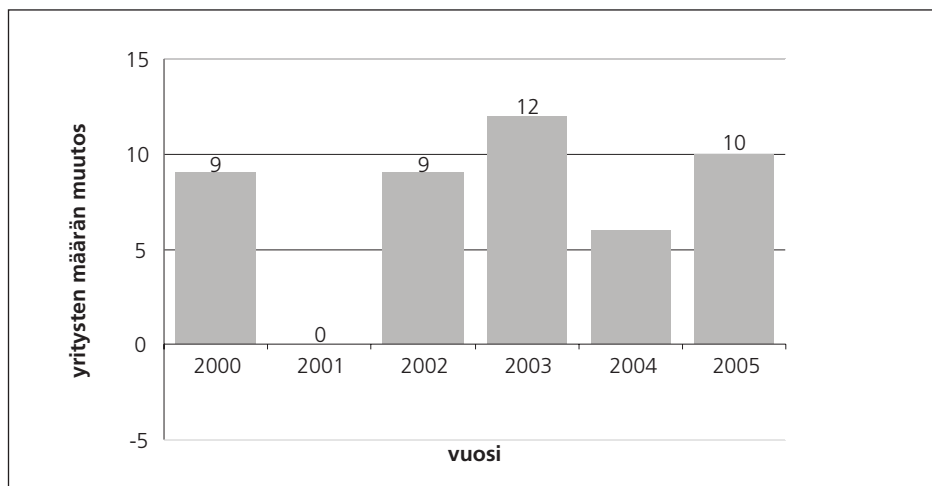
Taulukko 3. Perustetut palvelualan yritykset Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005 (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006).

Toimiala	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Yhteensä	% perustetuista yrityksistä
Tukku- ja vähittäiskauppa	166	160	171	181	202	196	1076	52,64 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	45	45	37	33	31	32	223	10,91 %
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	55	29	37	45	47	50	263	12,87 %
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	16	14	18	23	26	25	122	5,97 %
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	56	62	46	65	52	79	360	17,61 %
YHTEENSÄ	338	310	309	347	358	382	2044	100,00 %

Perustettujen hyvinvointipalveluyritysten osuus kaikista perustetuista palvelualan yrityksistä jäi suhteellisen pieneksi muihin palvelualoihin verrattuna lähinnä siksi, että alan yritystoiminnan pohjataso on muita aloja vaatimattomampi. Olihan yksityisten hyvinvointipalvelujen tuottaminen koko maassa ja myös Etelä-Pohjanmaalla vielä vuonna 1990 lähes olematonta (Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2006: 144–145). Yksityisten hyvinvointipalveluita tuottavien yritysten toimipaikkojen määrän kehitystä tarkastelemalla voidaan kuitenkin nähdä, että alalla on tapahtunut sangen merkittävää kasvua Etelä-Pohjanmaalla viime vuosina (Kuvio 5).

Kuvio 5. Terveydenhuollon- ja sosiaalipalvelujen yritystoimipaikat Etelä-Pohjanmaalla 2000–2004 (Tilastokeskus 2006a).

Vuosien 2000–2004 välillä yksityisten hyvinvointipalveluyritysten yritystoimipaikat lisääntyivät 72:lla, mikä tarkoitti 18 prosentin kasvua. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita tarjoavien yritysten määrän nettomuutosta vuosia 2000–2005 tarkasteltaessa luvut osoittivat myös kasvua vuotta 2001 lukuun ottamatta (Kuvio 6).

Kuvio 6. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita tarjoavien yritysten määrän nettomuutos Etelä-Pohjanmaalla 2000–2005 (Tilastokeskus 2006a).

Verrattuna yritystoimipaikkojen lukumäärän kehitykseen yritysten määrän lisääntyminen on ollut huomattavasti rauhallisempaa. Tämä voidaan suurimmaksi osaksi selittää sillä, että olemassa olevat yritykset ovat laajentaneet toimintaansa toimipaikkojaan lisäämällä. Toisaalta sangen paljon terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluyrityksiä lopettaa myös toimintansa, joskin etenkin terveyspalveluissa lopettamisaste muiden alojen yrittäjyyteen verrattuna on keskimääräistä alhaisempi (Ekroos & Partanen 2006: 15; Kettunen 2006: 10).

Vuonna 2003 Etelä-Pohjanmaalla oli 473 terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita tarjoavaa yritystoimipaikkaa, joissa työskenteli 918 työntekijää. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen yritysten liikevaihto koko maakunnassa oli hiukan yli 64 miljoonaa euroa liikevaihdon ollessa 135 000 euroa toimipaikkaa kohden. Liikevaihdon pienuus toimipaikkaa kohden johtui ennen kaikkea siitä, että toimipaikat olivat pienikokoisia työllistäen keskimäärin 1,9 henkilöä. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen yrityksissä liikevaihto henkilöä kohden jäi kaikista palvelualoista kaikkein vaatimattommaksi Etelä-Pohjanmaalla ollen vuonna 2003 keskimäärin 70 000 euroa jokaista yrityksessä työskentelevää kohden. (Ahvenjärvi 2005: 5.)

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointipalveluyritykset eivät juuri kooltaan poikkea muun maan vastaavista (Ekroos & Partanen 2006: 14, Lith 2006: 12, Kettunen 2006: 42). Yritysten pienuudesta kertoo se, että koko maakunnassa ei ollut vuonna 2004 yhtään yli 50 hengen yritystä. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006). Pienuudestaan huolimatta hyvinvointi-

palveluyritykset ovat kuitenkin menestyneet sängen hyvin viime vuosina. Esimerkiksi alle kymmenen hengen suuruisten palvelualan yritysten luokassa sosiaali- ja terveystalvueluita tuottavat yritykset olivat kasvattaneet vuosina 2002–2004 liikevaihtoon henkilöä kohden toiseksi eniten kaikista toimialoista Etelä-Pohjanmaalla (Taulukko 4).

Taulukko 4. Liikevaihto/henkilö (1000 euroa), yrityskoko alle 10 henkeä palvelualoilla Etelä-Pohjanmaalla (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006).

Toimiala	2002	2003	2004	Liikevaihton kasvun 2002–2004
Tukku- ja vähittäiskauppa	293	308	302	3,07 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	78	76	83	6,41 %
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	119	127	128	7,56 %
Terveystalvuelto- ja sosiaalipalvelut	59	72	68	15,25 %
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	55	62	117	112,73 %

Myös yrityskokoluokassa 10–49 henkilöä hyvinvointipalveluyritysten liikevaihton kehitys henkilöä kohden oli toiseksi nopeinta palvelutoimialoista Etelä-Pohjanmaalla vuosien 2002–2004 välillä (Taulukko 5).

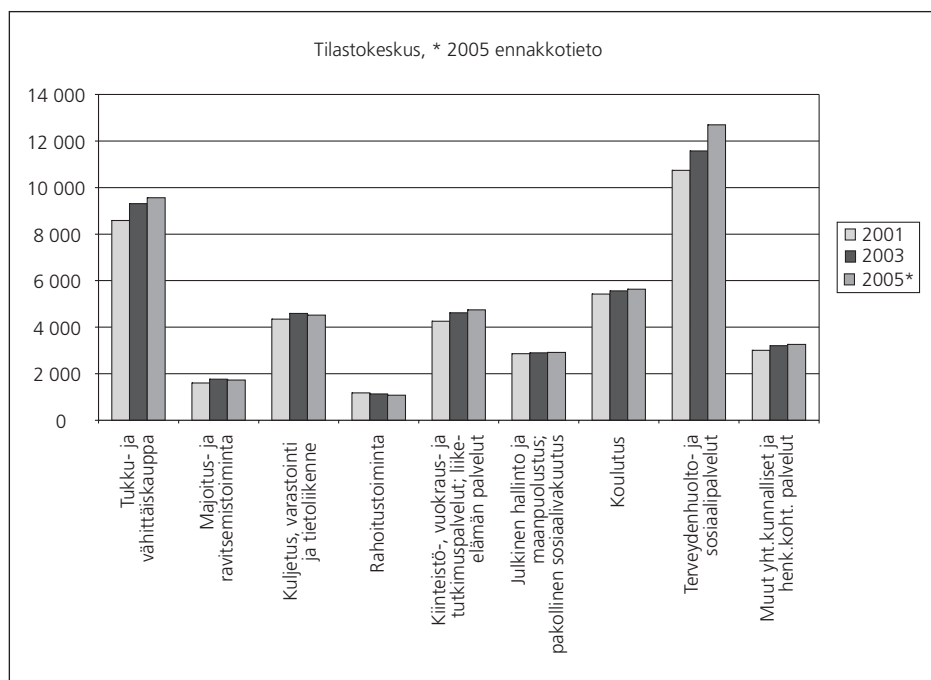
Taulukko 5. Liikevaihto/henkilö (1000 euroa), 10 - 49 henkilön yritykset palvelualalla Etelä-Pohjanmaalla (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006).

Toimiala	2002	2003	2004	Liikevaihton kasvun 2002–2004
Tukku- ja vähittäiskauppa	342	373	355	3,80 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	90	83	85	-5,56 %
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	71	74	77	8,45 %
Terveystalvuelto- ja sosiaalipalvelut	52	63	55	5,77 %
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	0	.	.	

Hyvinvointipalveluyritysten liikevaihto työntekijää kohden oli kuitenkin euromääräisesti mitattuna edelleen kaikista alhaisin. Osaltaan tämä johtuu hyvinvointialan yleisestä työvoimavaltaisuudesta, saattavathan palkkakustannukset muodostaa esimerkiksi sosiaalialalla peräti 70–80 prosenttia kaikista yrityksille koituvista kustannuksista (Kettunen 2006: 33–34).

3.3 Hyvinvointialan työpaikat ja työllisyys Etelä-Pohjanmaalla

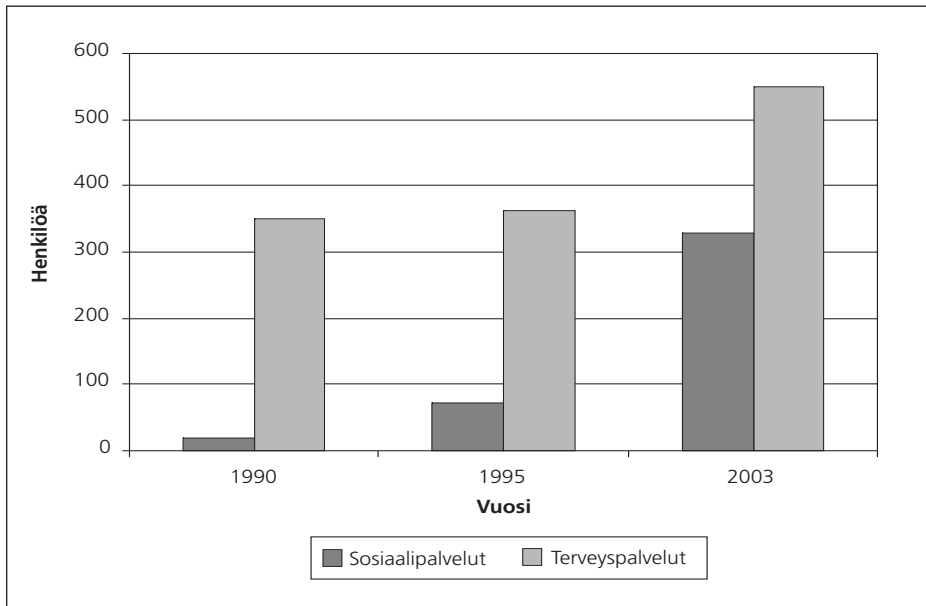
Palvelualojen työpaikkojen määrät ovat kasvaneet Etelä-Pohjanmaalla 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2003 mennessä 23 prosenttia. Työpaikkojen määrä oli vuosien 1995–2003 välillä laskenut ainoastaan rahoitus- ja vakuutus toiminnassa, jossa laskua oli ollut 13 %. Palvelualojen kaikista työpaikoista Etelä-Pohjanmaalla peräti 26 % oli vuonna 2003 terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen työpaikkojen määrä kasvoi vuosien 1995–2003 välillä 9 212 työpaikasta 11 573 työpaikkaan. Tämä tarkoitti työpaikkojen määrän lisääntymistä 2 361:llä eli 26 prosentin kasvua. Kaiken kaikkiaan tämä kasvu tarkoitti sitä, että sosiaali- ja terveystyöpaikat olivat vuosina 1995, 2000 ja 2003 maakunnan merkittävien palvelualan työllistäjä (Kuvio 7).

Kuvio 7. Palvelualojen työpaikat Etelä-Pohjanmaalla (Tilastokeskus 2006b).

Palvelualojen työpaikkojen määrän kasvu on tullut enimmäkseen julkisen sektorin kasvun kautta. Yksityiset hyvinvointipalvelualan yritykset kasvattivat henkilökuntamääräänsä vuosien 1995–2003 välillä 445 hengellä. Tämä kasvu tarkoitti sitä, että yksityiset hyvinvointipalveluyritykset työllistivät maakunnassa vuosien 1995–2003 välisenä aikana yhtä monta henkilöä kuin 3. sektorin toimijat. Toisaalta henkilökunnan kokonaismäärässä mitattuna 3. sektori oli vielä vuonna 2003 merkittävämpi työllistäjä sen henkilöstön ollessa 928 henkeä yksityisen sektorin henkilöstömäärän jäädessä 880 henkeen. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat olleet 3. sektorin osalta 483 henkeä ja yksityisen sektorin osalta 435 henkeä. Henkilökuntamäärän kasvua oli siis tapahtunut molemmilla sektoreilla, mutta

suhteessa enemmän yksityisellä puolella. Erityisesti yritysten palvelutuotanto kasvoi vuosina 1995–2003 sosiaalipalveluissa, joissa henkilökunnan määrä kasvoi 73 henkilöstä 330:een. Yksityisten terveysten palvelujen henkilökuntamäärä puolestaan kasvoi vastaavana ajankohtana 362:sta 550 henkilöön. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2006, 144–145.)

Kuvio 8. Yksityisiä sosiaali- ja terveysten palveluita tuottavien yritysten henkilökunta Etelä-Pohjanmaalla vuosina 1990, 1995, 2003 (Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2006: 144).

Se, että yksityisten sosiaalipalvelujen henkilökuntamäärien kehitys on ollut Etelä-Pohjanmaalla yksityisiä terveysten palveluita rivakampaa (Kuvio 8), ei ole mitenkään poikkeavaa. Sosiaali- ja terveysten palveluita tuottavien yritysten henkilökuntamäärien kehitystä koko maassa aikavälillä 1990–2003 tarkastellessa voidaan havaita, että sosiaalialan yrityksissä työskentelevien henkilöiden määrässä oli selvää kasvua. Vuonna 1990 sosiaalialan yrityksissä Suomessa työskenteli 641 työntekijää ja vuonna 2003 työntekijöitä oli jo 10 751. Etelä-Pohjanmaalla työvoiman määrä sosiaalialan yrityksissä vastaavana ajanjaksona oli kasvanut 20 työntekijästä 330 työntekijään, joten ero muun maan keskimääräiseen sosiaalialan yritysten työvoimakehitykseen ei ole ollut suuri. Vastaavasti terveysten palveluita tuottavien yritysten parissa työskentelevien henkilöiden määrä kohosi Suomessa 13 301 henkilöstä 19 808 henkilöön. Etelä-Pohjanmaalla yksityisten terveysten palvelujen parissa työskentelevien määrä kasvoi 352 henkilöstä 550 henkilöön, mikä tarkoitti työvoiman lisääntymistä 1,5-kertaiseksi. Erot koko maan keskiarvoiseen kehitykseen jäivät siis pieniksi. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2006: 145.)

Hyvinvointipalvelujen työpaikkojen määrän kasvusta huolimatta ei Etelä-Pohjanmaalla vielä loppuvuodesta 2006 ollut havaittavissa suurimittaista työvoimapulaa (Työnvälitysti-

lasto 2006). Työnvälitystilaston 30.12.2006 mukaan esimerkiksi perus- ja sairaanhoitajia, mielisairaanhoitajia, lastenhoitajia ja sosiaalialan ohjaajia oli edelleen riittävästi tarjolla työvoimaksi, joskin toisaalta esimerkiksi sosiaalityöntekijöistä, farmaseuteista ja röntgenhoitajista oli selvästi pulaa. Myös lääkäreiden, hammaslääkäreiden ja proviisorien paikkojen täyttäminen tuotti vaikeuksia. Työttömien työnhakijoiden suurikaan määrä ei kuitenkaan välttämättä kerro työvoiman kohdentumisesta alan todellisiin tarpeisiin. Hannu Ahvenjärven laatiman Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen työvoiman ja koulutuksen tarvetutkimuksen mukaan esimerkiksi sairaanhoitajien sijaisuuksien täyttäminen oli tuottanut vaikeuksia Etelä-Pohjanmaalla jo vuonna 2005 (Ahvenjärvi 2005: 16).

Taulukko 6. Joidenkin hyvinvointialan ammattiryhmien avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat Etelä-Pohjanmaalla 30.12.2006 (Työnvälitystilasto 2006).

Ammattinimeke	Avoimet työpaikat	Työttömät työnhakijat
Sairaanhoitaja	5	62
Erikoissairaanhoitaja	0	18
Mielisairaanhoitaja	0	19
Röntgenhoitaja	2	2
Terveydenhoitaja	4	28
Perushoitaja	8	173
Sairaala-apulainen	3	76
Yleislääkäri	1	0
Hammaslääkäri	1	0
Lääkintävoimistelija (fysioterapeutti)	0	7
Farmaseutti	5	2
Proviisori	1	0
Lastenhoitaja (päivähoito)	2	47
Sosiaalityöntekijä (sosiaalitoimi)	2	2
Sos.työntekijä (terveydenhuolto)	0	4
Ohjaaja (Sosiaaliala)	3	26
Kodinhoitaja, lähihoitaja	1	48

Vaikka tällä hetkellä työvoimapula ei Etelä-Pohjanmaalla vielä koske koko hyvinvointipalvelujen kenttää, niin suurten ikäluokkien jääminen eläkkeelle vuoden 2010 jälkeen tulee muuttamaan tilannetta olennaisesti. Vuoteen 2020 mennessä on arvioitu, että 46 prosenttia kuntien työntekijöistä on poistunut työmarkkinoilta. Kilpailu työvoimasta tulee kiristymään tulevaisuudessa myös maailmanlaajuisesti. Kauppa- ja teollisuusministeriön arvion mukaan valtakunnallista työvoimareserviä tulevaisuuden tarpeisiin on kuitenkin olemassa. (Kettunen 2006: 19–20.) Missä määrin tämä reservi saadaan palvelemaan Etelä-Pohjanmaan ja eteläpohjalaisten hyvinvointipalveluyritysten tarpeita, onkin jo sitten toinen kysymys.

Muun maan tavoin Etelä-Pohjanmaalla sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilökunnan eläköityminen tulee olemaan suurta. Tämä yhdessä väestön ikääntymisen aiheuttaman kasvavan työvoiman tarpeen kanssa johtaa siihen, että hyvinvointialan työpaikkoja tulee Etelä-Pohjanmaalla olemaan tulevaisuudessa tarjolla muita toimialoja runsaammin (Ahvenjärvi 2005: 5). Etelä-Pohjanmaalla on omia toisen asteen ja ammattikorkeakoulutason sosiaali- ja terveysalan koulutusta tarjoavia oppilaitoksia, jotka pystyvät omalta osaltaan helpottamaan tulevaisuuden työvoimapulaa. Toisaalta jo nyt on koko maan tasolla olemassa viitteitä siitä, ettei sosiaaliala kiinnosta riittävästi nuoria sen heikon arvostuksen vuoksi ja alalle jo valmistuneita siirtyy runsaasti muihin tehtäviin (Kettunen 2006: 19–20). Oman haasteensa Etelä-Pohjanmaan hyvinvointipalvelujen tulevaisuudelle tuo se, että yliopistollista koulutusta edellyttäviin sosiaali- ja terveydenhuollon ammatteihin ei maakunnassa käytännössä ole tällä hetkellä mahdollisuutta kouluttautua. Tämä tarkoittaa sitä, että Etelä-Pohjanmaan tulee pystyä tulevaisuudessa houkuttelemaan ja sitouttamaan erikoiskoulutettuja osaajia kuten lääkäreitä ja proviisoreita nykyistä paremmin, vaikka tulevaisuuden työmarkkinoilla kilpailu työntekijöistä entisestään kovenee.

Paineita terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen henkilökunnan lisäämiseen Etelä-Pohjanmaalla luo lähivuosina niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla henkilökunnan korkea käyttöaste, joka näkyy esimerkiksi ylitöiden teettämisenä. Terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen kaikkien sektorien työnantajista peräti 28 prosenttia oli vuonna 2005 ilmoittanut henkilökunnan käyttöasteen olleen liian korkean. Hyvinvointipalvelujen henkilöstötarpeen tulevasta kasvusta Etelä-Pohjanmaalla kertoi myös se, että peräti 63 prosenttia sosiaali- ja terveyspalvelujen työnantajista uskoi vuonna 2005 työntekijöiden määrän lisääntyvän viiden seuraavan vuoden aikana. Vuonna 2005 terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen työmahdollisuuksien kasvuksi kaikilla sektoreilla Etelä-Pohjanmaalla arvioitiin 168 työpaikkaa, jotka kohdistuivat erityisesti lähi- ja sairaanhoitajiin ja sosiaalialan ohjaajiin. Myös uusia lääkäreitä arvioitiin tuolloin tarvittavan maakuntaan 9 kappaletta. Merkille pantavaa oli myös, etteivät sosiaali- ja terveysalan työnantajat nähneet vuonna 2005 laisinkaan tarvetta vähentää työntekijöiden määrää (Ahvenjärvi 2005: 8–9, 15).

4 Maakunnallinen tarve- ja kehittämisselvitys – hyvinvointialan nykytila ja tulevaisuus

4.1 Haastattelu- ja kyselyaineisto hyvinvointialan toimijoiden näkemyksistä

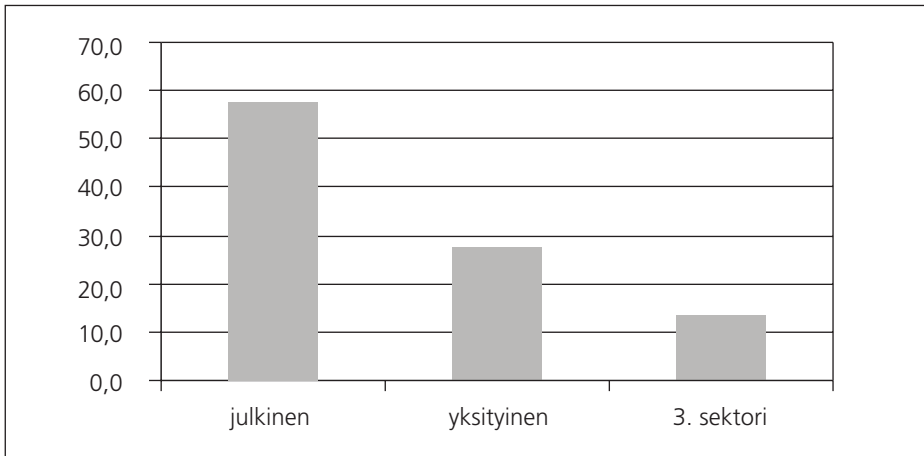
Maakunnallinen hyvinvointialan selvitystyö aloitettiin alan maakunnallisten asiantuntijoiden teemahaastatteluilla hyvinvointialan yrittäjyyden nykytilan kartoittamiseksi sekä haasteiden ja kehittämisen painopistealueiden hahmottamiseksi. Eri organisaatioista valittuja asiantuntijoita haastateltiin yhteensä 12 kappaletta siten, että edustusta tuli mahdollisimman monipuolisesti sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta (Liite 1).

Haastattelurunko (Liite 2) jakautui kolmeen osaan: 1) hyvinvointipalvelujen nykytilanne Etelä-Pohjanmaalla, 2) hyvinvointipalvelut ja palvelutarve tulevaisuudessa ja 3) yksityisen hyvinvointipalvelutarjonnan kehitysnäkymät. Ensimmäisessä osassa kartoitettiin hyvinvointipalvelujen yleistä tilannetta eli huomioimista maakuntatasolla erilaisissa strategioissa, alan arvostusta, toimijoiden välistä verkostoitumista, hyvinvointiosaamisen tasoa ja tiedon saatavuutta sekä vahvuusaloja. Toisessa osassa tulevaisuuden palvelutarpeita peilattiin nykyiseen tarjontaan sekä pohdittiin palvelujen järjestämisen ongelma-alueita ja aloja, joihin tarvitaan jatkossa panostusta. Viimeisessä ja laajimmassa osassa haettiin mm. hyvinvointiyrittäjyyden yleisiä haasteita, uusia liiketoiminta-alueita, yrittäjyyden kehittämisen painopistealueita sekä pohdittiin kunta-yrityssuhteiden kehittymistä ja kunta- ja palvelurakennemuutoksen mahdollisia vaikutuksia yrittäjyyden kehittämiseen.

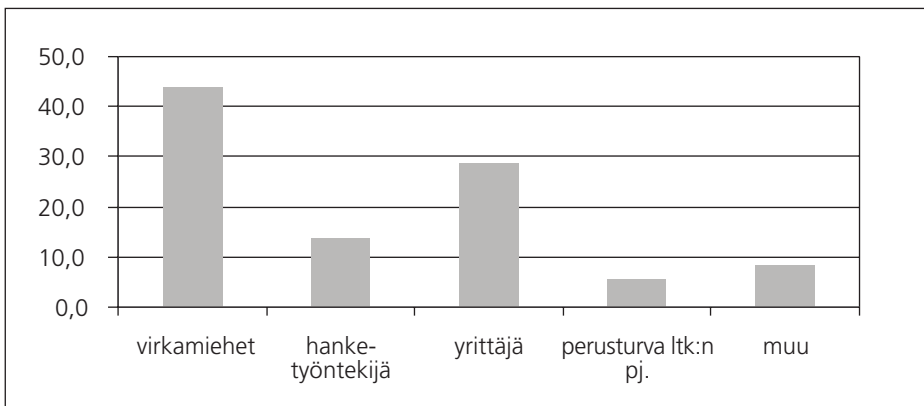
Puolesta tunnista puoleentoista tuntiin kestäneet teemahaastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tämän jälkeen aineistoa käytiin useaan kertaan läpi painotusten löytämiseksi. Haastatteluaineistosta koottiin tiivistelmä rungon jaon mukaisesti. Yleinen ilmapiiri ja tilannekuva muodostuivat selkeästi haastattelujen perusteella. Vaikka vastaajat toimivat hyvin erilaisissa organisaatioissa ja he katsoivat hyvinvointipalveluja omasta näkökulmastaan, samat teemat ja ongelmat yhdistävät kaikkia toimijoita.

Koko maakunnan hyvinvointialan toimijoiden näkemyksiä kartoitettiin kyselyllä, joka lähetettiin jokaisen eteläpohjalaiskunnan kunnanjohtajalle, elinkeinoasiamiehelle, perusturvajohtajalle, perusturvalautakunnan puheenjohtajistolle sekä hyvinvointialan hankevetäjille, yhteensä 185 vastaanottajalle. Vastauksia palautui 73 kappaletta, jolloin vastausprosentiksi tuli 39,5 %, mitä voidaan pitää riittävänä edustuksena maakunnasta. Kyselyn runko muodostui vuonna 2001 tehdystä Palveluteeman Delfoi-kyselystä ja loppullinen muoto ja sisältö saatiin tehdystä haastatteluaineistosta. Suurin osa kysymyksistä muotoiltiin väittämiksi, mutta viimeisessä, kehittämistä arvioivassa osiossa oli ainoastaan avoimia kysymyksiä. Kyselyn teemat myötäilevät haastattelujen teemoja seuraavasti: 1) hyvinvointialojen nykytilanne, 2) tulevaisuuden haasteet hyvinvointialalla, 3) hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen haasteet, 4) hyvinvointipalvelujen tuotanto ja 5) hyvinvointialan kehittämistoiminta Etelä-Pohjanmaalla (Liite 3).

Julkiselta sektorilta vastauksia tuli lähes 60 % (Kuvio 9). Vastaajista 44 % edusti kuntien virkamiehiä, 29 % yrittäjiä, 14 % hanketyöntekijöitä, 5,5 % perusturvalautakunnan puheenjohtajia ja 7,5 % vastaajista ei ilmoittanut asemaansa (Kuvio 10). Vastauksia tuli lähes jokaisesta 26 Etelä-Pohjanmaan kunnasta, mutta 11 vastaajaa ei halunnut ilmoittaa kotikuntaansa. Vastanneiden yritysten toimialat vaihtelivat lasten ja vanhusten hoidosta hammashuoltoon, mutta kaikki eivät toimialaansa edes ilmoittaneet.

Kuvio 9. Vastaajien jakautuminen eri sektoreille.

Kuvio 10. Vastaajien asema tai tehtävä.

4.2 Hyvinvointialan kehitys Etelä-Pohjanmaalla

Haastatteluilla ja kyselyllä toivottiin näkemyksiä erityisesti hyvinvointialan kehityksen tilasta sekä niistä haasteista, joita alalla koetaan olevan ja joihin kehittämistoimin olisi tartuttava. Palvelualojen teemaohjelman toteutusaikana kehitys on tilastojen mukaan edennyt muun muassa hyvinvointipalveluyrittäjyyden lisääntymisenä. Myös osaaminen on kasvanut koulutustarjonnan monipuolistumisen kautta. Edelleen aineistosta kuitenkin

nousevat hyvin samanlaiset teemat kuin 2000-luvun alussa tehdyssä kyselyssä. Sekä haastatellut maakuntatason organisaatioiden toimijat että kuntien virkamiehet ja yksityisen ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajat ovat näkemyksissään samoilla linjoilla. Toki yksittäisissä kysymyksissä löytyy erojakin, mutta samat painotukset nousevat esille.

4.2.1 Hyvinvointipalvelujen määritelmä ja toimijat

Termi ”hyvinvointipalvelut” sisältää hyvin laajasti erilaisia palveluja, ja siksi sen määritelmää tulisi avata enemmän. Hyvinvointipalvelujen käsite antaa mahdollisuuksia hyvin erilaisiin tulkintoihin. Laajasti määriteltynä se kattaa lähes kaikki ihmisen elinkaaren eri vaiheissa tarvittavat palvelut koulutuksesta hemmotteluun. Lähes kaikki haastateltavat totesivat kuitenkin, että hyvinvointipalvelujen ydin on sosiaali- ja terveyspalveluissa. Hyvinvointipalveluilla turvataan ihmisen perusturvallisuus, minkä lisäksi niillä voidaan tuottaa myös luksusta elämään. Vastaajien mukaan yhä enemmän tulisivat olla tarjolla itse maksettavia hyvää oloa ja kuntoa tuottavia palveluja.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan toimijaverkosto koostuu julkisista, yhdistysmuotoisista ja yksityisistä palvelujen tuottajaorganisaatioista, koulutus- ja tutkimusyksiköistä sekä asiantuntijaorganisaatioista. Volyymiltaan suurimmat palvelujen tuottajat ovat kuntaorganisaatiot, sairaanhoitopiiri ja kylpylät. Kolmas sektori ja yksityiset yritykset tuottavat pienemmän osuuden palveluista. Perinteisesti sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut on katsottu julkisen sektorin hoidettaviksi, ja vaikka yksityisiä palveluja on toimialalle syntynyt yhä enemmän, Etelä-Pohjanmaalla turvataan vastaajien mukaan edelleen mieluummin julkisiin palveluihin.

4.2.2 Hyvinvointialan nykytilanne Etelä-Pohjanmaalla

Arvostus, osaaminen ja kehittäminen

Haastatteluista ilmeni, että palvelujen käyttäjät arvostavat julkisia hyvinvointipalveluja ja niitä pidetään maakunnassa hyvätasoisina. Arvostus ei kuitenkaan näy palkkauksessa, mikä vähentää työmotivaatiota ja lähitulevaisuudessa vaikeuttaa uusien työntekijöiden rekrytointia. Palkkaukseen liittyvät haasteet ovat valtakunnallisia ja vaativat mittavia uudistuksia, joita ei maakuntatasolla voida tehdä.

Hyvinvointialan työntekijöillä ja toimijoilla katsotaan olevan ammatillinen ydinosaaminen hyvin hallussa. Alan koulutusta on saatavilla maakunnassa monipuolisesti ja tutkimustietoa tuotetaan sekä maakunnallisesti että valtakunnallisesti, mutta tarjonnasta huolimatta se ei aina ole helposti hyödynnettävissä käytäntöön. Yksityinen sektori, jonka toiminta on vielä suhteellisen uutta, tarvitsee panostusta erityisesti liiketoimintaosaamiseen. Yritykset ovat pieniä, jolloin lisäkouluttautumiseen ei riitä resursseja. Vastaajien mukaan tilausta olisi selkeille, yrityksille suunnatuille tutkimuksille ja toimintamalleille.

Palvelutuotanto on Etelä-Pohjanmaalla järjestetty hyvin kuntalähtöisesti, jolloin yksityisten yritysten toiminta on päässyt kehittymään hitaammin kuin useassa muussa maakunnassa. Kiinnostus ja kysyntä yksityistä sektoria kohtaan ovat kasvamassa palvelutarpeen lisääntyessä. Hyvin pitkään on ollut itsestään selvää, että palvelut tuotetaan julkisesti. Kunnat ovat pyrkineet täyttämään pakolliset veloitteet vähistä resursseistaan, jolloin uusien toimintamallien kehittämiseen ei ole juuri nähty mahdollisuuksia.

Vastaajat näkevät, että yleinen hyvinvointialan arvostus ja kehittämisen halu ovat selvästi lisääntyneet maakunnassa. Se näkyy muun muassa siinä, että hyvinvointiala on ensimmäistä kertaa otettu maakuntaohjelmaan avainklustereiden joukkoon. Paljon konkreettisia toimia ja toimijoiden välistä vuorovaikutusta tarvitaan, jotta kehitys saavuttaa muiden klustereiden tason. Tällä hetkellä verkostoituminen on alkutekijöissään etenkin yksityisen ja julkisen sektorin välillä. Yhteistyötä on paremminkin sektoreiden sisällä, mutta sitä jarruttaa kilpailuasetelma samoin kuin eri tuottajasektorien välistä kanssakäymistä. Uusia mahdollisuuksia on avautumassa kunta- ja palvelurakennemuutoksen kautta, sillä oletettavaa on, että kuntien yhdistyminen tai tiiviimpi yhteistyö tuo monipuolisempia näkemyksiä ja osaamista palvelujen tuotantoon ja hankintaan sekä mahdollistaa siten palvelumarkkinoiden kehittämisen ja uusien yritysten syntymisen.

Vahvat alat

Vahvat hyvinvointialat Etelä-Pohjanmaalla ovat liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut, johon on syntynyt kolme suurta monipuolista palvelutuottajaa: Härmän Kuntokeskus, Kylpylä Kivitippu ja Kuortaneen Urheiluopisto. Niitä täydentävät lukuisat pienemmät yritykset. Tärkeä osa näiden suurten yritysten palvelutarjonnasta ovat kylpyläpalvelujen ohella kuntoutuspalvelut. Kuntoutuspalveluja tarjoavien yritysten haasteena ovat asiakaskunnassa tapahtuvat muutokset veteraanien määrän vähentyessä. Tulevaisuudessa tarvitaan erilaisia palvelukokonaisuuksia myös uusien asiakasryhmien houkuttelemiseksi.

Liikunta- ja vapaa-ajan palveluita tarjoavilla hyvinvointialan yrityksillä on mahdollisuuksia kehittyä vahvemmaksi verkostoitumisen kautta, sillä yhteistyössä suurten yritysten kanssa on mahdollista kehittää alihankintaverkostoa. Myös suuret yritykset tarvitsevat pienempiä palvelujen tuottajia ja voivat yhdessä hyödyntää niiden tarjoamia erikoispalveluja. Haastatteluista ilmeni, että tällä hetkellä sopivia palveluntuottajia ei ole suurille yrityksille riittävästi tarjolla alihankintaverkoston rakentamiseksi. Mahdollisesti suurten yritysten keskinäinen yhteistyö lisäisi pienten yritysten alihankintaverkostoa.

Haastateltavien yhteinen näkemys on, että muut hyvinvointialat ovat hyvin tasavertaisia ja niitä on vaikea asettaa järjestykseen. Sosiaalipalveluista vahvoina pidetään pieniä hoivakoteja, lastensuojelua ja päihdehuoltoa. Erytisalana nostetaan esiin vielä terveysteknologia. Muuhun maahan verrattuna Etelä-Pohjanmaa ei kuitenkaan ole edelläkävijöiden joukossa hyvinvointituotannossa, vaan maakunta paremminkin seurailee kehitystä ja on oppijan roolissa. Lastensuojelussa Etelä-Pohjanmaa kuitenkin tunnetaan valtakunnallisesti edelläkävijänä. Lastensuojeluyksikköjen verkosto on hyvä esimerkki saman alan yksiköiden

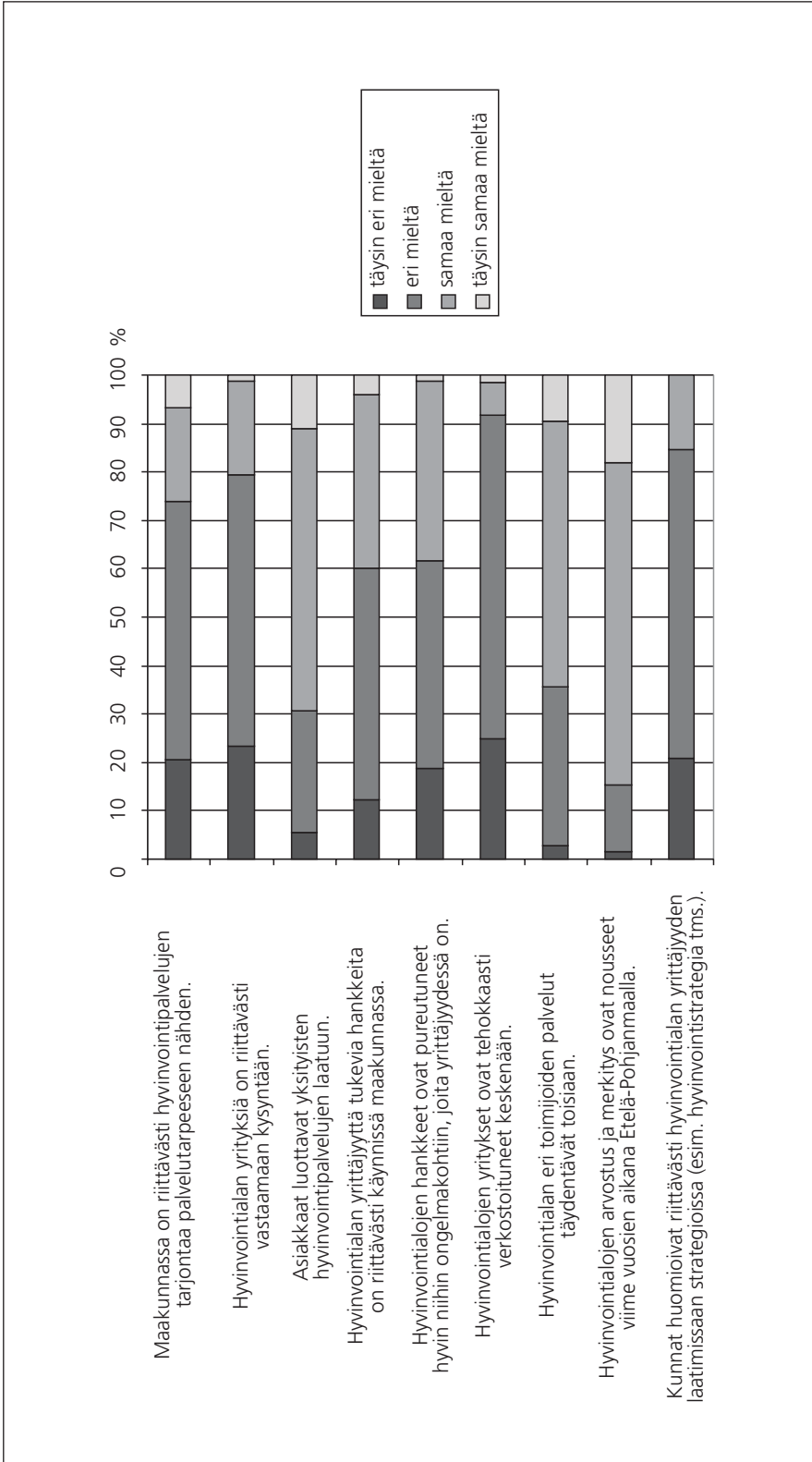
erikoistumisesta ja yhteistyöstä. Kilpailuasetelma jää toissijaiseksi, sillä jokaisella yksiköllä on omat vahvuusalueensa.

Pienet hoiva-alan yritykset nähdään sekä heikkoutena että vahvuutena. Pienten yritysten toimintaa vaikeuttavat kannattavuusongelmat, jotka vaikuttavat muun muassa työntekijöiden jaksamiseen, osaamistasoon ja koko yrityksen kilpailukykyyn. Pienyrityttöisyys on maakunnassa tyypillistä kaikilla toimialoilla, joten sikäli tilanne hoiva-alalla ei ole poikkeuksellinen. Maaseutumaisen alueen hoivakoteja kuvaa kodinomaisuus ja ihmisläheisyys, joka on maakunnan selvä vahvuus sekä asiakkaista että työntekijöistä kilpailtaessa. Tätä vahvuutta voidaan hyödyntää myös markkinoinnissa maakunnan rajojen yli.

Nykytilanne kuntien viranhaltijoiden, kolmannen ja yksityisen sektorin arvioimana

Kyselyssä nykytilannetta haarukoitiin yhdeksällä väittämällä, jotka liittyivät muun muassa palvelujen tarjonnan ja kysynnän kohtaamiseen ja hyvinvointialan toimijoiden osaamiseen ja verkostoitumiseen (Kuvio 11). Hyvinvointipalvelujen nykyinen tarjonta ei vastaajien mukaan riitä palvelutarpeeseen vastaamiseksi, sillä täysin eri mieltä ja eri mieltä oli 73,9 % vastaajista. Palvelutarjontaa haluttaisiin lisätä muun muassa yksityisen hyvinvointipalvelutarjonnan kautta. Vastaajista noin 80 prosenttia oli sitä mieltä, että hyvinvointialan yrityksiä ei ole kysyntään nähden riittävästi. Tarkasteltaessa erikseen virkamiesten ja yrittäjien vastauksia voidaan todeta, että virkamiehet ovat vahvemmin sitä mieltä, että yrityksiä tarvitaan lisää. Yrittäjien mielipiteet jakautuvat molempien kantojen välillä tasaisemmin. Kunnat kokevat, että on vaikea kilpailuttaa palvelujen tarjoajia, kun tarjontaa on liian vähän. Yrittäjät taas näkevät ongelman enemmän kuntalähtöisenä eli heidän mielestään kilpailuasetelma on vaikea, sillä kuntien hinta-laatuksiteeristöä on yksityisen yrittäjän mahdoton tavoittaa erilaisten vaatimusten vuoksi. Hinnalla on ratkaiseva osuus kilpailutuksessa, mutta yrityksiltä vaadittavalla laatuksella hintaa ei kovin alhaiseksi voi saada.

Yrityksiä ei synny toivotulla tavalla, sillä yrittäjät kokevat toimintakenttensä rajoitetuksi ja tilanteen epävarmaksi. Kaikkien toimijoiden tunnistaminen ja niiden aseman selkeyttäminen synnyttäisi lisää myös yksityisiä palvelujen tarjoajia niitä kaipaaville aloille. Avainasemassa ovat kunta ja sen toimet markkinoiden avaamisessa. Tärkeää on myös avoimemman yhteistyön rakentaminen eri osapuolten välillä, jolloin lähtökohdat monipuolisen palvelurakenteen synnyttämiselle olisivat nykyistä paremmat. Miten palvelujen käyttäjät sitten suhtautuvat yksityiseen palvelutarjontaan? Mielenkiintoinen havainto on se, että vastaajista jopa 30 % oli sitä mieltä, että asiakkaat eivät luota yksityisten hyvinvointipalvelujen laatuun. Yksityistä ja kolmatta sektoria edustavista yrittäjistäkin 20 % jakoi tämän näkemyksen ja virkamiehistä yli 30 %. Asiakasnäkökulmasta katsottuna julkisia palveluja saatetaan pitää luotettavampana kuin yksityisiä, mutta epä tietoisuus palvelujen tarjoajista vaikuttaa myös vastauksiin. Yksityisiä palvelujen tarjoajia ei useinkaan tunneta, sillä niitä on niin vähän. (Träsk & Kahila 2004: 44.)

Kuvio 11. Hyvinvointialan nykytilanne palvelutarjonnan ja kehittämisen näkökulmasta.

Hyvinvointialan hanketoiminnan arviointi hajautti jonkin verran vastauksia. 60 % vastaajista katsoo, että alan hankkeita ei ole riittävästi. Kuitenkin lähes 40 prosenttia on sitä mieltä, että hanketoiminta alalla on riittävä. Hankkeiden vaikutuksiin ei olla niinkään tyytyväisiä, sillä parantamiseen varaa olisi vastaajien mukaan siinä, että hankkeet vastaisivat käytännön kehittämistarpeisiin paremmin. Vastaajista yli 60 % oli eri mieltä siitä, että hankkeet olisivat pureutuneet hyvin niihin ongelma-kohtiin, joita yrittäjyydessä on. Alan hankesuunnitelmat lähtevät yleensä käytännön tarpeista ja syntyvät selvitystyön tulosten perusteella tai muissa hankkeissa todettujen ongelmien pohjalta. Hanketyöllä ei kuitenkaan voida tyydyttää jokaisen yksittäisen kunnan tai yrityksen tarpeita, vaan tehdä kaikille yhteisesti hyödyllisiä kehittämistoimia, järjestää koulutuksia tai tilaisuuksia. Kehittämishankkeissa on pyritty erityisesti tuomaan eri osapuolia yhteen.

Verkostoituminen on yksi ratkaisevista liiketoiminnan kehittymistä tukevista asioista. Hyvinvointialalla yritysten verkostoituminen ei ole vastausten mukaan edennyt toivotulla tavalla. Yhtenä syynä lienee yritysten pieni koko, joka vähentää resursseja verkostoitumiseen. Haastatteluaineiston mukaan pienet yritykset keskittyvät ydintoimintaansa eivätkä ole aina edes halukkaita käyttämään aikaansa muuhun kuin yritystoiminnan kannalta välttämättömän hoitamiseen. Koko maakunnan hyvinvointialan kehittämisen näkökulmasta olisi kuitenkin suotavaa, että verkostoitumista tapahtuisi niin, että sekä yksityiset että muut toimijat tunnistaisivat oman ja muiden kentällä toimijoiden roolit ja voisivat profiloitua ja hyödyntää toistensa osaamista. Verkostoitumista rajoittaa myös kilpailuasetelma sekä kaikkien sektoreiden välillä että niiden sisällä. Vastauksista ilmeni, että hyvinvointipalvelut tarjoavat kaikille toimijoille riittävästi työtä hyvin organisoituna. Vastaajista 65 % näkee, että eri toimijoiden palvelut täydentävät toisiaan, mutta vielä 35 % epäilee täydentävyyttä. Verkostoitumisen kautta palvelun tuottajat löytäisivät oman alueensa ja voisivat paremmin pyrkiä täydentämään toistensa palvelutarjontaa ja mahdollisesti myös rakentamaan alihankintaverkostoja.

Myös kyselyvastaajat totesivat, että hyvinvointiala on huomioitu hyvin maakuntatasolla. Vain harva vastaajista oli tästä eri mieltä. Arvostuksen ja merkityksen nousua voitaisiinkin paremmin hyödyntää yhteistyön rakentamisessa. Hyvinvointialan nostaminen klusteriksi ei riitä ohjelmasoilla, vaan se on toteuttava myös käytännössä. Tämä vaatii kaikkien alan toimijoiden vuorovaikutusta ja tiivistä yhteistyötä. Pienen maakunnan alueella yhteistyön rakentaminen ei pitäisi olla vaikeaa, sillä toimijat tuntevat toisensa. Mahdollisesti yksi yhteistyötä jarruttava seikka on sosiaali- ja terveysalan välinen eriarvoisuus. Terveystoimialalla yksityinen sektori on pidemmälle kehittynyt ja sen asema on vakiintuneempi kuin sosiaalipalvelujen saralla. Jos taas tarkastellaan toimialaa hieman laajemmin eli myös Etelä-Pohjanmaan vahvoja aloja, kylpylä- ja kuntoutustoimintaa, niin siinä kolmen suuren yrityksen yhteistyö olisi rakentamassa klusterimaista toimintaa.

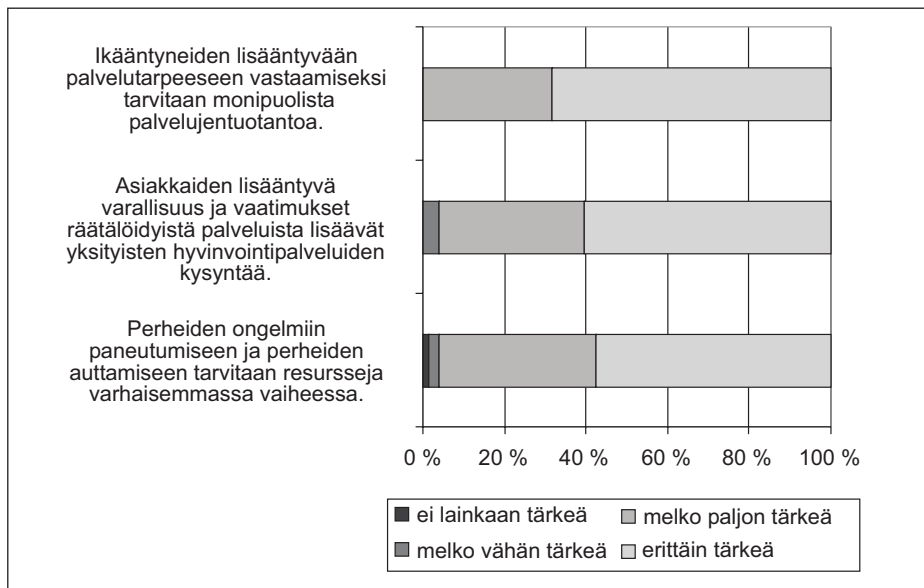
Kuten aiemmin esitettiin, kuntien asema on keskeinen toimivan palvelujärjestelmän aikaansaamisessa. Kunnan palvelustrategia on tärkeä lähtökohta palvelujen tuotannon ja tilaamisen organisoinnissa. Palvelustrategia tarjoaa yksityisen ja kolmannen sektorin

toimijoille tiedon siitä, mitä kunta itse tuottaa ja mitä se tilaa. Strategiaan sitoutuminen mahdollistaa yksityisen ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajien määrän lisääntymisen ja kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen. Vastaajista yli 80 prosenttia oli sitä mieltä, että kunnat eivät riittävästi huomioi yksityistä yrittäjyyttä strategioissaan. Huomattavaa vielä on, että palvelustrategioita on harvalla kunnalla edes laadittuna ja elinkeinostrategioihin hyvinvointialaa ei ole juuri sisällytetty.

4.2.3 Tulevaisuuden tarpeet ja haasteet hyvinvointipalveluissa

Tarpeet

Molemmissa aineistoissa tulevaisuuden suurimmiksi palvelutarpeeseen liittyviksi haasteiksi nousivat ikääntyneiden lisääntyvä palvelutarve, räätälöityjen palvelujen tarve sekä perheiden ongelmat ja varhainen puuttuminen niihin (Kuvio 12). Ikääntyneiden palvelutarve on noussut merkittäväksi haasteeksi hyvinvointialalla ja sen merkitys kasvaa edelleen suurten ikäluokkien eläköityessä. Tilanteeseen on alettu varautua, ja asia on otettu julkiseen keskusteluun. Jo nyt on ongelmia vanhusten hoidon turvaamisessa, sillä sopivia paikkoja ei ole riittävästi tarjolla. Yksityisten hoivakotien asema julkisen hoidon ohella on ollut tärkeä ja merkitys kasvava. Haastateltavat korostivat, että tulevaisuudessa eri ikäryhmien palvelutarpeet muuttuvat, sillä vanhusten määrä kasvaa ja lasten määrä vähenee. Perinteisten vanhustenpalvelujen lisäksi tarvitaan myös räätälöityjä palveluja esimerkiksi hyväkuntoisille eläkeläisille, jotka ovat itse valmiita maksamaan palveluitaan. Tällä hetkellä asiakkaiden itse maksamat palvelut liittyvät etenkin liikuntaan ja vapaa-aikaan sekä hemmotteluun. Ikääntyvien hyvinvointipalveluihin voi sisältyä myös räätälöityjä kulttuuripalveluja.

Kuvio 12. Tulevaisuuden haasteet hyvinvointialalla.

Erityisesti vanhusten kotona asumisen tukeminen mahdollisimman pitkään on tärkeää. Tässä tehtävässä yksityisellä sektorilla olisi mahdollisuuksia toimia pienin investoinnein. Vanhukset tarvitsevat hoivaa ja kuuntelijaa, sillä yksinäisyys ja turvattomuuden tunne ovat vakavasti otettavia asioita, jotka johtavat muun muassa masennukseen. Yksityisillä hoivapalveluyrittäjillä on mahdollisuus antaa vanhuksille juuri heidän tarvitsemaansa apua ja palvelua paremmin kuin tiukasti mitoitetuissa kunnan järjestämissä palveluissa. Vanhusten palveluissa on pitkään pitäydytty perinteisissä palveluissa, joita jokaisen vanhuksen uskotaan tarvitsevan, asiakaslähtöisyyttä ei ole pidetty niinkään tärkeänä. Tähän kuitenkin tulisi enemmän kiinnittää huomiota, sillä asiakaslähtöisyys korostuu entistä enemmän palvelutuotannossa. Esimerkiksi Tampereella asiakaslähtöisyys on otettu näkyvästi huomioon jo strategiatasolla (Hakari 2007).

Vastaajat totesivat, että perheiden ongelmat ovat lisääntyneet viime vuosikymmeninä. Ongelmat kasautuvat ja muodostavat noidankehän, joka vaikuttaa kaikkiin perheen jäseniin. Ongelmista kärsivät niin vanhemmat, lapset kuin nuoretkin. Yksi huolestuttava merkki on lasten huostaanottojen voimakas lisääntyminen. Ennaltaehkäisevän perhetyön merkitys on suuri näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Tarvittaisiin apua ennen kuin asiat ovat jo kärjistyneet. Kunnan palvelujen lisäksi perheitä voivat olla tukemassa erilaiset yhdistykset ja seurakunta. Kysyntää julkisen ja kolmannen sektorin ennaltaehkäisevää työtä täydentäville palveluille syntyy yhä enemmän. Vuoden 2008 alusta voimaan astuvan lastensuojelulain (417/2007) tavoitteena on mahdollistaa entistä varhaisempi väliintulo ja tuki avopalveluissa. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia myös laatimaan suunnitelman lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin liittyvien palveluiden edistämiseksi.

Haasteet

Vastaajien näkemys on, että julkisilla palveluilla ei pystytä tulevaisuudessa kattamaan kasvavaa palvelutarvetta, vaan yksityisiä ja kolmannen sektorin palveluita tarvitaan niitä täydentämään. Sekä haastattelu- että kyselyaineistosta nousi selvästi esiin, että epäselvä tilaaja-tuottajajärjestelmä tai järjestelmän puute aiheuttaa ongelmia palvelutuotantoon. Kunnat eivät ole selkeyttäneet markkinatilannetta ja päättäneet, mitä palveluja ne itse tuottavat ja mitä haluavat ulkoistaa. Tilanne vaikeuttaa uusien yritysten syntyä ja jo olemassa olevien yritysten kehittymistä. Yritysten kannalta erityisen ongelmallista on myös se, että kuntien kanssa tehtävät sopimukset ovat yleensä lyhyitä. Kunnalla voi olla monta palvelujen tarjoajaa, joista se valitsee yhden. Yrittäjien mukaan tämä merkitsee käytännössä muille toiminnan loppua. Kunta on näiden yritysten tärkein asiakas, sillä täysin yksityisten asiakkaiden varaan ei esimerkiksi hoivapalveluissa voi vielä laskea. Tulevaisuudessa eläkeläisten varallisuuden lisääntyessä on mahdollisuus myös täysin yksityisten hoivapalvelujen tarjoamiseen.

Kilpailuttamislainsäädäntö aiheuttaa päänvaivaa sekä tuottajille että tilaajille. Koulutuksia lainsäädännöstä on kyllä järjestetty, mutta ne eivät ole kattaneet riittävän laajasti tarvetta. Kilpailuttamisessa yksityiset palveluntuottajat kokevat olevansa eri asemassa kuin muut. Yksi suuri ongelma on haastateltavien mukaan hinnoittelu, johon ei ole olemassa

selkeätä mallia, jonka kaikki osapuolet voisivat hyväksyä. Hinnoittelu aiheuttaa skismaa tilaajien ja tuottajien välillä, sillä todellista tilannetta yksityisen palvelun tuottamisen kustannusrakenteesta ei kunnissa tunneta.

Etelä-Pohjanmaan maaseutumaisuus asettaa omat haasteensa monipuolisen palvelutarjonnan kehittämiseksi. Pieni ja hajanainen asiakaskunta jarruttaa yritysten syntymistä maakunnassa. Kuntarajojen madaltuminen edesauttaisi vastaajien mukaan yritysten kannattavampaa toimintaa asiakaskunnan laajenemisen kautta. Haja-asutusalueille ei synny paikallisia hoivayrityksiä toivotulla tavalla, koska asiakaskunta on liian suppea ja hajanainen. Maatilakäytäntöiset palvelut on nähty yhtenä mahdollisuutena haja-asutusalueiden hyvinvointipalvelutuotannossa, mutta ne muodostavat vain marginaalisen osan. Maaseutumaisuutta tulisi korostaa enemmän vahvuutena hyvinvointialan markkinoinnissa.

Vastaajat uskovat vahvasti hyvinvointialan tulevaisuuteen ja uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Matkailu on yksi hyvinvointiin linkittyvä toimiala, johon voidaan kehittää uusia liikeideoita ja laajentaa jo olemassa olevia. Esimerkiksi vahvoja Etelä-Pohjanmaan kuntoutus- ja kylpylälaitosten palveluja tulee saada yhä laajempien massojen tietoisuuteen. Samalla ne hyödyttävät oheispalveluja tarjoavia pienempiä yrityksiä. Hemmottelua ja hyvää oloa tarjoavan maakunnan markkinointiin tarvitaan suurten yritysten yhteistyötä. Kuten aiemmin todettiin, veturiyritykset voisivat olla avainasemassa hyvinvointiklusterin muodostumisessa. Niillä olisi mahdollisuus esimerkiksi kehittää yhteistä alihankkijaverkostoa, sillä maantieteelliset etäisyydet ovat suhteellisen lyhyet. Tällä hetkellä verkostoon sopivia, pieniä palveluntarjoajia on vielä vähän, mutta mikäli sama yritysverkosto voisi tarjota palveluja kaikille kolmelle veturiyritykselle, olisi toiminta turvatumppaa. Hemmottelupalvelut ovat tulevaisuudessa yhä kysytympiä, ja siksi niihin kannattaa satsata ja tuotteistusta kehittää. Palvelut ovat myös selvästi suoraan yksityisen asiakkaan itse maksettavia, jolloin markkinat ovat selkeät esimerkiksi hoivayrittäjyyteen verrattuna. Veteraanien tilalle kuntoutusasiakkaina ovat tulossa työikäiset. Tulevaisuudessa tarve kasvaa entisestään eläkeiän noustessa. Kylpyläpalveluita käyttävä asiakaskunta on laaja, ja eri-ikäryhmille on jo nyt tarjolla monenlaisia paketteja. Yritysten haasteena on markkina-alueen laajentaminen kansallisesti ja kansainvälisesti.

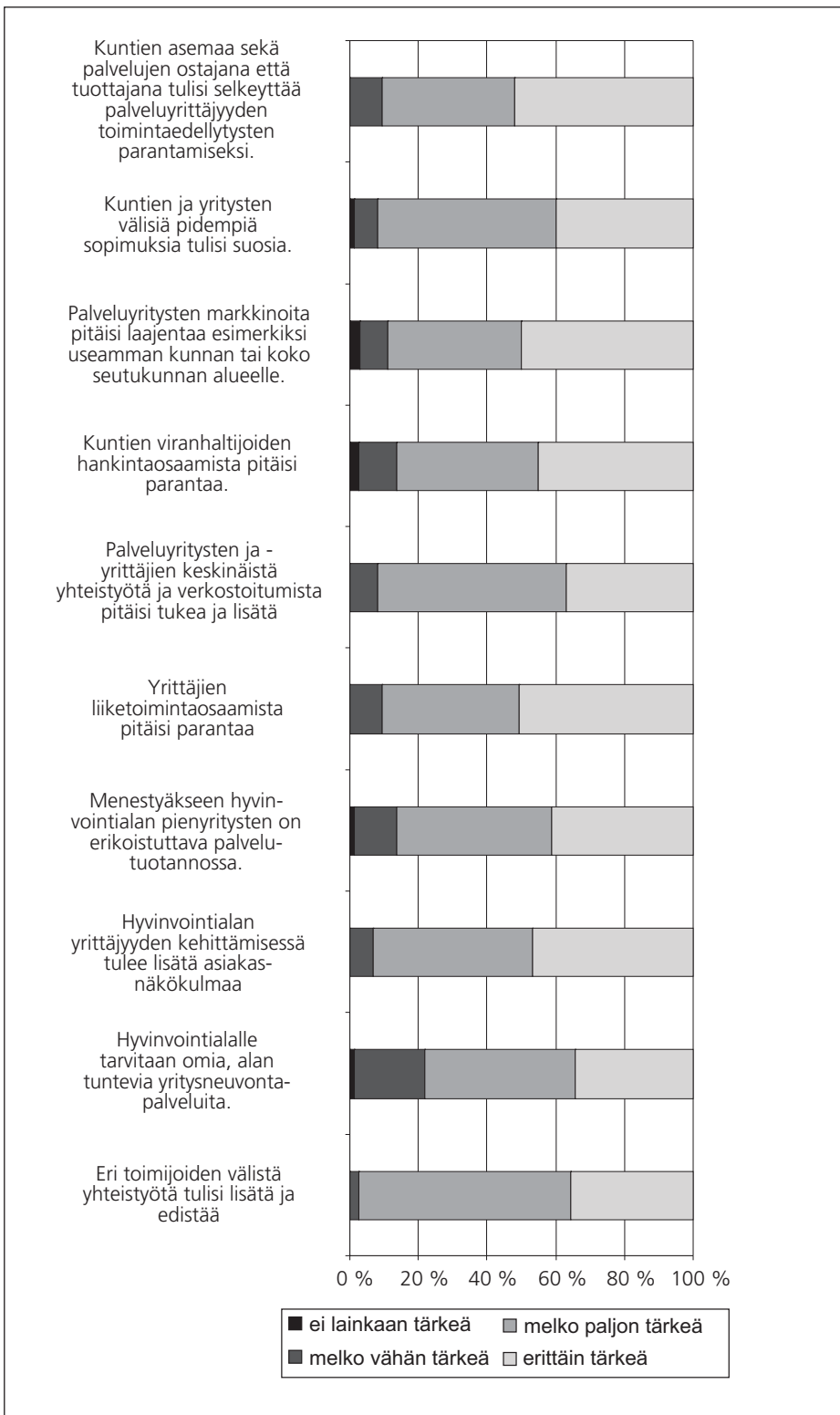
Kyselyssä tulevaisuuden haasteita kartoitettiin osion avoimissa vastauksissa korostui kuntien vahva rooli palvelujen yksityistämiseksi. Edelleen tarvitaan julkisia palveluja, mutta kuntien ei ole taloudellisesti järkevää tuottaa kaikkia palveluja itse. Hyvinvointipalvelujen on vastattava kuntien tekemiä strategioita, ja niissä voidaan selkeästi linjata, mitä palveluja kunta itse tuottaa ja mitä ostetaan muualta. Yrittäjien ja kuntapäätäjien tulisi olla vahvemmin yhteistyössä, jotta osapuolet paremmin tuntisivat toisensa kentän ja tarpeet. Vastaajat toivovat yrittäjyyden arvostuksen nostamista myös hyvinvointialalla ja katsovat, että tämä vaatii vahvaa asennemuokkausta, jossa yrittäjät itse voisivat olla mukana. Suurena haasteena alalla nähdään koulutetun ja osaavan työvoiman saanti tulevaisuudessa, mikä osin kytkeytyy nuorten poismuuttoon ja ikärakenteen vinoutumiseen vanhusväestön määrän lisääntyessä.

4.2.4 Yrittäjyys hyvinvointialalla

Kaikkia kyselyssä annettuja hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen haasteita pidettiin niin tärkeinä, että on vaikea nostaa esiin selvästi erottuvia haasteita (Kuvio 13). Jos kuitenkin tarkastellaan vastauksissa olevia pieniä eroja, niin voidaan todeta, että hyvinvointipalveluyritysten sisäisistä haasteista vahvimmin nousi liiketoimintaosaaminen. Liiketoimintaosaamisen puute tuli selkeästi esille sekä haastatteluissa että kyselyssä. Oman alan osaaminen on vahvaa, mutta koulutukseen ei ole sisällytetty liiketoiminnan perusteita, ja niiden opiskeleminen yrityksen perustamisen jälkeen on käytännössä hankalaa. Käytettävissä oleva aika ja taloudellinen tilanne eivät juuri anna mahdollisuutta koulutukseen. Hankkeilla on pyritty pureutumaan tähän ongelmaan järjestämällä erilaisia koulutustilaisuuksia yrittäjille tai yrittäjiksi aikoville, mutta tämä ei ole vielä riittävästi ratkaissut ongelmaa. Tarvittaisiin kokonaisvaltaisempaa koulutuksen päivittämistä. Paras ratkaisu olisi ammattiopetuksen ohessa annettu liiketoimintakoulutus joko niille, jotka uskovat suuntautuvansa yrittäjiksi tai kaikille hyvinvointialalla opiskeleville. Yrittäjäksi ryhtyminen ei ole vielä selkeä vaihtoehto sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksista valmistuville. Tässä vaiheessa yrittäjyys koetaan liian vaativaksi, sillä tyypillisesti hyvinvointialan yrittäjäksi ryhdytään vasta vuosien työkokemuksen jälkeen. Tilausta olisi hyvinvointialan työkokemusta omaavien täydennyskoulutukselle.

Tärkeää liiketoiminnan kehittymisen kannalta on myös oikean markkinaraon löytäminen ja asiakaskunnan saaminen. Yhteistyöverkostoista on apua alkuun pääsyssä. Vastaajat näkevät palveluyritysten keskinäisen verkostoitumisen ja yhteistyön tärkeiksi. Verkostoitumisen kautta on helpompi löytää yrityksen oma erikoisala, jolla voidaan erottautua kilpailijoista. Yritysten liiketoiminnan kannalta oleellinen haaste on asiakaslähtöisyys. On pyrittävä tarjoamaan asiakkaiden tarvitsemia palveluja räätälöidysti. Yksityisillä hyvinvointipalvelujen tarjoajilla on asiakaslähtöisyyteen paremmat mahdollisuudet kuin julkisella sektorilla, jonka on tuotettava tietyt palvelut ja tietyn tasoisina.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen haasteet noudattelevat hyvin pitkälti valtakunnallista linjaa (esim. Larjovuori 2004, Sillanpää & Ålander 2006). Markkinoinnin kehittymättömyys on yksi suurimmista alan haasteista. Markkinoihin liittyvissä haasteissa kunnat ovat ratkaisevassa asemassa. Vastaajat pitivät erittäin tärkeänä, että kuntien asemaa sekä palvelujen ostajana että tuottajana selkeytettäisiin. Tilannetta parantaisi kuntien ja yritysten väliset pidemmät sopimukset, joita vastaajien mukaan tulisi suosia. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen aikana palvelujen tuottajat ovat olleet epävarmassa tilanteessa, sillä kuntien resurssit ovat olleet sidottuja uudistukseen liittyviin selvityksiin. Silti kunta- ja palvelurakennemuutoksen uskotaan toteutuessaan vaikuttavan positiivisesti palveluyrittäjyyden kehittymiseen. Se tuo esimerkiksi muutoksia markkinoiden laajuuteen. Kuntaliitosten tai usean kunnan kuntayhtymän kautta palveluyritysten markkinat laajenevat selvästi nykyisestä, mikä saattaa helpottaa yritysten toimintaa. Yritys ei ole riippuvainen pelkästään yhdestä kunnasta, ja myös hankinta- ja kilpailutamisosaaminen vahvistuu usean kunnan yhteistyössä. Vastaajat pitivät markkinoiden

Kuvio 13. Hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen haasteet.

laajentamista tärkeänä. Yrittäjien ja virkamiesten vastaukset erosivat tässä jonkin verran, sillä virkamiehet pitivät laajentamista tärkeämpänä kuin yrittäjät itse.

Haastatteluissa ilmeni, että yksityisen hyvinvointituotannon tarvetta ei vielä täysin ymmärretä ja vanhakantaiset asenteet vaikeuttavat yhteistyötä eri sektorien välillä. Tarvitaan selkeä ja pysyvä työnjako palvelutuotannossa, jotta ristiriitoja ei syntyisi. Ajatus hyvinvointipalvelujen tuottamisesta liiketoimintaperiaatteiden mukaisesti on hyväksyttävä, jotta palveluita on tulevaisuudessa monipuolisemmin saatavilla eri sektoreiden tuottamina. Maakunnassa on alueita, jotka ovat edelläkävijöitä hyvinvointipalvelujen kehittämisessä ja joilta tulisi ottaa oppia. Kehittämishankkeissa esimerkkialueiden tutkiminen ja uusien mallien pilotointi olisi hyvä tapa aloittaa toimintatapojen muutosprosessi. Mallien lisäksi alalle tarvittaisiin uusia ja rohkeita innovaatioita, joiden kehittämistä tuettaisiin pitkäjänteisesti.

Kunta-yrityssuhteet näyttävät haastateltavien mukaan kehittyvän parempaan päin, mutta edelleen tarvitaan paljon työtä ja asennemuokkausta, jotta osapuolet voisivat tehdä hedelmällistä yhteistyötä. Lehdissä on yhä enemmän kirjoituksia hyvinvointialan yrittäjyydestä ja kuntien myönteisestä suhtautumisesta siihen. Käytännössä suhteiden parantuminen ei kuitenkaan vielä riittävästi näy, koska vastaajat toteavat, että juuri hinnoittelukysymykset ovat nousseet ratkaiseviksi. Kunnallisen palvelutuotannon puolueeton kustannuslaskenta voisi vähentää palvelutuotannon eriarvoisuutta. Hintakysymystä voisi liennyttää myös se, että palveluja markkinoitaisiin yhä enemmän suoraan yksityisille asiakkaille, joilla olisi mahdollisuus valita palvelutarpeensa mukainen palvelu ja maksaa siitä itse ainakin osan. Palvelusetelikokeilulla tähän on pyritty, mutta malli ei ole levinnyt yleiseen käyttöön.

4.2.5 Palvelutuotannon kehitystarpeet

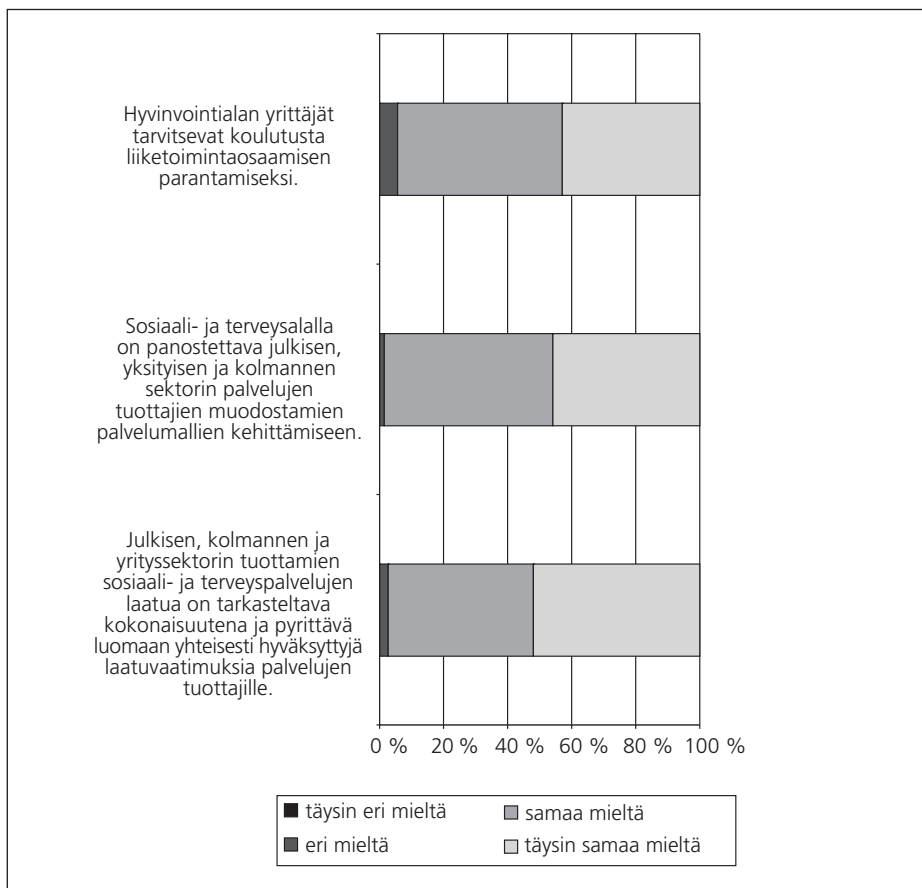
Haastattelujen mukaan yksityiset hyvinvointialan yrittäjät kaipaavat tasa-arvoista asemaa muiden yritysten rinnalla. Epätasa-arvoa on koettu muun muassa kehittämistuen saamisessa. Vaikka monenlaista tukea on hyvinvointialan yrityksille saatavilla, rakentamisinvestointeihin sitä ei ole mahdollista saada. Linjausta perustellaan sillä, että kyse on kunnalle lain mukaan kuuluvista palveluista. Esimerkiksi hoivakotiyrittäjälle rakennusinvestoinnit muodostuvat kohtuuttoman suuriksi, mikä voi kaataa monen yrittäjän suunnitelmat. Joissakin tapauksissa kunta on tukenut yrittäjää vuokratilojen kautta tai ostamalla yrityksen osakkeita.

Palvelujen laatu nousi keskeiseksi kysymykseksi sekä haastatteluissa että kyselyssä (Kuvio 14). Laadun säilymiseksi yrittäjät pitävät tiukkaa valvontaa tarpeellisena. Laadun tarkkailu ja laatukriteerit vaihtelevat eri sektoreilla selvästi, mikä aiheuttaa vääristymää kilpailuun. Korkea laatu ja aktiivinen laaduntarkkailu sinänsä eivät yksityisen sektorin toimintaa vaikeuta, mutta kohtelu ei ole tasa-arvoista julkiseen sektoriin nähden. Yksityisiltä vaadittavat korkeammat laatuvaatimukset merkitsevät myös palvelujen hinnan nousua. Vastaajat

toivovatkin, että julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin tuottamien palvelujen laatua tarkasteltaisiin samoin vaatimuksin.

Eriarvoisuutta tunnetaan myös siitä, että alueiden välillä valvonnan toimeenpanossa on eroja sekä siitä, että kuntien palvelutuotantoa ei valvota ja määräykset ovat huomattavasti löyhempiä. Kuitenkin yksityinen yritys ja kunnan palvelut joutuvat kilpailemaan samoista lähtökohdista, vaikka samanlaiseen kustannustasoon ei voida yksityisessä tuotannossa päästä jo siitäkään syystä, että työntekijämäärä asiakasta kohti on oltava suurempi kuin kuntasektorilla.

Vastaajat olivat lähes yksimielisiä siitä, että sosiaali- ja terveysalalla on panostettava kolmen sektorin palvelujen tuottajien muodostamien palvelumallien kehittämiseen. Erilaisia palvelumalleja onkin pyritty kehittämään palvelutuotannon monipuolistamiseksi, mutta selvästi hyväksyttävää ratkaisua ei ole vielä esitetty. Jostakin syystä esimerkiksi palvelusetelikokeilut ovat jääneet pienen alueen toiminnaksi. Ilmeisesti kyse on lähinnä uskalluksen puutteesta kokeilla uusia toimintamalleja, ja koska perinteinen palvelujen tuotantotapa on ollut vielä mahdollinen, siinä on pitäyditty. Muutoksia on kuitenkin pakko tehdä palvelutarpeen kasvaessa ja kuntakentän muuttuessa.

Kuvio 14. Hyvinvointipalvelujen tuotanto.

Haastattelujen mukaan pienten yritysten aikaa vie runsaasti myös erilaiset hallintoon liittyvät tehtävät, joista yrittäjällä ei välttämättä ole riittävästi tietoa ja osaamista. Liiketoimintaosaaminen nähtiinkin tärkeänä tekijänä myös hyvinvointipalvelutuotannon kannalta. Kuten aiemmassa yrittäjyyden kehittämistä koskevassa osiossa tuli esille, liiketoimintakoulutusta tarvittaisiin yritysten perustamisvaiheessa, mutta myös esimerkiksi vapaaehtoisina kursseina osana perusopintoja. Liiketoimintaopetusta on tarjolla kaikille toimialoille yhteisesti, mikä soveltuu myös hyvinvointialan yrityksiin hyvin. Perusliiketalousopintojen ja yrittäjyysopintojen lisäksi hyvinvointialan yrittäjät tarvitsivat erityisopintoja, joita ala vaatii, sillä kyseessä on tarkoin lainsäädännön sanelema toimiala.

4.2.6 Hyvinvointialan kehittämistoiminta Etelä-Pohjanmaalla

Vuonna 2001 toteutettiin Delfoi-kysely, jonka vastaanotti noin kolmekymmentä palvelualojen toimijaa ja asiantuntijaa kustakin Etelä-Pohjanmaan seutukunnasta. Mukana oli silloin myös kaupan alan palvelut. Tuolloin viideksi tärkeimmäksi kehittämisen painopistealueeksi nousivat 1) sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen, 2) eri palvelujen tuottajien välinen yhteistyö ja verkostoituminen, 3) palvelun tuottajien osaamisen tason nostaminen ja koulutuksen kehittäminen, 4) palveluelinkeinojen edistäminen ja maaseutuelinkeinojen kehittäminen sekä 5) palvelun tuottajien tietoteknisten ja teknologisten valmiuksien kehittäminen ja parantaminen. Varsin samansuuntaisia olivat kehittämisen painopisteet nyt tehdyn kyselyn ja haastattelujen perusteella, vaikka kohteena olivat ainoastaan hyvinvointipalvelut ja vaikka kehittämistoimia on suunnattu Palvelualojen teemaohjelman toteutusaikana juuri näille painopistealueille. Ainoastaan tietoteknisten ja teknologisten valmiuksien parantaminen ei noussut tässä selvityksessä enää yhtä vahvasti esille, mutta tulevaisuudessa toivotaan kuitenkin teknologian hyödyntämistä enemmän hyvinvointialalla. Etenkin virkamiehet pitävät teknologian hyödyntämistä tärkeänä.

Kyselyssä kehittämistoimintaa ja siihen sisältyen Palvelualojen teemaohjelman tunnettuutta selvitettiin avoimilla kysymyksillä. Hyvinvointialan kehittämistoiminnan tuloksellisuuteen suhtaudutaan tällä hetkellä sekä negatiivisin että positiivisin ajatuksin. Positiivinen sanoma on se, että paljon on tehty ja oikeaan suuntaan on kehitystä tapahtunut, mutta työtä riittää vielä runsaasti tehtäväksi. Hyvinvointiala on saanut maakunnassa enemmän painoarvoa 2000-luvun aikana, ja se on noussut keskusteluun ja lukuisten kehittämissankkeiden kohteeksi. Hyvinvointialan yrittäjyyden on nähty olevan todellinen yrittäjyyden muoto, vaikka se ei vielä kaikilta osin ole verrattavissa muuhun liiketoimintaan. Hyvinvointialan yrittäjyyteen liittyy kysymyksiä, joita ei muiden toimialojen yrittäjyydessä ole. Esimerkiksi voiton tuottamista ei katsota eettisesti hyväksyttäväksi, kun kyse on ihmisten hyvinvoinnista. Mielenkiintoista kuitenkin on, että terveyspalveluissa liikevoittoa ei pidetä yhtä arveluttavana kuin sosiaalipalveluissa. On kuitenkin selvää, että laadukkaita hyvinvointipalveluja tuottavien yritysten on saatava toiminta kannattavaksi. Tilanne saattaa muuttua, kun yksityiset asiakkaat yhä enemmän ostavat itse palveluja ja niitä kehitetään asiakaslähtöisiksi. Tällä hetkellä kunta on yleensä yksityisen palveluyrityksen ainoa asiakas, ja hinnasta on muodostunut ratkaisevin tekijä sopimuksen syntymisessä.

Kehittämistoiminnan erityisenä haasteena on yhteistyöverkostojen synnyttäminen. Sekä haastatteluissa että kyselyssä nousi esille tarve yhteistyön kehittämiseen, sillä tällä hetkellä yhteistyön todettiin olevan satunnaista ja kilpailuasetelman rajoittamaa. Hedelmällistä yhteistyötä ja sitä kautta eteenpäin menevää kehittämistoimintaa ei voi syntyä, ellei hahmoteta kokonaisuutta ja tehdä työtä koko hyvinvointialan kehittymisen puolesta. Sopiva työnjako syntyy, kun pohditaan organisaatioiden ydintoimintaa. Yliopistollisten yksiköiden tuottamaa perustutkimustietoa voidaan soveltaa käytäntöön esimerkiksi ammattikorkeakoulun kautta.

Yrityksiin liittyviä kehittämistoimia toivotaan yritysten eri kehitysvaiheissa. Yksi tärkeä kokonaisuus on yrittäjien liiketoimintaosaamisen parantaminen. Koulutukselliset tarpeet tulivat painotetusti esille selvityksen eri vaiheissa. Pienillä yrityksillä ei riitä resursseja liiketoimintaan panostamiseen, sillä perustoiminnan pyörittäminen vie kaiken ajan. Kehittämishankkeilla ei yksin pystytä vastaamaan nousseisiin koulutustarpeisiin. Alan ammatillisessa koulutuksessa ei juuri ole tarjolla yrittäjyys- ja liiketoimintaopintoja. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen eri yksiköillä olisi mahdollisuus tehdä yhteistyötä ja tarjota opintokokonaisuutta esimerkiksi valinnaisena yrittäjyydestä kiinnostuneille. Yleensä kuitenkin hyvinvointialan yritys perustetaan vasta työkokemuksen kartuttua eikä suoraan opinnoista valmistuttua. Tarvittaisiin liiketoimintaosaamisen täydennyskoulutusta, joka voi olla suunnattu muillekin kuin hyvinvointialan yrittäjille tai yrittäjiksi aikoville. Perusliiketoiminta on kuitenkin samanlaista kaikissa yrityksissä. Hyvinvointialan yrittäjät tarvitsevat lisäksi opastusta hyvinvointialaa koskevien säädösten suhteen.

Tilasta uusille malleille ja innovatiivisille ratkaisuille todella on. Kehittämistoiminnan on myös aika uudistua ja ottaa erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Perinteinen hankemalli ei ainakaan saa kuntia enää innostumaan mukaan ja näkemään hyötyjä. Ne osallistuvat hyvin nihkeästi rahoitukseen, mikäli katsovat, että hanke ei heitä suoranaisesti hyödytä. On ymmärrettävää, että tiukassa taloudellisessa tilanteessa kamppailevat kunnat eivät halua heittää rahojaan hukkaan. Mikä sitten saa kunnat innostumaan hyvinvointialan kehittämishankkeista? Ehkä suuremmat kokonaisuudet, joissa on vertailtavuutta maakunnan ulkopuolelta, toimivat paremmin. Kuntien ottaminen mukaan jo hankesuunnitelmavaiheessa auttaa sitouttamisessa. Samalla suunnittelussa olisivat mukana myös yrittäjien edustajat. Kehittäjät ja kuntatoimijat saattavat nähdä tarpeet hyvinkin erilaisina, mistä syystä hankesuunnitelmat eivät välttämättä palvele riittävästi käytäntöä.

Hyvinvointialan yrittäjyyttä kehittäviä tahoja tunnettiin kyselyssä suhteellisen huonosti tai ainakin tähän kohtaan vastattiin niukasti. Ammattikorkeakoulut, mukaan lukien SoTe-yksikkö, olivat tutuimpia alan kehittäjistä, sitten Ruralia-instituutti, STAKES, TE-keskus, SonetBotnia sekä Etelä-Pohjanmaan liitto. Myös haastatteluissa samat tahot tulivat esille ja niissä todettiin, että monipuolista tietoa on hyvin saatavilla, mutta se ei aina kulkeudu yrityksiin saakka. Yritykset kaipaavat selkeää, helposti ja nopeasti luettavaa tietoa käytännön tarpeisiin. Tutkimus- ja kehittämissyksiköiden ja yritysten yhteistyössä on siis

kehittämisen varaa, jotta tuotettaisiin oikeanlaista tietoa yritysten tarpeisiin ja jotta tieto myös menee yritysten käyttöön.

4.3 Etelä-Pohjanmaan hyvinvointiala muuhun Suomeen verrattuna

Maakunnallinen selvitys osoittaa, että tulokset muihin kansallisiin hyvinvointialan selvityksiin verrattuna ovat yhtenevät. Vaikka Etelä-Pohjanmaan säilyminen pisimpään alkutuotantovaltaisena alueena on jarruttanut palvelualojen kehitystä, ei esimerkiksi hyvinvointiyrittäjyydessä tapahtunut kehitys poikkea juuri koko Suomen keskiarvosta. Aineistosta nousi kuitenkin esille, että julkiset palvelut ovat maakunnassa etusijalla, niitä pidetään hyvinä ja ensisijaisina. Koska julkisten palvelujen saatavuus on vielä ollut kohtuullisen hyvä, ei ole kunnolla havahduttu tuleviin tarpeisiin.

Maakunnan hyvinvointialan haasteet ovat tuttuja kaikille muillekin alueille. Esimerkiksi Pirkanmaalla toteutetussa hyvinvointipalvelujen ennakoititutkimuksessa nousivat samat haasteet kuin Etelä-Pohjanmaallakin. Suurin haaste niin siellä kuin meilläkin on julkisen sektorin avautuminen yksityiselle palvelutarjonnalle. Myös kilpailuttamis- ja hankintaosaamisen nähdään kunnissa olevan edelleen puutteellista. Tähän toki odotetaan parannusta kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä kuntien yhdistyttyä tai tehdessä yhteistyötä laajemmalla rintamalla. Maakunnan sisällä voi kehitys olla hyvinkin erilaista eri alueilla, mutta hyvät esimerkit eivät ole juuri levinneet yleiseen käyttöön. Kuntien näkökulmasta yrityksiä on liian vähän kilpailutettaviksi ja yrittäjien liiketoimintaosaaminen on hataraa. Tunnutaan olevan pattitilanteessa, jossa tarvittaisiin yhteistä näkemystä vastakkain asetelun sijasta.

4.3.1 SWOT -analyysi Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan kehittymisestä kerätyn aineiston pohjalta

Maakunnallisen tarve- ja kehittämiselvityksen aineisto tarjoaa mahdollisuuden arvioida maakunnan hyvinvointialan kehittymistä ja sen nykytilaa SWOT-analyysin avulla (Taulukko 7). Vahvuudet ja heikkoudet ovat yleensä sisäisiä tekijöitä, joihin voidaan helpommin vaikuttaa, ja mahdollisuudet ja uhat puolestaan ulkoisia tekijöitä, joihin voi olla vaikeampi saada muutosta aikaan. Tässä analyysissä mahdollisuuksissa ja uhissa on myös sisäisiä tekijöitä, joita maakunnassa voidaan vielä kehittää, mutta myös esimerkiksi lainsäädännön kautta tulevia normeja, jotka voivat vaikuttaa kehitykseen joko positiivisesti tai negatiivisesti.

Etelä-Pohjanmaan vahvuudet hyvinvointialalla ovat pienuus ja maaseutumaisuus, jotka näkyvät hoivapalvelujen kodinomaisuutena ja ihmisläheisyytenä. Tämä on arvo, jonka kysyntä varmasti tulee kasvamaan tulevaisuudessa maakunnan ulkopuolella ja johon

voitaisiin vahvemmin myös suuntautua. Pienuus on vahvuus myös siinä suhteessa, että alueen toimijat tuntevat toisensa ja yhteistyötä on helpompi rakentaa. Toisaalta yhteistyön ja verkostoitumisen puute on sijoitettu heikkouksiin, joka edelleen tarjoaa kehittymisen mahdollisuuksia. Liikkeelle on helpompi lähteä, kun kenttä tunnetaan. Ongelma lienee kuitenkin eri organisaatioiden selkeän profiloitumisen puutteesta eli siinä, kuka tekee mitään. Hyvinvointialan ammatillista ja ammattikorkeakoulutason koulutusta on saatavilla maakunnassa, joten työvoiman saanti on suhteellisen hyvin turvattu. Vahvimpia aloja ovat liikunta- ja vapaa-ajan palvelut sekä kuntoutustoiminta. Vetureina on kolme suurta yritystä, jotka voivat kehittää hyvinvointialan verkostoa uudelle tasolle linkittämällä mukaan pienempiä palveluntarjoajia. Suuri vahvuus on myös se, että hyvinvointiala on nostettu näkyvästi kehittämisen painopisteeksi erilaisissa ohjelmissa, mikä merkitsee muun muassa sitä, että kehittämiseen ollaan valmiita satsaamaan myös taloudellisesti.

Heikkoutena voidaan nähdä edellä mainitun yhteistyön puutteen lisäksi se, että toimijoilla ei ole yhteistä näkemystä ja tahtoa toimia alan kehittämiseksi yhteisenä rintamana. Pienen alueen etuna oleva toimijoiden vähyys on toisaalta myös heikkous ainakin silloin, jos selvää vahvaa veturina toimivaa organisaatiota tai tahoa ei erotu joukosta. Harvaan asuttu alue asettaa haasteita palvelujen toimivalle tarjonnalle. Palvelut keskittyvät keskuksiin, mikä pakottaa muun muassa vanhusväestön siirtymään aikaisessa vaiheessa taajamiin tai kuntakeskuksiin. Vanhusten kotona asumisen tukeminen haja-asutusalueilla vaatii enemmän resursseja kuin taajamissa mutta tulee edullisemmaksi kuin laitos- tai palveluasuminen. Vaikka hyvinvointialan ammattikoulutusta on Etelä-Pohjanmaalla saatavilla, niin yliopistokoulutus puuttuu. Tämä saattaa osin vaikuttaa alan kehittämistoimintaan ja joissakin kunnissa ilmenevään lääkäripulaan.

Aineiston perusteella nousi muutamia kehittämismahdollisuuksia. Verkostoituminen on sisäinen mahdollisuus, johon ensimmäisenä tulisi tarttua ja joka vielä ei ole riittävästi kehittynyt. Yrityksillä on mahdollisuus laajentaa markkinoitaan maakunnan ulkopuolelle monellakin alalla. Osa hyvinvointialan yrityksistä toimii jo nyt yli maakuntarajojen, mutta ehkä seuraava laajentumisaskel on vanhusten hoivakotipalvelut. Kysyntää alkaa löytyä yhä enemmän suuremmista kaupungeista ja jopa ulkomailta tulevista paluumuuttajista. Kasvualoja maakunnassa ovat esimerkiksi hemmottelu- ja virkistyspalvelut kaiken ikäisille, työikäisille suunnatut hyvinvointipalvelut, hyväkuntoisille eläkeläisille räätälöidyt palvelut sekä erilaiset matkailuun kytkeytyvät hyvinvointipalvelut. Ulkoa tulevat mahdollisuudet voivat liittyä muun muassa lainsäädäntöön, joka tukisi hyvinvointialan monimuotoisuutta.

Sisäisenä uhkana voidaan nähdä verkostoitumisen puutteesta syntyvä kehittymättömyys. Toimijoiden sisäänpäin kääntyvä kehittämistyö voi johtaa päällekkäisyyksiin eikä synergiaa synny. Ulkoa tulevia uhkia ovat väestön ikääntyminen ja väheneminen muuttoliikkeen seurauksena, alan negatiivisävytteinen imago, joka koskee koko maata, sekä lait ja säädökset, jotka uhkaavat kehitystä. Väestön ikääntyminen ja muuttoliike kytkeytyvät osaksi myös alan imagoon, sillä uutta työvoimaa pitäisi saada eläkkeelle jäävien tilalle.

Alhainen palkkataso ja raskas työ eivät nuoria etenkään vanhusten hoitoon houkuttele. Yksi mahdollinen uhkatekijä pienille maaseutumaisille hyvinvointialan yrityksille ovat suuret ketjut, jotka sulauttavat pienet yritykset ja tuottavat palveluja kustannustehokkaammin.

Taulukko 7. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan SWOT-analyysi.

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> - hoivapalvelujen kodinomaisuus ja maaseutumaisuus - pienen alueen etu: toimijat tuntevat toisensa - alan perus- ja ammattikorkeatason koulutus - vahvat alat kuten liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut sekä kuntoutustoiminta - ala nostettu kehittämisen painopisteeksi 	<ul style="list-style-type: none"> - toimijoiden yhteistyön ja verkostoitumisen puute - yhteisen näkemyksen puute - toimijoiden vähyyys ja vahvan veturitoimijan puuttuminen - harvaan asuttu alue, joka asettaa palvelujen tarjonnalle haasteita - hyvinvointialan yliopistokoulutuksen puute
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> - verkostoituminen - markkina-alueen laajentaminen - palvelualat, joissa mahdollisuudet edelleen kasvavat, esim. hemmottelu- ja virkistyspalvelut, työikäisten palvelut, hyväkuntoisten eläkeläisten palvelut, matkailuun kytkeytyvät hyvinvointipalvelut - hyvinvointialan monimuotoisuutta tukevat lait 	<ul style="list-style-type: none"> - verkostoitumisen puutteesta aiheutuvat uhat - väestön väheneminen ja ikääntyminen - alan negatiivissävytteinen imago - kehitystä uhkaavat lait tai säädökset - suuret yritysketjut

5 Katsaus Päijät-Hämeen ja Satakunnan hyvinvointialan kehitykseen

5.1 Taustaa

Eteläpohjalaisen hyvinvointialan palveluyrittäjyyden tämänhetkisen tilan arvioinnin tueksi haettiin vertailukohtia toisista maakunnista. Vertailtaviksi maakunniksi valittiin Päijät-Häme ja varsinkin Lahden ja Porin seutukunnat. Näiden maakuntien valintaan päädyttiin erityisesti sen takia, koska niissä molemmissa on hyvinvointipalvelujen kehittämiseen kiinnitetty erityistä huomiota viime vuosien aikana. Muina tekijöinä näiden maakuntien valinnassa painoi muun muassa havainto siitä, että aluekeskusohjelman 2007–2010 alueiden luokituksen mukaan sekä Lahden, Porin että Seinäjoen seutu kuuluvat samaan maakuntavetureiksi kutsuttujen maakuntakeskusten luokkaan. Maakuntavetureille tunnusomaista on muun muassa se, ettei niiden alueella sijaitse suurta ja monipuolista yli-opiston päätoimipaikkaa. (AKO-tiimi 2006.) Toisaalta niin Etelä-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen kuin Satakunnankin maakuntakeskuksissa sijaitsee yliopistokeskus, joiden kautta eri yliopistot toimivat maakunnissa. Jokaisessa maakuntakeskuksessa toimii myös ammattikorkeakoulu, josta valmistuu mm. kaupan- ja tekniikan ammattilaisten lisäksi hyvinvointialan ammattilaisia. Asukasluvulla mitattuna kaikki kolme maakuntaa ovat myös suhteellisen samansuuruisia, Etelä-Pohjanmaa 193 585, Päijät-Häme 199 235 ja Satakunta 229 360 asukasta. (Tilastokeskus 2007.)

Päijät-Häme ja erityisesti Lahden seutu tunnetaan valtakunnallisella tasolla edelläkävijänä yksityisten hyvinvointipalvelujen kehittämisessä (Esimerkiksi Lith 2006: 4, 14). Alueen vahvasta hyvinvointiosaamisesta kertoo sekin, että Lahden alueen aluekeskusohjelmakausi 2007–2010 on keskittynyt hyvinvointiklusterin luomiseen Päijät-Hämeessä (Lahden alueen Aluekeskusohjelma 2007). Lahden alue toimii myös aluekeskusohjelmakauden 2007–2010 kansallisen hyvinvointiverkoston koordinaattorina, joten Lahden alueen edustajilla voidaan olettaa olevan myös kokonaiskuva hyvinvointialan palveluyrittäjyyden valtakunnallisesta tasosta (Aluekeskusohjelma 2006).

Satakunnassa ja varsinkin Porin seudulla on myös toimittu aktiivisesti yksityisten hyvinvointipalvelujen kehittämisessä. Porin seutu toimi esimerkiksi aluekeskusohjelmakaudella 2001–2006 hyvinvointiverkoston kansallisena koordinaattorina (Ritsilä, Haukka, Storhammar, Laakso, Kostiainen & Kuisma 2006: 73). Porin seudulla toimii myös esimerkiksi Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön koordinoima hyvinvointitalouden tutkimusyksikkö, jossa 10 hengen hyvinvointitaloustiimi WE (Welfare Economics) kehittää hyvinvointialan liiketaloudellista osaamista maakunnallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Tutkimuksellisten resurssien vähyyden vuoksi laajamittaisen maakuntien välisen vertailun sijaan päätettiin, että vertailu toteutetaan haastatteleamalla yhtä hyvinvointipalveluyritysten kehittämiseen erikoistunutta avainhenkilöä kummastakin maakunnasta. Päijät-Hämeessä

valinta kohdistui Lahden tiede- ja yrityspuistossa työskentelevään aluekeskusjohtaja Riitta Vesalaan. Hän on johtanut vuodesta 2001 Lahden alueen aluekeskusohjelmaa, jonka pääteemana on ollut hyvinvointi. Projektijohtaja Jari-Pekka Niemen työpaikka Pritztech Oy on kehittäjäorganisaatio, jonka tavoitteena on elinkeinoelämän kilpailukyvyn parantaminen Satakunnassa, eräänä osa-alueenaan hyvinvointiyrittäjyys.

Haastatteluaineiston keräämisen ja analysoinnin tarkoituksena oli saada esille toimivia käytäntöjä toisista maakunnista, jotka voisivat olla hyödyksi arvioitaessa, kuinka Etelä-Pohjanmaalla voitaisiin maakunnallisella tasolla edelleen kehittää hyvinvointipalveluyrittäjyyttä. Haastattelujen tarkoituksena oli myös saada tietoa siitä, kuinka erityisen hyvinvointipalveluklusterin luominen on järjestetty muissa maakunnissa ja mitä näiden maakuntien kokemuksista voitaisiin oppia, kun Etelä-Pohjanmaalla ollaan lähitulevaisuudessa hahmottelemassa omaa hyvinvointiklusteria. Haastattelujen yhteydessä esille tulleet seikat olivat osittain hyvinkin yllätyksellisiä Etelä-Pohjanmaan tämän hetkiseen tilanteeseen verrattuna. Erityisesti asenneilmapiiri oli haastattelujen perusteella varsinkin Päijät-Hämeessä paljon suotuisampi yksityisten hyvinvointipalveluyritysten toiminnan edistämiseksi. Esimerkkejä konkreettisista palveluinnovaatioista löytyi myös sangen runsaasti molemmista maakunnista.

Toisaalta Vesalan ja Niemen vastauksista löytyi vielä todella runsaasti yhtymäkohtia Etelä-Pohjanmaan tilanteeseen. Pieni yrityskoko vaivasi niin Päijät-Hämettä kuin Satakuntaakin. Satakunnassa kuntapäätäjien asenteiden arvioitiin olevan yksityisiä hyvinvointipalvelujen tuottajia kohtaan myös edelleen sangen kielteisiä. Tämän luvun kahdessa seuraavassa kappaleessa ei kuitenkaan keskitytä samankaltaisuuksiin, vaan erityisesti Etelä-Pohjanmaan tilanteesta poikkeaviin havaintoihin Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa. Poikkeavien havaintojen esille tuomisen kautta pyritään löytämään suuntaviivoja siitä, kuinka Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa on ratkaistu sellaisia hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämiseen liittyviä ongelmia, jotka edelleen koetaan ajankohtaisiksi Etelä-Pohjanmaalla.

5.2 Klusterimallit Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa

Päijät-Hämeen alueella Lahden tiede- ja yrityspuisto Oy:n hallinnoima Lahden aluekeskusohjelma vastaa Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin kokoamisesta ja toiminnan koordinoinnista. Hyvinvointiklusterin verkostot edesauttavat uudenlaisen liiketoiminnan syntymistä vastaamaan muuttuvaan kysyntään. Hyvinvointiklusterin verkostoissa on mukana yli 300 päijätähämäläistä yritystä ja yhteisöä, joista noin 110 on vuonna 2006 osallistunut aktiivisesti toimintaan. Klusterin toiminnan tehokkuudesta kertoo se, että yksityisten sosiaali- ja terveystalvelujen liikevaihto on kasvanut viimeisen neljän vuoden aikana n. 30 %. Myös liikuntapalvelujen ja tuotteiden liikevaihto on ollut Lahden seudulla voimakkaassa kasvussa. (Lahti Science and Business Park 2007.)

Hyvinvointikäsitteen sisällön määrittelyissä on aluekeskusjohtaja Riitta Vesalan mukaan Päijät-Hämeessä lähdetty liikkeelle siitä, että hyvinvointipalvelut ovat eri asia kuin pahoinvointipalvelut. Toisin sanoen hyvinvointiklusterin tehtävänä on myös hyvinvoinnin lisääminen ja ihmisten pahoinvoinnin ennaltaehkäisy. Vesalan mukaan hyvinvointipalvelujen kehittämisen tarpeita ei saisi mitata yksinomaan vain perinteisten sosiaali- ja terveystieteen mittareiden, kuten sairastavuuden tai hoivan tarpeen perusteella, vaan niihin kuuluvat olennaisesti myös elämykset, liikunta ja kulttuuri, jotka edistävät ihmisten hyvinvointia. Tarkkoja rajoituksia hyvinvointipalvelujen määrittelyssä eri alojen ja tuottajasektoreiden välillä tulisi myös pyrkiä välttämään ja väljentämään, sillä vain uusia asioita yhdistelemällä syntyy innovaatioita.

Päijät-Hämeessä hyvinvointiklusterin on määritelty koostuvan kolmesta osasta, joita ovat:

- 1) Hoito, hoiva ja turva
- 2) Elämys, kulttuuri ja liikunta
- 3) Väline, varuste ja ravinto

Kaikki kolme osa-aluetta ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään ja tukevat toisiaan monipuolisesti. (Lahti Science and Business Park 2007.)

Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin strategiset tavoitteet on linjattu seuraaviin kategoriaihin kuuluviksi:

- uusien public-private-partnership-mallien kehittäminen ja käyttöönotto
- hyvinvointiyritysten määrän ja koon kasvattaminen
- hyvinvointipalvelumarkkinoiden kehittäminen
- uusien tuote- ja palvelukonseptien kehittäminen
- verkostoliiketoiminnan lisääminen

(Lahti Science and Business Park 2007.)

Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin toiminnan ohjaaminen on varmistettu erityisellä strategia-asiakirjalla, Hyvinvoiva Päijät-Häme Hyvinvoinnin kasvusopimuksella vuoteen 2010 asti. Hyvinvointiklusterin toiminnasta vastaa myös erityinen johtoryhmä, jossa on edustajia yrityksistä, tutkimus- ja koulutusorganisaatioista ja julkiselta sektorilta. Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterille on laadittu myös toimenpideohjelma. Käytännössä Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteri on väljä verkosto, jossa konkreettiset toimenpiteet toteutetaan hankkeiden avulla (Lahti Science and Business Park 2007). Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterissa yksittäiset hankkeet, kehitysohjelmat, toimenpideohjelmat ja alan tutkimus nivoutuvat siis yhdeksi kokonaisuudeksi, joka palvelee hyvinvointiklusterin edelleen kehittämistä strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Maakuntatason strategioiden tasolla hyvinvointiklusteri on huomioitu eräänä elinkeinostrategian tulevaisuuden kasvualana. Hyvinvointiklusterin kehittämistoiminta on myös nivottu tiukasti osaksi muita maakunnallisia kehittämisstrategioita, kuten innovaatiostra-

tegiaa, korkeakoulustrategiaa ja seutustrategiaa. Keskeisinä toimijoina Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterissa ovat olleet muun muassa Lahden tiede- ja yrityspuisto, Sosiaalialan osaamiskeskus VERSO, korkeakouluyksiköt (yliopistoyksiköt & AMK-yksiköt), Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, erilaiset muut hankkeet sekä suurimmat hyvinvointipalvelutuottajat kuten Suomen Urheiluopisto Vierumäellä ja Liikuntakeskus Pajulahti.

Satakunnassa hyvinvointipalveluyrittäjyys on huomioitu maakunnan elinkeinostrategiassa sekä alueen kauppakamarien strategisissa visioissa. Ennen kaikkea hyvinvointipalveluyrittäjyys on huomioitu Satakunnassa erityisen hyvinvointiklusterin kehittämisen kautta. Satakunnan hyvinvointiklusterin kehittämisestä vastaa Prizztech Oy, jossa vuoden 2006 loppuun asti toimi erityinen hyvinvointi- ja teknologiayksikkö. Käytännössä klusterin toiminta perustui hyvinvointi- ja teknologiayritysten yhteistyön edistämiseen ja sen tukemiseen tutkimuksen ja koulutuksen avulla. Hyvinvointiklusterin toiminnassa keskeisellä sijalla oli vuorovaikutteisuus, jossa yritykset viestivät tarpeistaan tutkijoille, kehittäjille ja kouluttajille, mikä edellytti systemaattista työskentelyä ja mm. kehittäjäorganisaatioiden tukea. Hyvinvointiklusterin toiminnassa Prizztech Oy:n hyvinvointi- ja teknologiayksikkö toimi tiedonvälittäjänä ja neuvonantajana sekä kehittämishankkeiden käynnistäjänä. Erittäin painopisteenä Satakunnan hyvinvointiklusterissa on ollut liiketoimintaympäristön ja liiketoimintaosaamisen vahvistaminen. Hyvinvointiklusterin kehittämistoiminnan yhtenä pohja-ajatuksena oli havainto siitä, että hyvinvointialan yrittäjien työ on enimmäkseen palvelujen tuottamista, jossa kullekin asiakkaalle tuotetaan oma yksilöllinen palvelu. Tämä tarkoittaa sitä, että alan yrittäjillä on tarve keskittyä ydintoimintaansa ja minimoida hallinnollisiin rutiineihin käytettävät resurssit. Hyvinvointipalveluyritysten liiketoimintamahdollisuuksien tehostamiseksi päätettiin Satakunnassa kehittää systemaattisesti hyvinvointiyritysten kokonaisvaltaista liiketoimintaosaamista. (Prizz.Uutiset 2/2006: 4.)

Käytännössä Satakunnan hyvinvointiklusterin kehittämisestä vastannut Prizztech Oy:n hyvinvointi- ja teknologiayksikkö paneutui seuraaviin toiminnallisiin painopisteisiin:

- Palveluprosessit – toiminnan uudistaminen. Erittäin painopisteenä oli julkisen ja yksityisen sektorin palveluprosessien kehittäminen Satakunnan ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirien alueilla. Huomiota sai myös satakuntalaisten hyvinvointiyritysten liiketoimintaprosessien tukeminen ja erityisesti sähköisen liiketoiminnan tukeminen.
- Hyvinvointitekniikka – tuotekehitystä. Pääpaino oli hyvinvointi- ja teknologiayritysten yhteisissä tuotekehityshankkeissa. Yritysten kanssa toteutettiin muun muassa useita sähköisen liiketoiminnan ohjelmistohankkeita sekä kuntoutuksen edistämiseen liittyviä tuotekehityshankkeita.
- Hyvinvointipalvelut – Hyvinvointialan liiketoimintaa. Ylimaakunnallisena yhteistyöhankkeena toteutettiin terveydenhuollon liikkuva tutkimusyksikkö. Hankkeessa oli mukana yrityksiä, sairaanhoitopiirejä ja yliopistoja Satakunnasta, Etelä-Pohjanmaalta ja Pohjanmaalta.
(Prizztech – Vuosikertomus 2006: 8–9)

Erityisesti hyvinvointi- ja teknologiayksikkö paneutui yrityslähtöisiin kehittämishankkeisiin, joiden suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitiin maakunnan seudulliset elinkeinostrategiat sekä kansallisten ohjelmien (osaamiskeskusohjelma ja aluekeskusohjelma) mukaiset painotukset. Yksikön toiminta oli myös sidottu maakunnalliseen kasvuyrittäjyysohjelmaan. (Prizztech – Vuosikertomus 2006: 8–9)

Tulevaisuudessa Satakunnan hyvinvointiklusteria on tarkoitus kehittää Prizztech Oy:n toimesta osana kansallisia osaamiskeskus- ja aluekeskusohjelmia. Kehitystyön painopiste tulee jatkossakin olemaan edelleen yrityslähtöisissä hankkeissa. (Prizztech – Vuosikertomus 2006: 8–9)

5.3 Parhaita löydöksiä

Aluekeskusjohtaja Riitta Vesalan havaintojen mukaan tärkeintä hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämisessä on kokonaisvaltainen lähestymistapa, jonka tulee siirtyä myös konkreettiseen kehittämistyöhön. Kokonaisvaltaisuuden lisäksi tarvitaan myös ennakkoluulottomuutta, sillä uudenlaisten palvelujen kehittäminen vie useita vuosia. Alun vaikeuksien voittamisen jälkeen voidaan kuitenkin keskittyä täysimääräisesti varsinaiseen kehittämistyöhön.

Myös projektijohtaja Jari-Pekka Niemen mukaan hyvinvointipalvelujen kehittämisessä pitkäjänteisyys on tarpeen, koska muutokset ovat usein kovin hitaita. Niemen mukaan oman ongelmansa pitkäjänteiselle kehittämistyölle tuo poliittinen päätöksenteko, sillä valtuustokausien lyhyys rajoittaa oleellisesti pitkäjänteistä päätöksentekoa.

Vesalan mukaan Päijät-Hämeessä on päästy eroon yksityisen ja julkisen sektorin välisestä palvelujen tuottamisen dikotomiasta. Paikallisen päätöksenteon tasolla ei Päijät-Hämeessä olla enää kiinnostuneita siitä, kuka palvelut tuottaa, vaan tärkeintä on itse palvelujen saatavuus ja toimivuus. Vesalan mukaan yksityisten hyvinvointipalvelujen tuottamiseen kohdistuvien asenteiden kohentamiseen tulee puuttua jo koulutusvaiheessa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa yrittäjyys tulisi esittää yhtenä varteenotettavana mahdollisuutena. Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan laitoksella onkin toteutettu kaksi yrittäjyysprojektia (YRTTI-keskus ja YRTTIOPE), joiden tavoitteina oli muun muassa opiskelijoiden ja opettajien yritysyrityksen parantaminen. Yrtti-hankkeen seurauksena yrittäjyyspolku jäi pysyvästi opetusohjelmaan.

Satakunnassa yksityiseen hyvinvointipalvelujen tuotantoon suhtaudutaan kuntasektorilla edelleen sangen kriittisesti. Viime vuosina kunta-yrityssuhteet ovat kuitenkin Satakunnassa jossain määrin parantuneet. Erityisen tärkeätä suhteiden paranemisessa on ollut se, että on kyetty saamaan yhteistyön pohjalle hyviä onnistumisia, jotka ovat vakuuttaneet skeptisiä kunta-alan edustajia yhteistyön hedelmällisyydestä.

Kuntien ja yritysten välinen yhteistyö ei Päijät-Hämeessä ole kehittynyt nykyiselle tasolle ilman kovaa työtä. Vesalan mukaan alan verkottumisen ja toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseen on tarvittu vuosien työ luottamuksen luomiseksi ja erilaisten toimintamallien testaamiseksi käytännössä esimerkiksi pilottihankkeiden avulla. Vesalan mukaan yritysten yhteen tuominen edellyttää erityistä puolueetonta kehittäjätahoa, jolla on kokonaisvaltainen aluekehitystyön näkökulma. Tällainen kehittäjäorganisaatio pystyy tarvittaessa esimerkiksi tulkkaamaan kunta- ja yritysihmisten eriävät näkemykset siten, että molemmat osapuolet ymmärtävät toisiaan. Tulkkina toimivaa kehittäjäorganisaatiota voidaan tarvita myös esimerkiksi teknologiayritysten työntekijöiden ja hyvinvointipalvelujen henkilökunnan välillä, kun uutta teknologiaa tuodaan alan yrityksiin. Päijät-Hämeessä puolueettoman välittäjän roolissa on toiminut Lahden tiede- ja yrityspuisto. Sen henkilökunta on toiminut hyvinvointipalveluinnovaatioiden moottorina yhdistelemällä erilaisia yhteistyökumppaneita ennakkoluulottomasti kentältä saatujen konkreettisen toimeksiantojen perusteella. Tämä toimintatapa on usein myös johtanut kaikkien osapuolten kannalta konkreettista hyötyä tuottaviin ratkaisuihin.

Hyvänä esimerkkinä Vesala pitää veturiyritysmallin käyttämistä isojen ja pienten yritysten yhteistyössä. Käytännössä veturimalli on toteutettu siten, että iso palveluntarjoajayritys voi monipuolistaa palveluitaan tarjoamalla pienille yrityksille mahdollisuuden toimia omissa toimiloissaan. Vastaavasti pienelle yritykselle tarjoutuu tällaisen järjestelyn kautta mahdollisuus hyötyä suuremman yrityksen runsaasta asiakaskunnasta. Vesalan mukaan Päijät-Hämeessä on myös työskennelty ahkerasti sen eteen, että yksityiset ja julkiset hyvinvointipalvelut voitaisiin löydettävyydessä ja saatavuudessa tuoda tasa-arvoisesti samalle tarjottimelle. Konkreettisenä esimerkkinä tällaisesta toiminnasta Vesala mainitsi PalveluSantra-verkoston. PalveluSantra tarjoaa Lahden kaupunkiseudun kuntien ikäihmisille ja heidän läheisilleen neuvontaa yksityisen ja kolmannen sektorin palveluista, mutta myös kunnan palveluista. Palveluneuvojiin voi ottaa yhteyttä sähköpostilla, kirjeitse, puhelimitse tai paikan päällä käyden. PalveluSantra verkoston tavoitteena on asiakkaiden ja palvelujen kohtaamisen helpottaminen ja asiakkaiden valinnanvapauden lisääminen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakas voi halutessaan julkisen palvelun sijaan valita myös luotettavan yksityisen palveluntuottajan. Palveluvälityksen parantamisen lisäksi PalveluSantra verkoston avulla pyritään myös palvelujen laadun kehittämiseen mm. kouluttamalla palveluntuottajia. PalveluSantran toimintaan liittyy myös tutkimustyö, jonka avulla selvitetään asiakkaiden, kuntien ja palveluntuottajien kokemuksia palveluneuvonnasta.

Myös Satakunnassa oli saatu hyviä kokemuksia erilaisten toimijoiden tuomisesta yhteen ja innovaatioiden synnyttämisestä niiden välille muodostuneissa rajapinnoissa. Satakunnan seudulla Prizztech Oy toimi pitkälti samankaltaisessa roolissa kuin tiede- ja yrityspuisto Lahdessa tuoden yhteen hyvinvointialan yrittäjiä ja esimerkiksi teknologia-alan osaajia. Projektijohtaja Jari-Pekka Niemen mukaan myös Satakunnassa oli hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämässä hyödynnetty veturiyritysmallia, jossa pienemmät yritykset toimivat suuremman rinnalla alihankkijoina. Niemen mukaan veturimalli on useimmiten toimivampi tapa kehittää hyvinvointialan yritysten verkostoitumista kuin pelkkä pienten

yritysten keskinäisen yhteistyön edistäminen. Toisaalta poikkeuksiakin löytyy, kuten Porissa toimiva Hyvinvointicenter, joka syntyi nimenomaan pienten yritysten yhteistyöllä.

Aluekeskusjohtaja Riitta Vesalan mukaan teknologian hyödyntäminen on keskeinen tekijä hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämisessä. Vesalan mukaan teknologian hyödyntäminen ei tarkoita välttämättä uusimpien teknisten innovaatioiden käyttöönottoa, vaan jo olemassa oleva teknologia tarjoaa usein suuria mahdollisuuksia. Esimerkiksi Lahden seudulla hyvinvointipalveluihin liittyvän teknologian kehittäminen on sidottu Langaton Lahti -kehitysohjelmaan, jonka tarkoituksena on kehittää sosiaali- ja terveyssektorin sähköisiä palveluita kasvattamalla julkisen palvelutuotannon tehokkuutta ja edistämällä uuden liiketoiminnan syntyä.

Esimerkkinä ajan ja asiakkuuden hallintaa parantavasta teknologian hyödyntämisestä Vesala mainitsi hammaslääkäriaikojen peruutusten langattoman hyödyntämisen. Lahden kaupungissa oli 18 hammashuoltopistettä, joissa keskimäärin yksi hammaslääkäri ja hoitaja olivat koko ajan estyneinä tekemään työtään peruutusaikojen vuoksi. Peruutusaikojen aiheuttama ongelma ratkaistiin ottamalla käyttöön tietojärjestelmä, jossa vastaanottoapulainen syöttää tietokoneelle tiedot ajan peruuntumisesta ja tämän jälkeen järjestelmän kautta lähetetään tekstiviesti vapaaksi tulleesta ajasta viidelle hammaslääkäriaikaa odottavalle. Viestiin ensimmäisenä vastaava henkilö saa sitten itselleen vastaanottoajan. Vesalan mukaan tämän sovelluksen käyttöönotto on tarkoittanut sitä, että lähes kaikki peruutetut hammaslääkäriajat saadaan Lahden seudulla nykyisin käytettyä. Toisekseen tämän uuden teknisen innovaation käyttöönotto myös edisti merkittävällä tavalla tietotekniikan hyödyntämistä muissa vastaanottoon liittyvissä toiminnoissa.

Vesalan mukaan varsinkin uuden teknologian käyttöön ottamisen alkuvaiheessa tarvitaan puolueettoman välittäjä/tukiorganisaation apua erinäisten vaikeuksien voittamiseksi. Pahimmillaan ilman tukea käy niin, että organisaatioon ostetaan edistynyttä teknologiaa, joka jää hyödyntämättä, kun ei olla oikein perillä siitä, mitä konkreettista hyötyä teknologia voisi tarjota. Vesala toteaa välittäjä/tukiorganisaation merkityksen olevan juuri siinä, että se voi tukea uudesta teknologiasta kiinnostuneen organisaation jäseniä näkemään teknologian tarjoamia konkreettisia hyötyjä jo ennen ostopäätöksen tekemistä. Tällainen toiminta edesauttaa keskinäisen vuoropuhelun syntyä ostaja- ja myyjäorganisaatioiden välille, eikä myöhemmissä vaiheissa välittäjää sitten enää tarvita. Olennaista on myös se, että uuden teknologian käyttöönotossa uudistetaan toimintaprosesseja eikä vain entisten työtapojen lisäksi oteta teknologiaa lisärasitteeksi. Hyödyn saaminen teknologiasta edellyttää siis koko prosessin tarkastelua uusin silmin.

Myös projektijohtaja Jari-Pekka Niemi näki teknologian merkityksen keskeisenä hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämisessä. Hänen mukaansa teknologia on tekijä, joka vaikuttaa niin liiketoimintaa tukeviin ratkaisuihin kuin myös itse liiketoimintaan ja palvelutuotantoon liittyviin ratkaisuihin. Niemen mukaan suurin haaste teknologian hyödyntämisessä on siinä, kuinka sitä pystytään ottamaan käyttöön ja soveltamaan hy-

vinvointipalveluyrityksissä. Hyviä esimerkkejä teknologian tarjoamista mahdollisuuksista hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittämiseksi oli kuitenkin jo saatu Satakunnassa. Eräänä esimerkkinä Niemi mainitsi Codebird ICT-yrityksen (www.codebird.com) ja mielenterveyskuntoutujien palvelutalo Niittyvillan (sosiaali- ja terveysalan osuuskunta) yhteistyön, jonka tuloksena syntyi markkinakelpoinen toiminnanohjausjärjestelmä TUHA. Järjestelmän avulla voidaan hallita aikaa ja asiakkuuksia hyvinvointipalveluyrityksissä entistä paremmin. TUHA-järjestelmän käyttöönoton suurin etu on se, ettei sen hankkiva yritys joudu tekemään lisäinvestointeja tietotekniikkaan tietokoneiden lisäksi, sillä järjestelmää voi käyttää täysin internet-pohjaisesti. Yritys siis maksaa vain ohjelman käytöstä, eikä kalliita investointeja palvelimiin tai varmuuskopiointilaitteistoihin tarvita.

Satakunnassa teknologiaa on hyödynnetty myös muissa hyvinvointipalvelujen kehittämishankkeissa. Esimerkiksi yksityisten terveystalujen kehittämä liikkuva tutkimusyksikkö, joka tuo erityissairaanhoidon tutkimustoiminnan syrjäisten kuntien terveyskeskuksiin, toimii erityisen tietojärjestelmän tukemana. Järjestelmän kautta saadun tilauksen perusteella voidaan lähettää oikeat laitteet ja henkilökunta paikan päälle. Järjestelmän kautta saadaan myös valmistautumisohjeet erilaisia tutkimuksia varten. Niemen mukaan tällaisen järjestelmän hyödyntäminen tekee liiketoiminnan kustannusrakenteen kevyeksi ja toiminnan sujuvaksi.

Satakunnassa on teknologiaa hyödynnetty myös hyvinvointiin liittyvien tuotteiden ja palvelujen kehittämisessä esimerkiksi vanhusten tasapainoharjoitteluun liittyvän kuntolaitteen tuotekehitystä tukemalla. Prizztech Oy on toiminut myös yhteistyössä Porin kaupungin sosiaalikeskuksen ja Tampereen teknillisen yliopiston ”Turvallinen vanhuus teknologiaa hyödyntäen” – hankkeen valmisteluissa ja käynnistämässä. (Prizztech – Vuosikertomus 2006: 9)

Aluekeskusjohtaja Riitta Vesalan mukaan tutkimustoiminnan merkitys hyvinvointialan kehittämiseksi on ollut merkittävä Päijät-Hämeessä. Hyvinvointialan tutkimuksen on oltava konkreettista, ja siinä voidaan hyödyntää seudullisia korkeakouluvalmiuksia tehokkaasti. Vesala myös painottaa, etteivät tutkimustulokset saa jäädä tutkimuskammioon, vaan ne on tuotava esiin sellaisessa muodossa, että niitä voidaan käyttää apuna kehittämistyössä. Päijät-Hämeen seudulla on järjestetty erilaista hyvinvointialan tutkimustietoa keräävää ja hyödyntävää toimintaa kuten erityinen hyvinvointibarometri, jonka avulla mitataan ihmisten kokema hyvinvointia. Päijät-Hämeessä on tutkittu myös esimerkiksi terveystaluita. Vesalan mukaan pelkkä oman maakunnan perusteellinen kartoittaminen tutkimuksellisin keinoin ei riitä, vaan täytyy olla valmis myös seuraamaan muualla saatuja tuloksia. Tutkimustiedon lisäksi hyvinvointipalveluyrittäjyyden kehittäminen edellyttää myös konkreettista yrityshautomo- ja neuvontatoimintaa, joka tarjoaa konsultaatiota oman yrityksen perustamiseen liittyvissä kysymyksissä. Käytännössä apua voidaan antaa esimerkiksi tuotekehitykseen, markkinointiin ja vaikkapa yrityksen käyntikorttien painatukseen tai nettisivujen perustamiseen. Kasvuyrityksiä voidaan yrityshautomon puitteissa tarpeen mukaan tukea myös taloudellisesti.

Projektijohtaja Jari-Pekka Niemen mukaan Satakunnassa on tarjolla riittävästi tutkimustietoa, jota erityisesti Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön koordinoima hyvinvointitalouden tutkimusyksikkö tarjoaa. Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikkö ylläpitää erityistä Satamittari-tietopankkia (Satamittari, www.satamittari.fi), jonka kautta voi käydä tutustumassa myös yksityisten sosiaali- ja terveystalouden trendeihin. Toisaalta Satamittarin kaltaiset tiedonlähteet eivät Niemen mukaan tarjoa välttämättä sitä tietoa, mitä yritykset tarvitsevat. Niemen mukaan yritykset kaipaavat yleisten trendien kuvaamista enemmän tietoa esimerkiksi markkina-alueesta ja markkinoiden koosta. Tällaista tarkempaa tietoa pyritään sitten tarjoamaan yritysten tekemien toimeksiantojen pohjalta. Niemen mukaan Satakunnan hyvinvointipalveluyrittäjät ovat myös ymmärtäneet tutkimustiedon hyödyt. Vuoropuhelu toimijoiden ja tutkimusmaailman välillä onkin hänen mukaansa sangen hedelmällistä Satakunnassa. Hyvinvointiyrittäjyyteen liittyvät tutkimushankkeet löytyvät Satakunnassa myös erityisestä hyvinvointihankerekisteristä alan kehittämishankkeiden ohella (Satakunnan hyvinvointihankerekisteri <http://www.samk.fi/hyvinvointihankkeet/>).

Tulevaisuuden mahdollisuuksina Päijät-Hämeen hyvinvointiyrittäjyydelle aluekeskusjohtaja Riitta Vesala näkee perinteisten vanhustenhuoltopalvelujen lisäksi esimerkiksi palvelut, jotka on suunnattu aktiivisille eläkeläisille. Käytännössä tämä asiakasryhmä tulee kasvamaan räjähdysmäisesti niin sanottujen suurten ikäluokkien edustajien jäädessä eläkkeelle. Näillä ihmisillä on varallisuutta, jota he voivat käyttää vaikkapa hyvinvointimatka- ja palveluihin tai työterveyshuollon korvaaviin yksityisiin terveystalouden palveluihin. Vesalan mukaan myös kaikenlaiset ennaltaehkäisevät työhyvinvointipalvelut lisäävät tulevaisuudessa suosiotaan, samoin kuin erilaiset uudet palveluasumisen ratkaisut. Teknologian hyödyntämisessä erilaiset sähköiset ohjelmistoratkaisut ja turvateknologia lisäävät kysyntäänsä.

Niemen mukaan hyvinvointiyrittäjyyden liiketoimintamahdollisuudet tulevat syntyään Satakunnassa erityisesti hyvinvointi- ja teknologiatoimialojen välisissä rajapinnoissa syntyvien innovaatioiden kautta. Niemi nostaa Vesalan lailla myös väestön ikääntymiseen liittyvät vanhuspalvelut, kuten palveluasumisen, keskeiselle sijalle hyvinvointiyrittäjyyden tulevaisuuden näkymissä. Vesalan tavoin Niemi pitää tärkeänä tulevaisuuden asiakasryhmänä hyvinvointipalveluissa hyväkuntoisia eläkeläisiä, joilla on rahaa ja halua käyttää sitä oman hyvinvointinsa edistämiseen. Niemen mukaan on myös havaittavissa viitteitä siitä, että mielen terveyteen ja lastensuojeluun liittyvien palvelujen tarve tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Myös erilaisten matkailu- ja hyvinvointipalvelujen yhdistelmien ja erityyppisten hemmottelu- ja hoivapalvelujen arvioidaan kasvattavan suosiotaan Satakunnassa. Niemen mukaan myös erilaiset ennaltaehkäisevät hyvinvointipalvelut tulevat lisäämään suosiotaan. Hän arvelee myös, että perinteiset hyvinvointipalvelut, kuten yksityisten lääkärin vastaanotot, tulevat kasvattamaan suosiotaan tulevaisuudessa.

Siitä huolimatta, että Päijät-Hämeessä on aluekeskusjohtaja Riitta Vesalan mukaan päästy sangen pitkälle yksityisen hyvinvointipalvelujen kehittämisessä, vaivaavat maakunnan hyvinvointipalveluyritysten toimintaa edelleen monet hyvin perustavanlaatuiset haasteet.

Vesalan mukaan esimerkiksi yksityisen palvelutarjonnan kysynnässä ja tarjonnassa on edelleen ongelmia. Yksityistä palvelutarjontaa on liian niukasti, ja sen löytäminen on usein julkisten palvelujen löytämistä vaikeampaa. Yksityisten hyvinvointipalveluyritysten yrityskoko on myös liian pieni, ja yksikkökoon kasvattaminen onkin yksi suurimpia haasteita. Myös alan yrittäjien liiketoimintaosaamisessa ja alan yleisessä arvostuksessa on vielä runsaasti parantamisen varaa. Vesalan mukaan uusia palvelu- ja tuoteinnovaatioita tulisi pystyä kehittämään lisää, ja teknologiaa tulisi pystyä hyödyntämään nykyistä selvästi tehokkaammin. Työvoiman riittävyys on myös ongelma, joka vaivaa Päijät-Hämeen seutua tulevaisuudessa.

Jari-Pekka Niemen mukaan Satakunnan hyvinvointipalveluyritysten kehittämisessä painitaan edelleen sangen perustavanlaatuisten kysymysten kanssa, vaikka muutoksia parempaan onkin jo tapahtunut. Satakunnassa kuntien nuiva suhtautuminen hyvinvointipalveluyritysten palvelujen ostamiseen on edelleen suuri ongelma. Toisaalta Niemi tarkentaa, ettei kuntien välinenkään yhteistyö ole Satakunnassa välttämättä aina kovin sujuvaa. Hänen mukaansa eri sektoreiden liiallista vastakkainasettelua tulisi kuitenkin välttää ja pyrkiä kumppanuuteen yksityisen ja julkisen sektorin välillä. Hyvinvointipalvelualan yleinen arvostus liiketoimintana kaipaisi Satakunnassa myös kehittämistä, sillä hyvinvointiyrittäjyyttä ei aina edes mielletä liiketoiminnaksi. Satakunnassa hyvinvointipalveluyritysten yrityskoko on myös pieni, ja liiketoimintaosaamisessa on paljon parantamisen varaa. Niemen mukaan nämä liiketoimintaosaamisen puutteet ovat kuitenkin kaikkien pienten yritysten ongelmana alasta riippumatta. Myös Satakunnassa työvoiman riittävyys tulee nousemaan ongelmaksi tulevaisuudessa hyvinvointipalvelualoilla.

5.4 Yhteenveto

Hyvinvointiklusterien kehittäminen niin Päijät-Hämeessä kuin Satakunnassakin oli toteutettu pitkälti yritysten toiminnan tukemiseen erikoistuneiden kehittäjäorganisaatioiden eli Lahden tiede- ja yrityspuisto Oy:n ja Satakunnan Prizztech Oy:n kautta. Molempien organisaatioiden edustajat painottivat kuitenkin hyvinvointipalvelujen kehittämisessä kokonaisvaltaista näkökulmaa, joka huomioi myös julkisen sektorin vaatimukset. Molempia toimijoita tukivat tutkimustietoa tarjoavat korkeakoulut (ammattikorkeakoulut ja yliopistojen yksiköt), ja esimerkiksi julkisen sektorin kehittämiseen suuntautuneet organisaatiot. Sekä Tiede- ja yrityspuisto Oy että Prizztech Oy perustavat toimintansa pitkälti erilaisiin konkreettisiin hankkeisiin, jotka keskittyvät mm. liiketoimintaosaamisen monipuoliseen kehittämiseen hyvinvointipalveluyrityksissä, teknologian hyödyntämiseen sekä uusien palvelumallien synnyttämiseen sekä niiden erilaisiin yhdistelmiin. Hanke-toiminta oli molemmissa maakunnissa koordinoitu siten, että turhat päällekkäisyydet pystyttiin välttämään. Sekä Tiede- ja yrityspuisto Oy:n Vesala että Prizztech Oy:n Niemi painottivat molemmat aktiivista kansallisen tason toimintaan osallistumista ja varautumista kansainvälisen kilpailun saapumiseen.

Mikäli Etelä-Pohjanmaalla aletaan rakentaa hyvinvointiklusteria, tarvitaan sen toiminnan kehittämiseen Vesalan ja Niemen haastattelujen perusteella toimija, jolla on ainakin seuraavat ominaisuudet:

- 1) Toimija lähtee liikkeelle yritysten näkökulmasta mutta näkee myös julkisen sektorin tarpeet – kokonaisvaltainen puolueeton kehittäjäorganisaatio, joka nauttii kaikkien osapuolten luottamusta ja kykenee rakentamaan yhteistyöverkostoja ja toimimaan tarvittaessa tulkkina eri toimijoiden välillä (yksityinen – julkinen sektori/hoiva-ala – teknologia-ala yms.)
- 2) Toimii läheisessä yhteistyössä muiden maakunnan kehittäjäorganisaatioiden kanssa välttämällä näin päällekkäisen toiminnan
- 3) Kykenee organisoimaan konkreettista kehittämistoimintaa (hankkeet, yritysneuvonta yms.) ja tarjoamaan tietoa, joka vastaa hyvinvointiyrityksien kentän tarpeisiin
- 4) Kykenee hyödyntämään tehokkaasti ja ennakkoluulottomasti eri korkeakoulujen resursseja kehittämistoiminnassaan – koulutus ja tutkimus (sosiaali- ja terveysala, kauppa, tekniikka, liikunta jne.)
- 5) Kykenee aktiiviseen kansallisen tason yhteistyöhön ja omaa valmiuksia kansainväliseen yhteistyöhön

6 Palvelualojen teemaohjelman arviointia

6.1 Hankkeen kuvaus

Etelä-Pohjanmaan Palvelualojen teemaohjelman suunnitteluprosessi ohjelmakaudelle 2000–2006 alkoi elokuussa 2001. Teemaohjelman suunnitteluun osallistuivat silloisen Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (nyk. Ruralia-instituutti) Seinäjoen yksikön lisäksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun yksiköistä teknologia- ja yrityspalvelukeskus SeiTek ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehitystoiminnan yksikkö SoTe sekä informaatioteknologiayritys LifeIT Oyj. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 5.)

Palvelualojen teemaohjelman koordinaatiohankkeen keskeisenä tehtävänä on ollut toteuttaa palvelualojen teemaohjelmaa, jossa tavoitteena on ollut jäsentää palvelualojen kehittämistyötä Etelä-Pohjanmaan maakunnassa EU:n rakennerahastokaudella 2000–2006 sekä organisoida alueellista palvelujen kehittämistyötä. Koordinaatiohankkeen painopisteenä on ollut ohjelman kehittämistyön järjestäminen ja tavoitteiden toteuttaminen ja yhteistyön luominen tärkeiden tahojen kanssa. Palveluteeman tehtävä on näin muodostunut kahdesta osakokonaisuudesta seuraavasti:

- A. Palveluteema edistää ja synnyttää palvelualojen kehittämis- ja koulutushankkeita, laajentaa yhteistoimintaa eri palvelutuottajien välillä ja kehittää toimintojen täydentävyyttä. Pääpaino on pienyritystoiminnan edistämässä ja kehittämisessä.
- B. Palveluteema organisoii palvelualan koulutusta Etelä-Pohjanmaan maakunnassa.

Palvelualojen teemaohjelman tehtävänä on ollut myös vahvistaa alueen asukkaiden hyvinvointia, edistää palvelualojen pienyrittäjyyttä ja parantaa elinkeinoelämän toimintaympäristöä seuraavin konkreettisin tavoittein:

- hyvinvointipalvelujen edistäminen ja kehittäminen,
- hyvinvointipalvelujen kehittämistyön edistäminen,
- palvelujen järjestäjien, tuottajien ja yritysten yhteistyön ja verkostoistumisen edistäminen,
- palvelujen tuottajien osaamisen tason nostaminen,
- maaseudun palveluelinkeinojen edistäminen,
- palvelujen tuottajien tietoteknisten ja teknologisten valmiuksien kehittäminen,
- kaupan alan palvelujen kehittäminen,
- eri palvelutuottajien välisen yhteistoiminnan laajentamisen ja toimintojen täydentävyyden kehittäminen.

Tehtävän mukaisesti Palvelualojen teemaohjelman toiminta on keskittynyt välilliseen kehittämistoimintaan tavoitteena uusien hankkeiden synnyttäminen ja toimijoiden yleisempi koulutus. Palveluteema on osaltaan ollut vaikuttamassa palvelualan osaamisen tason nostamiseen teeman alla toteutuneiden hankkeiden kautta ja on osaltaan pyrkinyt koordinoimaan teemaan liittyvää hanketoimintaa. Koordinoinnin tavoitteena on ollut välttää päällekkäisiä hankkeita ja myös ohjata hankehakemuksia oikeisiin ohjelmiin ja rahoitusmuotoihin.

Palvelualojen teemaohjelman koordinaatiorahankkeessa on järjestetty vuosina 2002–2006 koulutusta liittyen kaupan alan ja hyvinvointialan palvelujen kehittämiseen. Vuonna 2004 hankkeen painopiste muuttui hyvinvointialan palvelujen kehittämiseen ja myös koulutustarjonta rakentui sen mukaisesti. Koulutusten tavoitteena on ollut palvelualan osaamisen kehittäminen ja edistäminen. Palveluteeman koulutustilaisuudet ovat olleet pääasiassa lyhytkestoisia päivän koulutuksia tai seminaareja, ja niitä on markkinoitu kohderyhmälle esittein ja lehti-ilmoituksin. Osa koulutuksista on ollut osallistujille maksullisia, osa maksuttomia. Koulutuksen kohderyhmän ovat muodostaneet erityisesti julkisen alan henkilöstö, yrittäjät ja yritysten henkilökunta hyvinvointialalla ja kaupan alalla, kolmannen sektorin tehtävissä työskentelevät ja palvelualojen opetushenkilöstö.

6.2 Hankkeen tulokset ja vaikutukset

6.2.1 Koulutus

Palvelualojen teemaohjelman tavoitteisiin on pyritty koulutusten avulla. Hankkeessa toteutettiin vuosina 2002–2006 yhteensä 34 eri koulutustapahtumaa (Liite 4). Palveluteeman koulutukset pyrittiin saamaan sisällöltään korkeatasoisiksi. Osallistujilta kerätyn palautteen mukaan koulutusten vahvuutena on ollut erityisesti aiheiden ajankohtaisuus, osallistujien ja luennoitsijoiden välinen vuorovaikutus, asiantuntijoiden käyttö luennoitsijoina ja uusien näkökulmien luominen erityisesti opinto- ja tutustumismatkojen avulla. Koulutuksiin on ollut melko hyvin osallistujia, mutta joitakin koulutuksia on jouduttu perumaan osallistujien vähäisyyden vuoksi. Teemaohjelman koulutustarjonta on ollut monipuolista ja se on koostunut pääosin lyhytkestoisesta koulutuksesta.

Palveluteeman organisoima koulutus on koostunut neljästä eri koulutuskokonaisuudesta. Kokonaisuudet ovat käsittäneet Etelä-Pohjanmaan palvelualojen toimijoiden koulutusta, tietotekniikan hyödyntämistä, asiakaslähtöisyyttä ja yhteistyön hyödyntämistä palvelualoilla. Koulutusten avulla on pyritty saavuttamaan koulutuskokonaisuuksille asetettuja tavoitteita.

Koulutus 1; Etelä-Pohjanmaan palvelualojen toimijoiden koulutus

Laadukkaiden palveluiden turvaamiseksi tarvitaan ammattitaitoista henkilöstöä ja henkilöstön ammattitaito on turvattava monipuolisilla koulutusmahdollisuuksilla. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 20.) Etelä-Pohjanmaan palvelualojen toimijoiden koulutusosion tavoitteena on ollut tutustuttaa Etelä-Pohjanmaan toimijat Palvelualojen teemaohjelman toteuttamismalliin ja siinä tarjottavaan koulutukseen, esitellä palvelualojen kehittämistoiminnan erilaisia rahoitusvälineitä, tarjota tietoa palvelualojen lähivuosien tilanteesta ja tarkastella palvelualojen imagoa nuorten työllistäjänä tulevaisuudessa. Asetettuihin tavoitteisiin on pyritty järjestämällä seuraavat koulutukset:

- Palvelualojen teemaohjelma
- Palvelualojen nykytila ja lähivuosien kehitys
- Palvelualojen kehittämisen välineitä
- Palvelualojen imago I
- Etelä-Pohjanmaan palvelualojen toimijoiden koulutus
- Hoiva-alan yrittäjyyden käynnistäminen

Koulutus 2; Tietotekniikan hyödyntäminen palvelualoilla

Palvelujen tuottajien tulee kyetä hyödyntämään tietotekniikkaa ja teknologiaa työssään erityisesti joidenkin alueellisten erityispiirteiden, kuten toimijoiden välisen etäisyyden ja yleisten yhteiskunnallisten suuntausten seurauksena. Myös hyvinvointipalveluissa on tärkeää panostaa tietoteknisten perusvalmiuksien hyödyntämiseen, sillä erilaiset tekniset laitteet helpottavat yrittäjien toimintaa. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 21.)

Tietotekniikan hyödyntäminen palvelualoilla -koulutuskokonaisuuden tavoitteena on ollut edistää tietotekniikan hyväksikäyttöä, antaa perustietoa tietotekniikan uusista sovelluksista palvelualalla ja edistää uusien teknologiasovellusten käyttöä palvelualalla. Koulutusosiossa on järjestetty kaksi pitempää opintokokonaisuutta yksittäisten päivien lisäksi seuraavasti:

- Tietotekniikan hyödyntäminen palvelualoilla
- Teknologia hyvinvointipalvelujen tuottamisessa
- Sähköiset palvelut
- Opintomatka Jyväskylään
- Tietotekniikka hoiva-alalla
- Lämpärin uudet ja vanhat kujeet

Koulutus 3; Asiakslähtöisyys palvelualoilla

Asiakaspalvelun kehittämisessä kansalaisten osallisuus ja mielipiteet palvelujen kehittämiseksi tulee ottaa huomioon. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 20.) Asiakslähtöisyys palvelualoilla -koulutusosio on ollut laaja ja sisältänyt koulutustilaisuuksien lisäksi opintomatkat Englantiin, Tanskaan ja Baltiaan. Koulutusten ja opintomatkojen tavoitteena on ollut parantaa asiakslähtöisyyttä palvelualoilla ja vahvistaa palvelutuottajien valmiuksia ja osaamista asiakaspalvelun kehittämistyössä. Myös asiakaspalvelun laatuun ja sen arviointiin on pyritty kiinnittämään huomiota.

Koulutusta ja opintomatkoja on järjestetty seuraavasti:

- Asiakslähtöisyys palvelualoilla
- Opintomatka Englantiin
- Opintomatka Tanskaan
- Asiakslähtöisyys kaupan- ja hyvinvointialalla
- Asiakslähtöinen toimintatapa – hyvinvointiala
- Hyvinvointiala Baltiassa – mitä mahdollisuuksia Etelä-Pohjanmaan toimijoille
- Naisyrittäjyyden teemapäivä
- Hyvinvointiala Baltiassa -opintomatka Latviaan
- Hyvinvointipalvelut ja yrittäjyys -seminaari
- Laatujärjestelmät hoiva-alan asiakasyhteistyön ja kilpailukyvyyn rakentajina
- Hyvinvointiala Etelä-Pohjanmaalla – mitä mahdollisuuksia terveyden edistämisen alalla
- Hyvinvointiala Baltiassa 2 - uudet toimintatavat ja verkostoituminen/ Opintomatka Liettuaan ja Latviaan

Koulutus 4; Yhteistyö hyvinvointipalvelujen tuottamisessa

Palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä kehittämällä voidaan luoda synergiaetuja, jotka mahdollistavat esim. resurssien tarkoituksenmukaisen ja oikean kohdentamisen. Yhteistyön kehittämisessä erityistä huomiota tulee kiinnittää alueellisiin erityispiirteisiin. (Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat - Palvelualan kehittämisohjelma 2002–2006: 20.) Viimeisessä koulutuskokonaisuudessa tavoitteena on ollut parantaa hyvinvointialan palveluntuottajien yhteistyötä ja luoda pohjaa yritysten ja kuntien yhteistyölle. Lisäksi tavoitteena on ollut tarkastella palvelujen kustannuksia, kilpailuttamista ja seudullista yhteistyötä.

Koulutusta on osiossa järjestetty vuosina 2003–2005. Osa koulutuksista on järjestetty yhteistyössä joko eri organisaatioiden tai hankkeiden kanssa.

- Yhteistyö hyvinvointipalvelujen tuottamisessa
- Palvelutuotannon kilpailuttaminen
- Kaupunkien ja kuntien vetovoimaisuuden kehittäminen
- Naisyrittäjyyden teemapäivä

- Hyvinvointipalvelujen kustannukset tarkasteltuna prosessijohtamisen avulla
- Hoito- ja hoivapalvelujen järjestämistapoja Tanskassa, Ruotsissa ja Saksassa
- Hyvinvointialan yritysten ja kuntien välinen yhteistyö
- Kaupan ja palvelun päivä
- Rähäävän asiakkaan kohtaaminen
- Palvelualueiden turvallisuus
- eKoti –hankkeen loppuseminaari
- Avaimia työhyvinvointiin ja jaksamiseen palvelualueilla
- Naisyrittäjyyden teemapäivä

Taulukko 8. Palvelualueiden teemaohjelman suoritustiedot (ESRA-raportti, kesäkuu 2007).

Suoritustiedot/fysiset indikaattorit (lkm)	Suunniteltu	Toteutunut
Aloittaneet henkilöt	715	659
Henkilökoulutus- ja -työpäivät	1500	1007
Osallistuneet yritykset	205	208

6.2.2 Hankkeet

Ohjelmakauden 2002–2006 aikana Palvelualueiden teemaohjelman tavoitteena on ollut toteuttaa teeman alle sopivia hankkeita, ja teemaohjelma on koordinoitu pääasiassa hoiva- ja huolenpitoalaan liittyviä hankkeita, joita on toteutunut kohtuullisesti. Sen sijaan kaupan alaa kehittäviä hankkeita ei saatu riittävästi käynnistymään. Hankkeen aikana hankeideoita ja suunnitelmia on ollut enemmänkin, mutta niiden saaminen uusiksi hankkeiksi on koettu jossain määrin vaikeaksi. Yhtenä ongelmana on ollut suunnitelmien sovittamisen vaikeus eri ohjelmiin ja rahoituskanaviin. Teemaan liittyvien hankkeiden koordinoitavuus on myös ollut ongelmallista, sillä kaikki teemaan liittyvät hankkeet eivät ole tulleet välttämättä teemavastaavan tietoon. Palveluteeman alla on toteutettu eri toimijoiden hallinnoimia hankkeita suhteellisen monia. Seuraavassa on lueteltu osa Palveluteeman alla toteutetuista hankkeista:

- Liihota (Liikuntahoidolla tasapainoon)
- Potkua Etelä-Pohjanmaalle
- Kuusiokuntien eKoti -hanke
- Vanhustyön hoitotason nostaminen ja laatuverkoston kehittäminen
- Kotipalveluyrittäjien toimintaedellytysten kartoitus
- Etelä-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysalan yrittäjiä, yhdistyksiä ja asiantuntijaorganisaatioita koskevan maakunnallisen tietokannan perustaminen
- VERKA -hanke
- Hyvä Ikä -hanke (lkääntyvä eteläpohjalainen)
- Vanhustyön hoiva- ja hoitotason nostaminen

- Kuusiokuntien eKotihanke
- Sosiaali- ja terveysalan yrittäjiä, yhdistyksiä koskevan tietokannan perustaminen
- Kaupan alan kehittämishanke
- Hoiviska – Hyvinvointialan yrittäjien sijaispalvelujärjestelmä
- E-P:n hoivayrittäjäyysprojekti - hoivayrittäjien osaaminen ja jaksaminen nousee Etelä-Pohjanmaalla

6.3 Tavoitteiden toteutumisen arviointia

Palvelualojen teemaohjelma on ollut laaja hanke, jossa on työskennellyt useita henkilöitä. Tämän vuoksi hankkeen tavoitteiden toteutumisen arviointi perustuu eri henkilöiden tekemiin muistiinpanoihin ja merkintöihin. Varsinaista arviointiprosessia hankkeessa ei ole tehty, vaan palautetta on kerätty lomakkein eri sidosryhmiltä.

Hankkeen arviointiprosessia ehdotettiin ohjausryhmälle jo syksyllä 2003, mutta tuolloin päädyttiin siihen, että arviointia varten ei muodosteta laajempaa alueellista asiantuntijaryhmää. Arviointi päätettiin suorittaa silloin kyselylomakkeen avulla, jonka kohteena olisivat alueelliset viranomaiset ja kehittäjätasoin edustajat. Kyselyn tavoitteena oli arvioida teemaohjelman laadintavaiheessa suoritettua Delfoi-kyselyllä tarkennettuja tärkeimpiä palvelualan kehittämisen painopisteitä ja tulosten perusteella tunnistaa palvelujen alueellisessa toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Kyselyn tavoitteena oli myös tarkentaa teemaohjelman laadintavaiheessa määriteltyjä tavoitteita sekä arvioida koko teemaohjelman toimivuutta alueellisessa kehittämistyössä. Kysely toteutettiin siten, että tärkeimmistä painopisteistä muodostettiin sopivia väittämiä, jotka vastaajat pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5. Kyselyn avulla oli tarkoitus saada palautetta palvelualojen kehittämisohjelman koulutustilaisuuksista, hankkeista, tiedottamisesta ja tärkeimpien painopistealueiden toteutumisen arvioinnista.

Keväällä 2004 palautekysely lähetettiin sähköisesti noin 80:lle eri organisaation edustajalle. Kohderyhmään kuuluivat kuntien elinkeino- ja perusturvajohtajat, seutusihteerit, toimintaryhmät, hankevetäjät, koulutusorganisaatiot, työvoimatoimistojen edustajat sekä yrittäjät, järjestöt ja yhdistykset. Samalla lomakkeella kerättiin palautetta myös projektin ohjausryhmän jäseniltä. Organisaatioiden edustajilta vastauksia palautui todella niukasti, huolimatta uusintakierroksesta vastausprosentti oli 9 %. Ohjausryhmän jäsenistä (14 jäsentä) kuusi vastasi, joten vastausprosentiksi tuli 43 %.

Molemmat vastaajaryhmät kokivat teemaohjelmassa järjestettyjen koulutuspäivien olleen ajankohtaisia sekä kiinnostusta herättäviä ja luentomaisten koulutustilaisuuksien olevan paras tapa toteuttaa koulutusta. Myös hankkeessa järjestettyjen opintomatkojen todettiin tarjoavan uutta tietoa, jota on mahdollista soveltaa palvelujen kehittämisessä. Kehittämisohjelman hankkeiden ja esiselvitysten uskottiin molemmissa vastaajaryhmissä vaikuttaneen pääosin myönteisesti palvelualan toimijoiden verkostoitumiseen ja osaami-

seen ja tuoneen uutta tietoa kehittämistyön pohjaksi. Sen sijaan kehittämishankkeiden ja kehittämistarpeiden vastaavuutta vastaajien oli vaikea arvioida, samoin sitä, olivatko hankeaihiot tulleet palvelualoilla toimivilta. Vastaajilta pyydettiin palautetta myös koskien Palvelualojen teemaohjelman tiedottamista. Vastaajat kokivat tiedottamisen olleen riittävä ja pääosin tavoittaneen oikeat kohderyhmät. Tiedottamisen uskottiin myös osittain aktivoineen palvelualojen toimijoita.

Lopuksi vastaajat saivat arvioida kehittämisohjelman tärkeimpien painopisteiden toteutumista kokonaisuutena. Vastaajien mukaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittyminen oli edennyt ja eri palveluntuottajien välinen yhteistyö ja verkostoituminen lisääntynyt. Myös palveluntuottajien osaamisen tason uskottiin nousseen ja erityisesti palveluntuottajien tietoteknisten ja teknologisten valmiuksien uskottiin parantuneen.

“Saman pöydän ääreen on tultu suunnitteleman toimintaa.”

Kesällä 2005 palautetta kerättiin myös Palvelualojen teemaohjelman alla toteutuneiden hankkeiden toteuttajilta. Hankkeita, joissa Palveluteema oli ollut mukana, oli tuolloin toteutunut 15. Kysely lähetettiin kymmenelle hankevetäjälle, joista seitsemän vastasi. Hankevetäjille suunnatun kyselyn tavoitteena oli selvittää mm. Palveluteeman mahdollista tukea hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa ja miten hanke vastasi Palveluteeman tavoitteisiin.

Vastausten mukaan Palveluteeman teemavastaava oli joidenkin hankkeiden kohdalla ollut tukena hankkeen suunnitteluvaiheessa. Joidenkin hankkeiden kohdalla hankevetäjä ei osannut tähän vastata, koska ei ollut itse osallistunut hankkeen suunnitteluun. Hankkeiden koettiin vastaavan Palveluteeman tavoitteisiin pääasiassa hyvin tai erittäin hyvin. Erityisesti hankkeiden katsottiin edistävän ja kehittävän hyvinvointipalveluja ja edistävän palvelujen järjestäjien, tuottajien ja yritysten yhteistyötä ja verkostoitumista. Hankevetäjien mukaan hankkeilla on myös positiivinen vaikutus palvelujen osaamisen tason nostamiseen ja myös maaseudun elinkeinojen edistämiseen. Palveluteeman tavoitteista myös palvelujen tuottajien tietotekniset ja teknologiset valmiudet ja kaupan alan kehittäminen olivat parissa hankkeessa toteutuneet.

Seitsemässä hankkeessa viidestä oli tehty hankevetäjän mukaan yhteistyötä Palveluteeman muiden projektien kanssa. Yhteistyötä oli tehty mm. tietojen vaihtamiseksi, yhteistyön hyödyntämiseksi ja päällekkäisyyksien estämiseksi sekä koulutusten järjestämiseksi. Yhteistyötä oli toteutettu myös muiden hankkeiden kanssa. Palvelualojen teemaohjelman koettiin tukeneen hankkeen toteuttamista eri tavoin: joissain hankkeissa tuki tuli teemavastaavan toiminnasta ohjausryhmän jäsenenä, joissain teemaohjelma osallistui hankkeen loppuseminaarin järjestämiseen. Myös Palveluteeman järjestämät projektipäälliköiden kokoukset tarjosivat tukea hankkeen toteuttamiselle tiedon ja yhteistyömahdollisuuksien välittäjänä. Hankkeille varsinainen hyöty osallisuudesta Palveluteemaan on ollut vuoro-vaikutus ja verkostoituminen eri tahojen kanssa. Seuraavassa muutama hankevetäjien

kommentti Palveluteemasta:

”Tarpeellinen keskustelu- ja kehittämisfoorumi. Palvelualat ovat vahvin työllistymispotentiaalia omaava ala”

”Palveluteemalla on tärkeä tehtävä mm. koota palvelualan hankkeiden vetäjiä yhteisiin tapaamisiin. Lisää yhteistyötä, välttää hankkeiden päällekkäisyyksiä ja antaa uusia ideoita.”

Arvokasta palautetta on saatu koulutukseen ja seminaareihin osallistuneilta, joilta on kerätty palautetta Palveluteeman arviointia varten kesällä 2005, jolloin suurin osa hankkeen järjestämästä koulutuksesta oli päättynyt. Hanketta kuitenkin jatkettiin kesäkuun 2007 loppuun saakka, joten joitakin koulutustilaisuuksia järjestettiin vielä arvioinnin suorittamisen jälkeen. Palautetta pyydettiin vähintään kahteen tilaisuuteen osallistuneilta, sillä heillä katsottiin olevan parempi näkemys ja muistikuva tilaisuuksista, joista osasta oli kulunut jo yli kaksikin vuotta. Palautelomake koostui seitsemästä monivalintaväittämästä ja neljästä avoimesta kysymyksestä. Lomakkeen täyttäjälle tarjottiin mahdollisuus antaa palautetta erikseen kaikkien yksittäisten koulutusten osalta, joihin oli osallistunut tai kokonaisuutena kaikista koulutuksista. Pääasiassa kaikki lomakkeen palauttaneet olivat kuitenkin antaneet palautteen kokonaisuutena eivätkä eritelleet eri koulutustilaisuuksia.

Lomake lähetettiin saatteineen 73 koulutuksiin osallistuneelle heinäkuun alussa 2005. Kyselyn vastausprosentiksi saatiin 39,7 prosenttia. Vastaajien mukaan koulutukset olivat mielenkiintoisia ja aiheiltaan ajankohtaisia ja luennoitsijoiden koettiin olleen asiantuntevia. Yleisesti koulutusten järjestelyjen koettiin toimineen hyvin ja palaute oli myönteistä. Pari vastaajaa mainitsi kuitenkin, että tiedottaminen olisi voinut toimia paremmin.

”Mielenkiintoiset aiheet ja keskustelut osallistujien kanssa.”

”Filosofinen ja yhteiskunnallinen pohdinta / luennot.”

”Uudet kontaktit sekä ryhmän sisällä että matkakohteessa ja koulutuksessa.”

”Hyvät ja asiantuntevat alustajat, teemojen ajankohtaisuus.”

”Paikalliset erityistarpeet alleviivataan.”

Vastaajat olivat yleisesti sitä mieltä, että jatkoa koulutuksille toivotaan ja tarvitaan ja he olisivat kiinnostuneita ottamaan mahdollisesti osaa jatkossakin järjestettäviin koulutuksiin.

”Jatkoa tarvitaan!”

”Osallistun mielelläni vastaavanlaisiin koulutustapahtumiin jatkossakin.”

”Palveluala on merkittävin toimiala uusien työpaikkojen syntymisen kannalta ja se vaatii teemaohjelman kaltaisia kehittämistoimia.”

”Toivottavasti koulutusten anti on levinnyt läsnäolijoita laajemmalla!”

Palautteen antamisen vastaajat kokivat ongelmalliseksi, sillä useista koulutuksista oli kulunut sen verran aikaa, että palautetta oli vaikea antaa. Osa vastaajista kaipasi koulutuksiin lisää osallistujia ja osa taas harmitteli aikapulaansa eikä ollut päässyt osallistumaan kaikkiin haluamiinsa koulutuksiin. Vaikka palaute oli pääosin myönteistä, vastaajien mukaan joitain asioita olisi voitu hoitaa paremmin tai jotkut asiat eivät vain vastanneet odotuksia:

”Laajempi ennakkotiedotus aiheista eli mitä kyseiset luennot tarkasti sisältävät.”

”Yksittäiset koulutustilaisuudet jäivät tällaisinaan aika irrallisiksi. Koulutuskokonaisuuden ”punainen lanka” olisi voinut hahmottua selkeämmin.”

Talvella 2007 maakunnallisessa palvelualojen tarve- ja kehittämisselvityksessä (luku 4) tehdyssä kyselyssä vastaajilta kysyttiin Palvelualojen teemaohjelman tunnettavuudesta maakunnassa. Palveluteeman tunnettavuus oli kyselyn mukaan suhteellisen heikkoa, sillä moni ei osannut vastata ohjelmaa koskeviin kysymyksiin. Teeman tilaisuuksiin vastaajista oli osallistunut ainoastaan viisitoista. Mielenpitoet hankkeen vaikutuksista jakautuivat siten, että positiivinen näkemys hankkeen vaikutuksiin oli 17 vastaajalla, negatiivinen yhdeksällä vastaajalla ja yhdeksän ei osannut sanoa mielipidettään. Mikäli hankkeella ei vastaajan mielestä ole ollut vaikutuksia tai ne ovat olleet vähäisiä, ei vastauksissa kuitenkaan perusteltu tai eritelty sitä, miksi näin koettiin. Positiivisten näkemysten perusteluja tuli ainoastaan seitsemältä vastaajalta. Heidän mukaansa hanke on muun muassa kehittänyt hyvinvointialan julkisuuskuvaa ja lisännyt keskustelua aiheesta. Myös suorat vaikutukset, kuten esimerkiksi hanketoiminnan edellytysten paraneminen ja toimijoiden yhteistyömahdollisuuksien kehittyminen tulivat mainituiksi, ja yksi vastaajista ilmoitti jopa yrittäjyyden lisääntyneen ohjelman ansiosta.

Yhteistyötahot

Keskeisinä yhteistyötahoina hankkeessa ovat toimineet hankesuunnitelmassa nimetyt yhteistyötahot EPTEK (entinen Lifelt, tietotekniikan konsultointi-, koulutus ja kehitysyhtiö), Seinäjoen ammattikorkeakoulun tekniikan yksikkö SeiTek (vuoteen 2004 saakka) ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämistoiminnan yksikkö SoTe sekä lokakuusta 2004 alkaen Seamkin Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Yhteistyökumppanit ovat jossain määrin hankkeen toteutuksen aikana ja painopisteiden tarkentuessa muuttuneet mm. Seitekin jäädessä pois kun kaupan alan painopiste jäi teemaohjelmassa taustalle.

Hankkeen puitteissa on tehty tiivistä yhteistyötä myös teemaohjelmaa toteuttavien projektien ja muiden alan toimijoiden kanssa ensisijaisesti hyödyntämällä ja välittämällä heidän osaamistaan hyvinvointipalvelujen yksityisten toimittajien käyttöön. Palveluteemassa toimineet teemavastaavat ovat osaltaan käynnistäneet yhteistyötä myös yritysten, kuntien ja muiden toimijoiden välillä järjestämällä teemakoulutusta, infotilaisuuksia ja tutustumis- ja opintomatkoja hankkeen toteutuksen painopistealueilla.

Palveluteema on hankkeen aikana toiminut yhteistyössä useiden alueellisten kehittämisorganisaatioiden kanssa, esimerkkeinä mm. Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät, Etelä-Pohjanmaan Liitto, Etelä-Pohjanmaan Kauppakamari, Seinäjoen seudun elinkeinokeskus, Seinäjoen ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, Sydämellinen Seinäjoki ry., kuntien viranhaltijat, alueen pankit, toimintaryhmien vetäjät, toisen asteen ammatilliset oppilaitokset, ammattikorkeakoulu, ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset sekä kehittämishankkeista kiinnostuneet ryhmät ja yksittäiset henkilöt. Yhteistyötä on tehty myös hoiva- ja hoitoalan yrittäjien ja yrittäjiksi aikovien henkilöiden kanssa.

6.4 Hankkeen vaikuttavuus

Palvelualojen teemaohjelma on pyrkinyt toiminnallaan kehittämään myös uusien innovatiivisten hyvinvointialan hankkeiden suunnittelua ja toteuttamista. Palveluteema on tukenut palvelualan kehittämistyötä luomalla puitteita eri toimijoiden ja organisaatioiden yhteistyölle ja järjestämällä yhteistyössä laajan yhteistyöverkoston kanssa maakunnallista koulutusta palvelualan toimijoille.

Palvelualojen kokonaisvaltainen kehittämisohjelma on ollut toimintamallina alueellisesti uusi. Palvelualojen teemaohjelma on hankkeena ollut yksi kahdestatoista eteläpohjalaisesta teemaohjelmasta, joista osa on myöhemmin muutettu klusteriohjelmiksi ja osa teemaohjelmista on päättynyt. Palvelualojen kehittämisohjelma on omalta osaltaan ollut mukana kokoamassa sekä kaupan että hyvinvointialan toimijoita yhteen ja tarjonnut näille koulutusta. Hankkeen toimenpiteiden lähtökohtana on ollut tarjota kaikille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua teemaohjelman alla toteutettuun koulutukseen sekä hankkeisiin.

Kehittämishankkeena toteutetussa Palvelualojen teemaohjelmassa ei varsinaisesti ole luotu uusia työpaikkoja eikä suoraan vaikutettu uusien yritysten syntymiseen, mutta sen välittömänä vaikutuksena on ollut palvelualalla työskentelevien osaamisen lisääntyminen hankkeessa organisoidun koulutuksen avulla. Koulutuksella, ja sitä kautta kasvavan osaamisen kautta, on oletettavasti myös positiivisia työllisyysvaikutuksia sekä vaikutusta alan tuottavuuteen ja kilpailukykyyn ja siten työpaikkojen säilymiseen.

Palveluteeman toteutusaikana palvelualojen työllisyys on tilastojen valossa (luku 3.2) kehittynyt Etelä-Pohjanmaalla suotuisasti, samoin alueen hyvinvointialan yritysten määrä on

ollut kasvussa. Palveluteeman osallisuutta kehitykseen on mahdotonta todentaa, mutta voidaan olettaa, että hankkeella on ollut myönteinen vaikutus alan positiiviselle kehitykselle. Palveluteema on ollut aktiivisesti tuomassa hyvinvointialan yrittäjyyttä paikalliseen keskusteluun ja tuonut toiminnallaan lisäarvoa palvelualan kehittämiseen järjestämällä sektorirajat ylittävää koulutusta.

Palveluteeman teemaohjelman voidaan todeta vastanneen toimintaympäristön tarpeisiin ja vaatimuksiin hankkeessa toteutettujen koulutusten, seminaarien ja hankkeiden avulla. Samalla sen voidaan katsoa toimineen onnistuneesti myös osaltaan palvelualan, erityisesti hyvinvointialan, kehittämisen tukijana ja edistäjänä.

Huolimatta siitä, että hyvinvointipalvelujen edistämiseksi ja kehittämiseksi on tehty Palvelualojen teemaohjelmassa määrätietoisesti työtä vuodesta 2002 alkaen, työtä on vielä runsaasti jäljellä. Hankkeessa tehdyn maakunnallisen tarve- ja kehittämiselvityksen mukaan hyvinvointipalvelujen kehittämisessä on edelleen koordinoitotarvetta, ja alan yrittäjyyden edistämiseksi tarvitaan edelleen työtä toimintaympäristön asenteiden muuttumiseksi positiivisemmaksi. Maakunnallisen palvelualojen tarve- ja kehittämiselvityksen yhtenä tavoitteena on ollut löytää niitä palvelualojen kehittämis- ja tutkimushaasteita, joihin jatkossa voidaan hanketoimintaa suunnata, ja selvitys pyrkii myös osaltaan täydentämään Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelman hyvinvointialaan liittyvää kehittämistyötä korostamalla yrittäjyyden merkitystä.

7 Loppupäätelmät

Hyvinvointipalvelujen tuotannon monipuolistamiseen ja alan edelleen kehittämiseen on kiinnitetty yhä enemmän huomiota ja kehittämistyötä pidetään hyvin tärkeänä. Ratkaisevin ongelma on se, että kukaan toimijoista ei voi yksin tehdä suuria muutoksia, vaan tarvitaan koko kentän laajaa ja tiivistä yhteistyötä. Voitaneen siis todeta, että tulevat kehittämishaasteet ovat juuri yhteistyöverkoston muodostamisessa ja tiivistämisessä. Erityisen tärkeää on nimenomaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin saaminen saman pöydän ääreen.

Yhteistyö vaatii vahvaa yhteistä tahtoa ja myös vahvaa organisaatiota tai toimijaa, joka aktiivisesti tuo eri osapuolia yhteen ja vähentää vastakkainasettelua. Ongelmat ja kehitystä hidastavat asiat tunnetaan ja tunnustetaan, tarvitaan siis todellisia toimia niiden ratkaisemiseksi. Hyvä avaus olisi kuntien palvelustrategioiden laatiminen, jossa selkeästi eritellään kunnan itsensä tuottamat palvelut ja ostettavat palvelut, jolloin avattaisiin paremmin mahdollisuuksia yksityiselle sektorille. Yrityksiä ei synny, mikäli tilanne markkinoilla on epävarma. Yleinen tuntuma kuitenkin on se, että vaikka asenteet muuttuisivat yritysmuotoisimmiksi hyvinvointialalla, hinta aiheuttaa suurimman rajoituksen. Kunnat eivät halua maksaa yksityisistä palveluista, jos oma tuotanto on taloudellisempaa. Yksityisten palvelujen hinnoittelu ei ole vielä riittävän selkeää ja yhtenäistä.

Hyvinvointialan kehittämistähtoa maakunnasta löytyy, sillä ala on nostettu esimerkiksi maakuntaohjelmassa yhdeksi avainklusteriksi. Seuraava tehtävä on eri organisaatioiden välisen työnjaon sopiminen. Kehittämislle tarvitaan yhteinen koordinoija ja selkeä toimintamalli, jotta päällekkäisyyksiltä vältytään. Palvelualojen teemaohjelma on omalta osaltaan ollut mukana käynnistämässä keskustelua palvelusektorin merkityksestä hyvinvoinnin turvaamisessa sekä talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukykyyn edistämässä. Palveluteeman toteutuksella on haluttu vauhdittaa palvelualan kehittymistä, palvelualan arvostuksen nostamista ja eri palvelutuottajasektorien yhteistyön kehittymistä Etelä-Pohjanmaalla. Palveluteeman toteuttaminen on osaltaan osoittanut ja tunnistanut hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämistarpeen.

Palvelualojen teemaohjelmassa tehdyn selvityksen perusteella hyvinvointialan kehittämisen painopisteet voidaan jakaa palvelutuotannon haasteisiin, palvelutarpeisiin liittyviin kysymyksiin sekä vahvuuksien ja uusien toimintojen kehittämiseen. Palvelutuotannon haasteita kuvaa parhaiten markkinoiden kehittymättömyys. Kuntien palvelustrategioilla voidaan selkeyttää palvelutuotannon työnjakoa. Parhaat tulokset syntyvät kuntien ja muiden palvelujen tuottajien yhteistyöllä, jolloin voidaan myös luoda yhteiset kriteerit palvelujen laadulle ja hinnoittelulle. Kaikilla osapuolilla on tarvetta vahvistaa osaamistaan kilpailuttamisesta ja liiketoiminnan periaatteista. Yrittäjät toivovat laajempia markkina-alueita palveluilleen, jotta toiminta olisi vakaammalla pohjalla eikä yhden kunnan varassa. Toinen palvelutuotannon haasteisiin liittyvä painopiste on toimijoiden verkostoituminen. Erityisesti laaja-alaista, koko toimijakenttää koskevaa verkostoitumista tulisi tiivistää.

Yhteistyön ei tarvitse olla ainoastaan sektorien sisäistä vaan yhä enemmän sektorirajat ylittävää. Palvelujen tuottajien lisäksi verkostoissa tulisi olla mukana muitakin alalla toimivia organisaatioita, jotka tarjoavat tuottajille hyödyllisiä palveluja.

Tällä hetkellä ja lähitulevaisuudessa palvelutarpeet kohdistuvat iäkkääseen väestöön. Tarvitaan yhä enemmän hoivapalveluja, asumispalveluja ja terveyspalveluja. Perinteisten palvelujen lisäksi maksukykyiset, nykyaikaiset vanhukset osaavat vaatia räätälöityjä palveluja, joiden kehittäminen on vielä alkutekijöissään. Räätälöityjen palvelujen tarve kasvaa seuraavan sukupolven eläköityessä. Hyväkuntoiset eläkeläiset tarvitsevat aktiviteetteja, joihin liittyy hemmottelua ja hyvää oloa tuottavia palveluja, matkailua jne. Vaikka vanhukset ovat akuutisti palveluita tarvitseva ryhmä, on syytä huolehtia myös työikäisten hyvinvointipalveluista ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Näiden lisäksi palvelutarjontaa tulisi täydentää perheiden hyvinvointia parantavien palvelujen osalta. Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy perheiden ongelmissa nähdään tulevaisuudessa yhä tärkeämmäksi. Perinteisillä sosiaalipalveluilla ei pystytä kuitenkaan vastaamaan tähän tarpeeseen.

Suuri haaste tulevaisuudessa on osaavan työvoiman saamisessa. Työvoiman tarve kasvaa eläkkeelle siirtyvän työvoiman myötä, ja samasta työvoimasta kilpailevat sekä julkinen että yksityinen sektori. Alan vetovoiman kehittämisessä on työtä, joka vaatii laajoja kansallisia toimenpiteitä muun muassa palkkaukseen liittyen.

Eteläpohjalaisten hyvinvointipalvelujen veturiksi tunnustetaan liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut, jotka ovat kansallisestikin tunnettuja. Kylpylä- ja kuntoutustoiminnan ympärille on syntynyt laaja vapaa-ajanpalvelujen kirjo, joka voi parhaimmillaan synnyttää klusterimaista toimintaa. Kansallisesti maakunta tunnetaan myös lastensuojelun osaajana. Perhekotien verkosto on hyvä esimerkki muillekin hoiva-alan yrityksille. Vahvuudeksi nostetaan myös hoivapalvelujen kodinomaisuus ja maaseutumaisuus, jota voidaan myydä maakunnan ja mahdollisesti tulevaisuudessa myös maan rajojen ulkopuolelle. Etenkin paluumuuttajat ovat potentiaalinen hoivapalveluja tarvitseva kohderyhmä. Koko alalla on vahva noste, ja toimijat uskovat positiivisesti tulevaisuuteen. Käyttämättömiä ja uusia mahdollisuuksia on runsaasti ja uusia innovaatioita syntyy, kun ala saa tarvitsemaansa kehittämistukea.

Kaiken kaikkiaan Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialan kehittämiseksi tarvitaan strategista ja pitkäjänteistä etenemistä, johon voidaan ottaa oppia esimerkiksi Päijät-Hämeestä. Alan eteenpäin vieminen vaatii vahvaa kehittämismallia ja usean organisaation sitoutumista ja tukea onnistuakseen. On selvää, että ainoastaan odottamalla kuntien asenneilmapiirin muutosta kehitystä ei voi tapahtua. Laajalla rintamalla on tehtävä työtä sen eteen, että enää ei ole väliä sillä, kuka palvelut tuottaa vaan sillä, miten ne tuotetaan laadukkaina ja riittävinä.

Lähteet

- Ahvenjärvi, Hannu (2005). Etelä-Pohjanmaan työvoiman koulutus- ja tarvetutkimus 2005. Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus.
- AKO-tiimi (2006). Yhteenvedo Aluekeskusohjelmahakemuksista 2007–2010. Saatavissa 7.5.2007: <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/A17E89E0428623ADC2256F2300399A88?opendocument>.
- Aluekeskusinfo (2006). Lahden aluekeskusohjelman tiedotuslehti lokakuu 2006.
- Aluekeskusohjelma (2006). Hyvinvointiverkoston toimintasuunnitelma. Saatavissa 3.5.2007: <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/16A77BAF2775F1B3C2256FC8002D27F5?opendocument>.
- Ekroos, Vesa & Partanen, Ismo (2006). Terveyspalvelut. Toimialaraportti 2. Kauppa- ja teollisuusministeriön ja työvoima- ja elinkeinokeskusten julkaisu.
- Etelä-Pohjanmaan liiton ennakointiportaali (2006). Saatavissa 1.12.2006: <http://etelapohjanmaa.fi/ennakointi/>.
- Etelä-Pohjanmaan teemaohjelmat – Palvelualan kehittämissuunnitelma 2002–2006. Julkaisematon.
- Hakari, Kari (2007). Tampereen toimintamallin uudistus: Tilaaja-tuottaja-malli hyvinvointipalveluissa. Esitys Palvelualojen teemaohjelman päätösseminaarissa 16.4.2007. Julkaisematon.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2007). Toimiala Online. Saatavissa 7.12.2006: <http://www.toimialaonline.fi/>
- Kettunen, Riitta (2006). Sosiaalipalvelut. Toimialaraportti 18/2006. Kauppa- ja teollisuusministeriön ja TE-keskusten julkaisu.
- Lahden alueen aluekeskusohjelma (2007). Saatavissa 3.5.2007: <http://www.lahdenako.fi>
- Lahti Science and Business Park (2007). Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteri -esite.
- Larjovuori, Riitta-Liisa (2004). Ennakointitutkimus hyvinvointipalvelujen tulevaisuudesta Pirkanmaalla. Pirkanmaan TE-keskuksen julkaisuja 8.
- Lith, Pekka (2006). Yritystoiminta ja kuntien ostopalvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 25/2006.
- Prizztech – Vuosikertomus 2006.
- Prizz.Uutiset (2006). Satakuntalainen hyvinvointiklusteri. Prizztech Oy:n ja Satakunnan osaamiskeskusohjelman tiedotuslehti 2/2006.

- Ritsilä, Jari & Haukka, Jukka & Storhammar, Esa & Laakso, Seppo & Kostiainen, Eeva & Kuisma, Hanna (2006). Aluekeskusohjelman tulokset - arviointi 2001–2006. Saatavissa 3.5.2007: <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/pages/BA5E5DF4157C11BBC2256BD3003E1D65?opendocument>. Sisäasiainministeriön julkaisu 48.
- Sillanpää, Keimo & Ålander, Tommi (2006). Palveluyrittäjyyden kartoittaminen aluekeskusohjelma-alueilla ja maakunnissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisu 23/2006.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja (2006). Stakes, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Tilastokeskus (2006a). Aloittaneet ja lopettaneet yritykset. Saatavissa 7.12.2006: <http://www.stat.fi/>.
- Tilastokeskus (2006b). StatFin-tietokanta. Saatavissa 7.12.2006: <http://statfin.stat.fi/StatWeb/start.asp?LA=fi&lp=home>.
- Tilastokeskus (2007). Maakuntien pinta-ala, väestö ja bruttokansantuote (NUTS 3). Saatavissa 7.5.2007: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html.
- Träsk, Maarit & Kahila, Petri (2005). Hyvinvointialan uusyrittäjyyden edistäminen. Teoksessa Hyvinvointipalvelut ja hoivayrittäjyys, toim. Asikainen, Kahila & Mylly. Satakunnan ammattikorkeakoulun tutkimukset 4/2005, Sarja A, s 38–48.
- Työnvälitystilasto (2006). Tilannekatsaus 30.12.2006. Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus.

Haastattelut

Riitta Vesalan haastattelu Lahden Tiede ja Yrityspuistossa 5.4.2007.

Jari-Pekka Niemen haastattelu Prizztech Oy:ssä 11.5.2007.

Liite 1. Hyvinvointialan asiantuntijahaastattelut Etelä-Pohjanmaalla

PK-asiamies Jouni Pekkala,
Seinäjoen seudun elinkeinokeskus 21.11.2006

Toiminnanjohtaja, projektipäällikkö Sami Perälä,
EPTEK 22.11.2006

Aluekehitysjohtaja Timo Urpala,
Etelä-Pohjanmaan liitto 22.11.2006

Apulaisjohtaja Pertti Kinnunen,
Etelä-Pohjanmaan Kauppakamari 23.11.2006

Viestintäpäällikkö Antti Mäkelä,
Etappi ry 23.11.2006

Toimitusjohtaja Pauli Kankaanpää,
Härmän kuntokeskus 24.11.2006

Toiminnanjohtaja Timo Haapoja,
Etelä-Pohjanmaan Sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry 27.11.2006

Yritysosaston osastopäällikkö Antti-Jussi Oikarinen,
Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus 28.11.2006

Kehitysjohtaja Timo Toikko,
SoNET BOTNIA, Sosiaalialan osaamiskeskus 28.11.2006

Yksikön johtaja Merja Kuuppelomäki,
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehitystoiminnan yksikkö, SoTe
1.12.2006

Yksikön johtaja Leena Niemi,
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö 1.12.2006

Puheenjohtaja Jani Karvonen,
Etelä-Pohjanmaan Terveys- ja Sosiaalialan Yrittäjät ry
(tj. Hoitokoti Tuulikello) 8.12.2006

Liite 2. Haastattelurunko

Hyvinvointipalvelualan nykytila ja tulevaisuudennäkymät Etelä-Pohjanmaalla

Hyvinvointipalveluiden nykytilanne Etelä-Pohjanmaalla

1. Hyvinvointipalvelujen määritelmä
2. Hyvinvointiala maakuntatason strategioissa ja suunnitelmissa
3. Keskeiset toimijat hyvinvointialalla
4. Hyvinvointiosaamisen taso
5. Hyvinvointipalvelualojen arvostus
6. Alan toimijoiden verkostoituminen
7. Tutkimustiedon riittävyys alan kehittämiseksi
8. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointipalvelujen vahvuusalat

Hyvinvointipalvelut ja palvelutarve tulevaisuudessa Etelä-Pohjanmaalla

9. Tulevaisuudessa erityisesti tarvittavat hyvinvointipalvelut
10. Palvelutarjonnan ja palvelutarpeen kohtaavuus
11. Erityiset ongelma-alueet hyvinvointipalvelujen järjestämisessä
12. Erityistä huomiota tarvitsevat alat
13. Työvoimatilanne hyvinvointipalvelualalla

Yksityisen hyvinvointipalvelutarjonnan kehitysnäkymät

14. Hyvinvointipalveluyrittäjyyden haasteet
15. Uudet ja vahvistuvat liiketoiminta-alueet
16. Tärkeimmät hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen painopisteet
17. Toimenpiteet hyvinvointialan yrittäjyyden tukemiseksi ja kehittämiseksi
18. Hyvinvointipalvelualojen hanketoiminnan merkitys yrittäjyyden kehittämisen kannalta
19. Haasteellisimmat alat hyvinvointipalveluissa
20. Teknologian merkitys hyvinvointipalveluissa tulevaisuudessa
21. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen vaikutus hyvinvointipalvelualojen yrittäjyyteen
22. Pienten hyvinvointialojen yritysten verkostoituminen keskenään ja suurempien kanssa
23. Kunta-yritys-suhteiden kehittyminen hyvinvointialalla
24. Liiketoimintamahdollisuudet hyvinvointialalla

Liite 3. Kyselylomake

HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti

KYSELYLOMAKE

MAAKUNNALLINEN HYVINVOINTIPALVELUJEN TARVE- JA KEHITTÄMISSELVITYS

A. VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

1. Millä sektorilla työskentelet?
 - a) julkisella
 - b) yksityisellä
 - c) 3. sektorilla (esim. yhdistys, säätiö)
2. Oletko
 - a) kunnanjohtaja
 - b) elinkeinoasiamies tai vastaava
 - c) perusturvajohtaja tai vastaava
 - d) hanketyöntekijä
 - e) yrittäjä
3. Mikäli olet palvelualan yrittäjä, mikä on yrityksesi toimiala?

4. Kotikunta _____

B. HYVINVOINTIALOJEN NYKYTILANNE

Mitä mieltä olet seuraavista hyvinvointialoja koskevista väittämistä, kuvaavatko ne mielestäsi alan nykytilannetta? Merkitse näkemyksesi numeroilla 1–4 siten, että **1= täysin eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= samaa mieltä, 4= täysin samaa mieltä.**

	1	2	3	4
5. Maakunnassa on riittävästi hyvinvointipalvelujen tarjontaa palvelutarpeeseen nähden.	☐	☐	☐	☐
6. Hyvinvointialan yrityksiä on riittävästi vastaamaan kysyntään.	☐	☐	☐	☐
7. Hyvinvointialan yrittäjyyttä tukevia hankkeita on riittävästi käynnissä maakunnassa.	☐	☐	☐	☐
8. Hyvinvointialojen yritykset ovat tehokkaasti verkostoituneet keskenään.	☐	☐	☐	☐
9. Hyvinvointialojen hankkeet ovat pureutuneet hyvin niihin ongelmakohtiin, joita yrittäjyydessä on.	☐	☐	☐	☐
10. Asiakkaat luottavat yksityisten hyvinvointipalvelujen laatuun.	☐	☐	☐	☐

11. Hyvinvointialojen arvostus ja merkitys ovat nousseet viime vuosien aikana Etelä-Pohjanmaalla.	☐	☐	☐	☐
12. Hyvinvointialan eri toimijoiden palvelut täydentävät toisiaan.	☐	☐	☐	☐
13. Kunnat huomioivat riittävästi hyvinvointialan yrittäjyyden laatimissaan strategioissa (esim. hyvinvointistrategia tms.).	☐	☐	☐	☐

C. TULEVAISUUDEN HAASTEET HYVINVOINTIALALLA

Kuinka tärkeänä pidät seuraavia yhteiskunnan muutoksista syntyviä hyvinvointiin liittyviä tulevaisuuden haasteita. Merkitse näkemyksesi numeroilla 1–4 siten, että **1=ei lainkaan tärkeä**, **2=melko vähän tärkeä**, **3=melko paljon tärkeä**, **4=erittäin tärkeä**. Voit lisäksi itse kirjoittaa lopussa olevaan avoimeen kohtaan mielestäsi tärkeimpiä haasteita, joihin on vastattava.

	1	2	3	4
14. Ikääntyneiden lisääntyvään palvelutarpeeseen vastaamiseksi tarvitaan monipuolista palvelujen tuotantoa.	☐	☐	☐	☐
15. Hyväkuntoisten eläkeläisten vapaa-ajan palveluihin tulisi panostaa enemmän.	☐	☐	☐	☐
16. Mielenterveysongelmat lisääntyvät tulevaisuudessa, joten tarvitaan lisää palveluja niiden hoitamiseksi.	☐	☐	☐	☐
17. Työntekijät eläköityvät tulevaisuudessa yhä myöhemmin, siksi tarvitaan enemmän työntekijöiden työhyvinvointiin liittyviä palveluja.	☐	☐	☐	☐
18. Perheiden ongelmiin paneutumiseen ja perheiden auttamiseen tarvitaan resursseja varhaisemmassa vaiheessa.	☐	☐	☐	☐
19. Kysynnän ja tarjonnan kohtaamista tulisi edistää hyvinvointialalla.	☐	☐	☐	☐
20. Hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi tarvitaan uusia innovaatioita.	☐	☐	☐	☐
21. Teknologiaa tulisi hyödyntää enemmän hyvinvointialalla.	☐	☐	☐	☐
22. Asiakkaiden lisääntyvä varallisuus ja vaatimukset räätälöidyistä palveluista lisäävät yksityisten hyvinvointipalveluiden kysyntää.	☐	☐	☐	☐
23. Jokin muu tulevaisuuden haaste, mikä _____				

D. HYVINVOINTIALAN YRITTÄJYYDEN KEHITTÄMISEN HAASTEET

Kuinka tärkeänä pidät seuraavia hyvinvointialan yrittäjyyden haasteita. Merkitse näkemyksesi numeroilla 1–4 siten, että **1=ei lainkaan tärkeä, 2=melko vähän tärkeä, 3=melko paljon tärkeä, 4=erittäin tärkeä**. Voit lisäksi itse kirjoittaa lopussa olevaan avoimeen kohtaan mielestäsi tärkeimpiä haasteita, joihin on vastattava.

	1	2	3	4
24. Palveluyritysten ja -yrittäjien keskinäistä yhteistyötä ja verkostoitumista pitäisi tukea ja lisätä.	☐	☐	☐	☐
25. Yrittäjien liiketoimintaosaamista pitäisi parantaa.	☐	☐	☐	☐
26. Menestyäkseen hyvinvointialan pienyritysten on erikoistuttava palvelutuotannossa.	☐	☐	☐	☐
27. Hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisessä tulee lisätä asiakasnäkökulmaa.	☐	☐	☐	☐
28. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä tulisi lisätä ja edistää.	☐	☐	☐	☐
29. Hyvinvointialalle tarvitaan omia, alan tuntevia yritysneuvontapalveluita.	☐	☐	☐	☐
30. Kuntien viranhaltijoiden hankintaosaamista pitäisi parantaa.	☐	☐	☐	☐
31. Kuntien asemaa sekä palvelujen ostajana että tuottajana tulisi selkeyttää palveluyrittäjyyden toimintaedellytysten parantamiseksi.	☐	☐	☐	☐
32. Palveluyritysten markkinoita pitäisi laajentaa esimerkiksi useamman kunnan tai koko seutukunnan alueelle.	☐	☐	☐	☐
33. Kuntien ja yritysten välisiä pidempiä sopimuksia tulisi suosia.	☐	☐	☐	☐

34. Muita haasteita

E. HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTANTO

Mitä mieltä olet seuraavista palvelujen tuottamiseen liittyvistä väittämistä?

1= täysin eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= samaa mieltä, 4= täysin samaa mieltä

	1	2	3	4
35. Julkisen, kolmannen ja yrityssektorin tuottamien sosiaali- ja terveyspalvelujen laatua on tarkasteltava kokonaisuutena ja pyrittävä luomaan yhteisesti hyväksytyjä laatuvaatimuksia palvelujen tuottajille.	☐	☐	☐	☐
36. Laajempi kuntayhteistyö hyvinvointipalvelujen organisoimiseksi ja tuottamiseksi on ainoa vaihtoehto, jotta kuntalaisten hyvinvointi voidaan turvata.	☐	☐	☐	☐
37. Sosiaali- ja terveysalalla on panostettava julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajien muodostamien palvelumallien kehittämiseen.	☐	☐	☐	☐
38. Kuntien tulisi selkeyttää omaa palvelutuotantoaan, jotta yksityistä tarjontaa on saatavilla täydentämään kysyntää.	☐	☐	☐	☐
39. Palvelujen hinnoitteluun tulisi olla selkeitä ohjeita, jotta sekä tuottajien että ostajien olisi helpompi toimia.	☐	☐	☐	☐
40. Hyvinvointialan yrittäjät tarvitsevat koulutusta liiketoimintaosaamisen parantamiseksi.	☐	☐	☐	☐

F. HYVINVOINTIALAN KEHITTÄMISTOIMINTA ETELÄ-POHJANMAALLA

41. Miten näet jo toteutettujen hankkeiden onnistuneen kehittämään hyvinvointialaa (esim. edistämään palvelualojen yrittäjyyttä, tukemaan palvelualan yrittäjien ja kuntien välistä yhteistyötä jne.)

42. Mitä toimenpiteitä jatkossa tarvittaisiin hyvinvointialan kehittämiseksi? Mihin tulevilla hankkeilla tulisi erityisesti pyrkiä?

43. Mistä hyvinvointialan yrittäjyyteen liittyvistä kysymyksistä tarvittaisiin mielestäsi lisää tutkimus- ja selvitystietoa tai täydennyskoulutusta?

44. Mainitse tahoja, jotka tekevät mielestäsi hyvinvointialan yrittäjyyden kehittämisen kannalta hyödyllistä tutkimus- ja selvitystyötä?

45. Miten mielestäsi Etelä-Pohjanmaan Palvelualojen teemaohjelma on vaikuttanut hyvinvointialan kehittymiseen alueella?

46. Oletko osallistunut Palvelualojen teemaohjelman järjestämiin tilaisuuksiin? Jos olet, mihin olet osallistunut?

47. Mitä muuta haluat sanoa hyvinvointipalvelualojen nykytilanteesta tai hyvinvointialan kehittämisestä Etelä-Pohjanmaalla?

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 4. Koulutustaulukko

Toteutunut koulutus	Etelä-Pohjanmaan Palveluolajien toimijoiden koulutus	Tietotekniikan hyödyntäminen palveluolajoilla	Yhteistyö hyvinvointi- palvelujen tuottamisessa	Asiakas- lähtöisyys palveluolajoilla
Palveluolajien teemaohjelma	28.10.2002			
Palveluolajien nykytila ja lähivuosisien kehitys	12.12.2002			
Palveluolajien kehittämisen välineitä	30.1.2003			
Palveluolajien imago I	8.4.2003			
Palvelutuotannon kilpailuttaminen			7.5.2003	
Teknologia hyvinvointipalvelujen tuottamisessa		2.6.2003		
Sähköiset palvelut		26.8.2003		
Kaupunkien ja kuntien vetovoimaisuuden kehittäminen			3.9.2003	
Opintomatka Jyväskylään		18.9.2003		
Opintomatka Englantiin				1.-5.10.2003
Hyvinvointipalvelujen kustannukset tarkasteltuna prosessijohtamisen avulla			6. ja 22.10.2003	
Opintomatka Tanskaan				23.-26.10.2003
Hoito- ja hoivapalvelujen järjestämistapoja Tanskassa, Ruotsissa ja Saksassa			30.10.2003	
Naisryrittäjyyden teemapäivä			3.11.2003	
Asiakaslähtöisyys kaupan- ja hyvinvointialalla				10. ja 18.11.2003
Hyvinvointialan yritysten ja kuntien välinen yhteistyö			20.11.2003	
Asiakaslähtöinen toimintatapa - hyvinvointiala				27.11.2003

Toteutunut koulutus	Etelä-Pohjanmaan Palvelualojen toimijoiden koulutus	Tietotekniikan hyödyntäminen palveluilla	Yhteistyö hyvinvointipalvelujen tuottamisessa	Asiakaslähtöisyys palveluilla
Etelä-Pohjanmaan palvelualojen toimijoiden koulutus I	27.1.2004			
Hoiva-alan yrittäjyyden käynnistäminen	11.2.2004			
Tietotekniikka hoiva-alalla		30.3.2004		
Kauppa- ja palvelun päivä			17.3.2004	
Räyhäävän asiakkaan kohtaaminen			23.3.2004	
Palvelualojen turvallisuus			21.4.2004	
Hyvinvointiala Baltiassa - mitä mahdollisuuksia Etelä-Pohjanmaan toimijoille				1.12.2004
Naisyrittäjyyden teemapäivä				1.11.2004
Hyvinvointiala Baltiassa /opintomatka Latviaan				12.-15.1.2005
eKoti-hankkeen loppuseminaari			17.3.2005	
Avaimia työhyvinvointiin ja jaksamiseen palvelutyössä			23.3.-25.5.2005	
Läppärin uudet ja vanhat kujeet		1.6.-17.8.2005		
Hyvinvointipalvelut ja yrittäjyys -seminaari				15.6.2005
Laatujärjestelmät hoiva-alan asiakasyhteistyön ja kilpailukyvyn rakentajina				13.10.2005
Naisyrittäjyyden teemapäivä			7.11.2005	
Hyvinvointiala Etelä-Pohjanmaalla - mitä mahdollisuuksia terveyden edistäminen alalla				2.2.2006

Toteutunut koulutus	Etelä-Pohjanmaan Palvelualueen toimijoiden koulutus	Tietotekniikan hyödyntäminen palvelualueilla	Yhteistyö hyvinvointipalvelujen tuottamisessa	Asiakaslähtöisyys palvelualueilla
Hyvinvointiala Baltiassa 2 - uudet toimintatavat ja verkostoituminen/ opintomatka Latviaan ja Liettuaan				29.3.-1.4.2006
Perutut koulutukset				
Tietotekniikka kaupanalalla	x			
Asiakaslähtöinen toimintatapa _ kaupan ala				x
Työssä jaksaminen - tehokas vapaa-aika				x
Asiakaslähtöisyys palvelujen markkinoinnissa				x
Osaamista ja laatua hyvinvointipalvelujen kilpailuttamiseen				x
Hyvinvointialan yrittäjyyden toimintamallit -seminaari			x	
Sijaispalvelun mahdollisuudet palveluyrityksille-seminaari			x	
Sijaispalvelun mahdollisuudet palveluyrityksille-seminaari/ opintomatka			x	

Hyvinvointipalvelujen tuotannon haasteet ja erityisesti eri tuotantosektorien välinen problematiikka ovat viime vuosina olleet runsaasti esillä. Hyvinvointipalvelujen yksityinen palvelutarjonta on 2000-luvulla kasvanut voimakkaasti, mutta kysynnän ja tarjonnan kohtaavuusongelmat sekä tilaajien ja tuottajien yhteistyötä rajoittavat näkemyserot ovat hidastaneet ja vaikeuttaneet kehitystä. Etelä-Pohjanmaalla toteutetun Palvelualojen teemaohjelman perimmäisenä tavoitteena on ollut kolmen palvelusektorin välisen yhteistyön kehittäminen.

Tässä julkaisussa esitellään Palvelualojen teemaohjelmassa tehdyn maakunnallisen tarve- ja kehittämisselvityksen tuloksia, tarkastellaan Palvelualojen teemaohjelman toteutumista sekä nostetaan esiin tulevia hyvinvointialan kehittämisen painopisteitä. Selvityksen tausta-aineistona on käytetty hyvinvointialan kansallista ja maakunnallista tilastotietoa. Lisäksi kerättiin maakunnallinen aineisto haastattelemalla hyvinvointialan asiantuntijoita eri organisaatioista sekä toteuttamalla kysely Etelä-Pohjanmaan kuntien viranhaltijoille, luottamushenkilöille, hyvinvointialan yrittäjille ja kolmannen sektorin palvelutuottajille sekä alan hanketoimijoille.

Palvelualojen teemaohjelmaa toteutettiin Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa ja hanketta rahoitti Etelä-Pohjanmaan TE-keskus ja Euroopan Sosiaalirahasto.

HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti

